

Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakiehdotuksen tarkoituksena on lastensuojelun jälkeensä jääneisyyden korjaaminen. Tavoitteena on myös kehittää lastensuojelua sellaiseksi, että sen avulla voidaan ehkäistä ongelmia ennalta sekä tukea lapsia, nuoria ja heidän huoltajiaan.

Lakiehdotuksella pyritään yleisiä, kaikille lapsiperheille tarkoitettuja palveluja kuten neuvoloita, päivähoitoa ja koulua kehittämään siten, että niissä pystytään havaitsemaan lastensuojelulliset ongelmat sekä ryhtymään tarvittaessa niiden vaatimiin toimiin.

Lakiehdotuksessa on lapsen etu asetettu perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun keskeiseksi periaatteeksi.

Esitys liittyy kiinteästi 1 päivänä tammikuuta 1984 voimaan tulevaan lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

Esitys on myös osa sosiaalihuollon kokonaisuudistusta, joka on käynnistynyt sosiaalihuoltolain ja sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelua ja valtionosuutta koskevan lain antamisella. Lastensuojelulailla määritellään lastensuojelun yleiset sisällölliset periaatteet sekä lastensuojelun välttämättömät tehtävät kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien lasten huollon järjestämiseksi. Taloudelliset ja hallinnolliset voimavarat näiden tavoitteiden ja tehtävien toteuttamiselle määräytyvät sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisten suunnitelmien mukaisesti.

Esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen on tarkoitus tulla voimaan yhtäaikaaisesti sosiaalihuoltolain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelua ja valtionosuutta koskevan lain kanssa eli 1 päivänä tammikuuta 1984.

SISÄLLYSLUETTELO

YLEISPERUSTELUT	3	2.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto	14
1. ESITYKSEN YHTEISKUNNALLINEN MERKITYS	3	2.2.1. Eduskunnan toivomukset ja lausunnot	14
1.1. Yleistä	3	2.2.2. 1970-luvun komiteamietinnöt	14
1.1.1. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset	3	3. ESITYKSEN ORGANISATORISET JA HENKILÖVAIKUTUKSET	16
1.1.2. Lasten oikeudet	4	4. ESITYKSEN TALOUDELLISET VAIKUTUKSET	16
1.1.3. Lastensuojelun asema ja tehtävät	5	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	17
1.1.3.1. Sosiaalisten ongelmien muuttuminen lastensuojelussa	5	1 luku Yleiset säännökset	17
1.1.3.2. Lastensuojelun suhde muihin palveluihin	6	2 luku Kasvuolojen kehittäminen ja kasvatuksen tukeminen	19
1.1.3.3. Lastensuojelun jälkeensäneisyys	6	3 luku Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun toimintamuodot ja periaatteet	20
1.2. Tavoitteet	7	4 luku Avohuollon tukitoimet	22
1.2.1. Keskeiset periaatteet	7	5 luku Huostaanotto	25
1.3. Keinot	9	6 luku Sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto	28
1.4. Lastensuojelun historiallinen tausta	10	7 luku Muutoksenhaku	33
2. NYKYINEN TILANNE JA ASIAN VALMISTELU	10	8 luku Erinäiset säännökset	33
2.1. Nykyinen tilanne	10	9 luku Voimaantulosäännökset	36
2.1.1. Yleistä	10	Lakitekstit	37
2.1.2. Lainsäädäntö ja käytäntö	11		
2.1.3. Ulkomainen lainsäädäntö	12		
2.1.3.1. Lastensuojelu eräissä Euroopan maissa	12		
2.1.3.2. Ruotsin uusi lastensuojelulainsäädäntö	13		

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

1.1. Yleistä

1.1.1. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset

Sosiaalipolitiikan kehitys on 1960- ja 1970-luvuilla keskittynyt lähinnä eläke- ja sairausvakuutuslainsäädäntöön sekä terveydenhuoltoon. Sosiaalihuollon toiminta-alueilla kehitys on ollut epätasaista ja kokonaisuutena vähäistä. Eräillä toiminta-alueilla, kuten esimerkiksi lasten päivähoitossa, on tosin tapahtunut huomattavaa kehitystä.

Sosiaalihuollon eri toiminta-alueiden kehittämiseksi kokonaisuutena antaa vuoden 1984 alusta voimaan tuleva sosiaalihuoltolaki (710/82) ja sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettu laki (SVOL; 677/82) nykyistä paremmat hallinnolliset ja taloudelliset edellytykset.

Useat muutokset yhteiskunnassa viime vuosikymmenen aikana ovat laajentaneet sosiaalihuollon tehtäviä ja edellyttäneet erityisesti erilaisten sosiaalipalvelujen kehittämistä ja lisäämistä. Myös sosiaalihuollon tavoitteet ovat muuttuneet ja uudistuneet.

Siirtyminen maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teollisuus- ja palveluyhteiskuntaan, jossa valtaosa väestöstä asuu kaupungeissa, on merkinnyt sitä, että perheen, suvun, naapurusten, kyläyhteisön ja yleensäkin erilaisten lähiyhteisöjen mahdollisuudet suoriutua aikaisemmassa laajuudessa esimerkiksi lasten ja vanhusten huollosta ovat ratkaisevasti heikentyneet. Tähän ovat vaikuttaneet mm. eri ikäpolvien irtaantuminen toisistaan sekä naisten lisääntynyt työssäkäynti kodin ulkopuolella, mikä Suomessa on useimpiin teollistuneisiin maihin verrattuna yleisempää.

Toisaalta yhteiskunnan kasvava osuus aikaisemmin perheen ja muiden lähiyhteisöjen suorittamien hoito- ja huoltotehtävien järjestämisessä on ollut eräs teollistumisen edellytys. Laajentuneiden ja monipuolistuneiden sosiaalipalveluiden ansiosta on erityisesti naisten siirtyminen kotoa työelämään tullut mahdolliseksi.

Tuotantorakenteen muutokseen on liittynyt voimakas maan sisäinen muuttoliike, jolloin lähtömuuttoalueilla, maaseudulla, nopea väestön väheneminen on rikkonut sosiaalista rakennetta. Vanhukset ovat usein jääneet yksin ja toisaalta esimerkiksi lastenhoidossa isovanhempien apua on usein mahdoton käyttää.

Ongelmia esiintyy myös muuttovoittoalueilla. Syntyneet uudet asuntoalueet ovat usein ahtaasti rakennettuja ja pitkään vailla peruspalveluja. Uusia lähiyhteisöjä ei helposti näytä syntyvän korvaamaan maaseudun katkenneita sosiaalisia suhteita.

Tapahtuneet muutokset ovat tehneet ihmisen entistä riippuvaisemmaksi yhteiskunnasta ja sen tarjoamista palveluista.

Pitkälle rationalisoitu, teollistunut yhteiskunta asettaa jatkuvasti kasvavia tehokkuusvaatimuksia työelämässä oleville ja työelämään pyrkiville ihmisille. Avoimien työmarkkinoiden ulkopuolelle näyttää jäävän yhä suurempi määrä kansalaisia. Erityisen vaikeaa on työelämään sijoittua vammautuneiden tai muutoin heikoin edellytyksin varustettujen ihmisten.

Yhteiskunnan rakenteellisten muutosten aiheuttamien päivittäisissä toiminnoissa ilmenevien selviytymisongelmien lisäksi näytävät myös sosiaalisiksi häiriöiksi luokitellut sosiaaliset ongelmat lisääntyneen. Ongelmat ovat muuttuneet luonteeltaan ja niiden hallitseminen on tullut aikaisempaa vaikeammaksi lähiyhteisöjen hajotessa. Sosiaalisista ongelmista huolehtiminen on yhä yleisemmin siirtynyt yhteiskunnan tehtäväksi. Viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana mm. rikollisuudesta, lisääntyneestä alkoholien käytöstä, mielenterveyshäiriöistä sekä työttömyydestä aiheutuvat ongelmat näytävät tulleen tilastojen mukaan entistä yleisemmiksi.

Yhteiskunnan tuotantorakenteessa tapahtuneet nopeat muutokset ovat vaikuttaneet monella tavoin myös lasten ja nuorten asemaan ja kasvuoloihin.

Pyrkimys yhteiskunnan hyvinvoinnin lisäämiseen ei kaikilta osin ole koitunut lasten hyväksi. Lasten ja nuorten tarpeisiin ei ole ollut mahdollista kiinnittää riittävästi huomiota yhteiskunnallisesti merkittäviä päätöksiä tehtäessä.

sä, vaikka seuraukset vaikuttavat välillisesti tai välittömästi lasten kasvuoloihin. Taloudellisuuden ja tehokkuuden vaatimukset, esimerkiksi yhdyskuntasuunnittelussa ja rakentamisessa, ovat saattaneet johtaa ratkaisuihin, jotka eivät ole omiaan edistämään lasten ja nuorten myönteistä kasvua ja kehitystä.

Myös lisääntynyt kaupallisuus, joukkotiedotus ja mainonta vaikuttavat lasten kasvuoloihin. Laajalle levinnyt väkivaltakulttuuri sekä tavaroihin ja esineisiin ihanteita ja elämänarvoja liittävä kaupallisuus ovat muodostumassa korvikkeiksi vähäisille osallistumismahdollisuuksille, heikoille sosiaalisille suhteille sekä tunne-elämysten puutteelle.

Ongelmia on syntynyt myös siitä, että aikaisempi eettinen arvojärjestelmä on järkkynyt.

Perinteiset kasvatustavat ja -tavoitteet eivät sovellu nykyoloihin, mutta toisaalta uudet kasvatusta ohjaavat periaatteet ovat vielä vakiintumatta. Aineellisen puutteen rinnalle ja tilalle ovat enenevässä määrin nousseet ihmisen tietoisuutta ja mielenterveyttä sekä sosiaalisia suhteita koskevat ongelmat. Aikuisten elämää vaikeuttavat ihmissuhde-, perhe- ja yksilökriisit heijastuvat voimakkaasti lapsiin, jotka niistä myös eniten kärsivät.

Ongelmia aiheuttavat yhä edelleen myös perinteinen köyhyys sekä syrjäytyminen niin sanotuksi marginaaliväestöksi. Sosiaalisen perimän vaikutukset ovat nähtävissä muun muassa lastensuojeluasiakkaiden elämänhistoriassa. Kaikkein vähäosaisimpien lapsiperheiden ongelmat ovat usein jääneet keskivertoperheen vaikeuksien varjoon.

Monien edellä kuvattujen yhteiskunnan muutosten vaikutus lasten elämään on niin merkittävä, että on välttämätöntä kiinnittää aikaisempaa laajempaa huomiota lasten kasvuoloihin, lasten turvallisuuteen ja suojelun tarpeeseen.

1.1.2. Lasten oikeudet

Perheenjäsenten oikeudellinen asema säänneltiin pitkälle 1900-luvulla asti isän ja holhoojan vallan avulla. Mies oli yhteisen omaisuuden hoitaja, vaimonsa edusmies ja myös lastensa yksinoikeutettu edustaja. Lapsen asemaa voidaan tässä suhteessa verrata naisten asemaan. Naiset saivat äänioikeuden yhteiskunnassa vuoden 1906 eduskuntauudistuksen yhteydessä ja oikeudellisen puhevallan perheessä

vuonna 1930 voimaan tulleen avioliittolain myötä, jolloin edusmiehyys poistettiin.

Vuonna 1948 hyväksytyssä ihmisoikeuksien julistuksessa mainitaan lasten oikeudet kahdessa artiklassa. Vuonna 1959 hyväksyttiin erityinen julistus lapsen oikeuksista. Paraikaa on valmisteilla julistuksen kehittäminen lapsen oikeuksia koskevaksi sopimukseksi.

Kansainvälistä lapsen vuotta 1979 koskeviin YK:n asiakirjoihin ja yleiskokouksien päätöslauselmiin sisältyy seuraavat tiivistetyt periaatteet: Yhteiskunnan eri tahoilla tulee luoda pysyvät puitteet lapsen oikeuksien ajamiselle. Lapsen aseman parantamisen ja lasten oikeuksien kehittämisen on oltava oleellinen osa muuta yhteiskunnallista kehitystä.

Tämän vuoksi kunkin maan tulee lisätä tietämystään lasten tarpeista, asemasta ja kasvu-edellytyksistä. Lisäksi tulee kiinnittää erityistä huomiota kaikkein epäedullisimmissa olosuhteissa eläviin lapsiin sekä arvioida nykyisiä painopisteitä tulo- ja menoarvioissa ja pyrkiä lisäämään niissä lasten hyväksi tarkoitettua osuutta.

Muutaman viime vuoden aikana on Suomessa, muissa pohjoismaissa ja muualla maailmassa selvitetty laajasti lasten asemaan ja oikeuksiin liittyviä kysymyksiä. Varsinainen lastensuojelulainsäädäntö on jo muissa pohjoismaissa uudistettu. Myös Saksan Liittotasavallassa, Ranskassa ja Englannissa ovat uudistukset tapahtuneet viime vuosina. Muutakin lasten asemaan liittyvää lainsäädäntöä on kehitetty, mistä on esimerkiksi Norjan lapsiasiamieslaki. Eri maissa on ilmennyt varsin samankaltainen tarve ja tavoite: lasten yhteiskunnallisen ja oikeudellisen aseman vahvistaminen.

Kysymys lapsen asemasta ja mielipiteen huomioon ottamisesta tuli Suomessa ajankohtaiseksi 1970-luvulla alkaneen perhelainsäädännön, lähinnä lapseksiottamista koskevan lain, uudistamisen yhteydessä. Tähän liittyy myös laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/83), jossa lapsen etu ja lapsen ilmaiseva tahto on useissa kohdin nostettu keskeiseen asemaan. Lapsen ottaminen huomioon itsenäisenä oikeudellisenä subjektina on julkisen huollon puolella vielä tärkeämpää kuin yksityisoikeudellisessa lainsäädännössä. Lapsenkin tulisi suhteessaan julkisyhteisöön voida nauttia niistä vapausoikeuksista sekä taloudellisista, sosiaalisista ja sivistyksellisistä perusoikeuksista, joita sisältyy hallitusmuotoomme sekä Suomen ratifioimiin asiaa koskeviin Yh-

distyneiden kansakuntien yleiskokouksen hyväksymiin yleissopimuksiin (SopS 6 ja 8/76).

Lasten oikeuksiin suhtautumisen muutosta kuvaa myös se, että lasten ruumiillista rankaismista on aikaisemmin pidetty kasvattajien sekä oikeutena että velvollisuutena. Nyt Pohjoismaiden Neuvosto on hyväksynyt suosituksen, joka esittää lasten ruumiillisen kurituksen kielämistä. Muun muassa Ruotsissa ruumiillinen kuritus onkin jo lailla kielletty. Suomessa lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta sisältyy vastaava säännös. Säännökseen sisältyy myönteisten kasvatusohjeiden ohella myös kieltä käyttäviä kasvatuksessa lasta alistavia tai lasta loukkaavia toimenpiteitä sekä erityisesti kieltä käyttäviä ruumiillista kuritusta.

Viime vuosina on käyty keskustelua lasten oikeuksista, tarpeista ja edusta sikäli, kun ne ovat ristiriidassa vanhempien oikeuksien kanssa. Erityisen vilkasta keskustelu on ollut Ruotsissa. Lapsen oikeuksien liike, jota edustaa muun muassa yhdistys nimeltään BRIS (Barnets rätt i samhället), korostaa voimakkaasti lapsen tarpeista lähtevää ajattelutapaa. Sittemmin Ruotsissa on perustettu myös vanhempien tarpeita ja perheen asemaa korostava yhdistys RFFR (Riksförbundet för familjens rättigheter). Väittelyä näiden kahden suuntauksen välillä on syntynyt muun muassa siitä, millä tavoin lapsen etu parhaiten turvataan kärjistyneissä avioerotilanteissa ja huostaanotoissa. Keskustelussa on pohdittu sitä, kuka ajaa lapsen etua ristiriitatilanteissa, tarvitseeko lapsi oman asianajajan sekä mitä merkitsee psykologinen vanhemmuus.

Lapsen oikeudet vai oikeudet lapseen on poleeminen kysymys, joka on esitetty arvosteltaessa nykyistä käytäntöä lastensuojelussa ja tuomioistuimissa. Myös Suomen voimassa olevaa lastensuojelulakia on arvosteltu siitä, että se viimekädessä suojelee vanhempia.

Vanhempainvallalla on pitkät perinteet. Sen oivaltaminen, että lapsi ei ole esine, joka kuuluu vanhemmille, saattaa johtaa myös pinnalliseen ja yksipuoliseen lapsen tarpeiden korostamiseen. Lastensuojelussa ja muissa vastaavissa yhteiskunnan järjestämissä toimissa, kuten esimerkiksi oikeuslaitoksen piirissä tarvitaan nykyistä perusteellisempaa tietoa lasten kehityksestä ja kasvusta. Muutoin on vaarana, että ristiriitatilanteissa nähdään vain vanhempien oikeudet tai toisaalta arvioidaan lapsen etu hänelle merkityksellisistä ihmissuhteista riippumattomana seikkana.

1.1.3. Lastensuojelun asema ja tehtävät

1.1.3.1. Sosiaalisten ongelmien muuttuminen lastensuojelussa

Lastensuojelu on kehittynyt ja edennyt etupäässä yhteiskuntaa järkyttävien muutosten johdosta. Siksi sen toimenpiteet ovat paimottuneet lähinnä äärimmäisen puutteen ja hädän lievittämiseen ja poistamiseen. Hyvänä esimerkkinä tästä on orpojen ja muiden huoltajaa vaille jääneiden lasten huolto. Huomattavassa määrin huollosta ovat vastanneet myös yksityiset henkilöt organisoimalla kansalaistoimintaa lastensuojelun hyväksi. Merkittäviä uudistuksia ovat olleet lasten työsuojelun parantaminen sekä lapsityövoiman käyttöä koskevat rajoitukset.

Eräät lastensuojelun ongelmat ovat ehtineet muuttua vuonna 1936 annetun lastensuojelulain olemassaolon aikana. Lain voimaantullessa olivat keskeisimpiä sosiaalisia ongelmia orpous, köyhyys, irtolaisuus ja huutolaisperinnekin. Vuonna 1938 otettiin yhteiskunnan huostaan pelkästään vanhempien kuoleman johdosta 9 400 lasta. Tähän määrään mahtuvat nykyisin kaikki huostaanotetut lapset, joista orpoja on vajaa 4 %. Tavallisimpia tilastoituja syitä lastensuojeluun ryhtymiseen ovat nykyisin vanhempien päihteiden käyttö, kasvatuskyvyn puute sekä lapsen hoidon laiminlyönti. Koulunkäynnin laiminlyönti ja koulusopeutumattomuus nousivat merkittäviksi suojelukasvatusperusteiksi vasta 1970-luvun puolivälissä.

Viime vuosikymmenen aikana tapahtunut kehitys on ollut pääosin samansuuntainen muissa pohjoismaissa. Huostaanotettujen, lähinnä laitoksiin sijoitettujen lasten määrä on vähentynyt. Ongelmat ovat kasautuneet isoihin kaupunkeihin. Tilastoitujen lastensuojelun toimenpiteiden kohteena olevien lasten ja vanhempien määrä on 1970-luvulla kasvanut.

Eri pohjoismaissa on selviä eroja huostaanotettujen lasten suhteellisessa määrässä. Suomessa on enemmän huostaanotettuja lapsia kuin Norjassa, mutta vähemmän kuin Ruotsissa ja Tanskassa, joissa on lähes kolme kertaa niin paljon huostaanotettuja lapsia kuin Norjassa. Ei ole kuitenkaan selvitetty, missä määrin tämä ero johtuu erilaisista yhteiskunnallisista tekijöistä ja sosiaalisista ongelmista, tai toisaalta viranomaisen ja sosiaalilautakuntien toimintapolitiikan ja käytettävissä olevien keinojen erilaisuudesta.

1.1.3.2. Lastensuojelun suhde muihin palveluihin

1970-luvulla uudistettiin ja lisättiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Tällöin tulivat voimaan muun muassa kansanterveyslaki (66/72), laki lasten päivähoidosta (36/73) ja kasvatusneuvolalaki (568/71).

Palveluiden laajenemisen ja monipuolistumisen rinnalla on havaittavissa myös kieleisiä kehityssuuntia, esimerkiksi palvelurakenteen eriytyneisyys sekä joidenkin alueiden, kuten lastensuojelun ja vanhustenhuollon jälkeenjääneisyys. Ongelmana on myös se, että osa väestöstä putoaa eri palveluiden väliin tai jää niiden ulkopuolelle.

Lastensuojelussa kohdataan lapsiperheitä, joissa huoltajien elämäntapaa ovat alun alkaen tai monen vuoden ajan kuormittaneet useat ongelmat. Heidän lapsuudessaan on ollut lukuisia syviä pettymyksiä ja usein vaihtuneita kasvuympäristöjä. Usein heidän koulutuksensa on myös vähäinen. Monelle on tyypillistä työelämästä irtaantuminen ja omaan osakulttuuriin vajoaminen ja eristyminen. Toisaalta heillä on saattanut olla jo pitkään toistuvasti vaihtuvia kontakteja terveyden- ja sosiaalihuollon eri palveluihin. Tällaisen perheen tukemisessa on pitkäjänteinen vastuu kuitenkin harvinaista. Monissa yleisissä palvelupisteissä eivät lapset ja huoltajat saa kriittisissäkään tilanteissa tarvitsemaansa tavallista tiiviimpää apua ja tukea. Aikuisille suunnatuissa palveluissa ei myöskään riittävän usein kyetä ottamaan lasten erityistarpeita huomioon eikä toimimaan niiden edellyttämällä tavalla.

Vaikeimmissa sosiaalisissa ongelmissa olevat eivät yleensä hae omatoimisesti apua. Heistä ja heidän lapsistaan tekee ilmoituksen esimerkiksi naapuri tai poliisi. Kun ongelmat ovat jatkuneet pitkään saattaa sosiaalityön tarve kestää vuosia, sillä perheenjäsenten oman arvontunne ja käsitys itsestään yksilöinä ja perheenjäseninä on heikko. Vanhemmat eivät tiedosta eivätkä tunnista lastensa tarpeita ja ovat usein itsekkin avun ja tuen tarpeessa. Aikuisten ja lasten tehtävät perheessä saattavat olla vääristyneet, jolloin lapset joutuvat kantamaan myös aikuisten vastuuta.

Yhä useammin lastensuojelua tarvitsevat perheet, joiden elämän aineelliset edellytykset ovat hyvät, mutta joissa vanhempien kasvatuskyky ja lapsen mahdollisuudet tasapainoiseen

kasvuun ja kehitykseen ovat heikot esimerkiksi siksi, että perheen ihmissuhteet ovat poikkeuksellisen köyhät ja vääristyneet. Tällaisten niin sanottujen hyvin toimeentulevien perheiden ongelmat saattavat pysyä pitkään piilossa ja tulla esille vasta lapsen murrosiässä. Avun ja tuen tarvetta on vaikea yksilöidä, koska perinteiset sosiaalisten ongelmien ulkoiset merkit puuttuvat.

Palvelutuotannon laajentuminen ei aina ole koitunut murrosikäisten hyväksi. Esimerkiksi päihdehuollossa on A-klinikoiden ja nuorisoseinämien asiakkaista alle 21-vuotiaiden osuus 1970-luvulla vähentynyt. Lastenpsykiatria pyrkii kohdentumaan alle 12-vuotiaisiin, ja nuorisopsykiatria alkaa vasta 16—17-vuotiaista, jolloin 12—15-vuotiaat jäävät usein sivuun.

Alaikäisiä ja nuoria rikoksentekejiä tuomitaan vähenevässä määrin ehdottomaan vapausrangaistukseen, mikä on humaanista ja tarkoituksenmukaista. Samaan aikaan ei ollut kuitenkaan mahdollista riittävästi kehittää muita keinoja nuorisrikollisten ohjaamiseksi. Myös koulusta poistaminen sopeutumattomuuden takia on lisääntynyt. Näin ollen myös erilaisten tukitoimenpiteiden tarve on lisääntynyt.

Edellä kuvatut kehityssuunnat ovat lisäneet painetta viimekädessä sosiaalitoimeen, jonka tehtävänä yhteiskunnassa on vastata lasten ja nuorten huollon tarpeeseen kaikissa olosuhteissa.

1.1.3.3. Lastensuojelun jälkeenjääneisyys

Lasten ja nuorten henkilöiden yhteiskunnallinen suojelu ja huolto kuuluu lähinnä kunnille valtion viranomaisten johdon ja valvonnan alaisuudessa sekä eräiden erityistehtävien suorittamisen osalta valtiolle (lastensuojelulain 2 §). Sosiaalihuollon yleisten periaatteiden ohella on korostettu lastensuojelun keskeisinä toimintaperiaatteina perhekeskeytystä, jatkuvia ihmissuhteita ja itsenäistymisen tukemista.

Perheiden omatoimista suoriutumista ja lasten kasvatusta on sosiaalitoimessa pyritty tukemaan kasvatus- ja perheneuvonnan, päivähoitopalvelujen, kodinhoitopalvelujen, toimeentuloturvan ja niihin rinnastettavien tuen muotojen avulla.

Lastensuojelu ei toistaiseksi ole voinut riittävästi vaikuttaa sen tarpeiden huomioon otta-

miseen yhteiskuntamme suunnittelussa ja rakentamisessa eikä puuttua ongelmien syihin tai niiden ehkäisyyn. Tapahtumiin on puututtu tavallisesti vasta, kun kriisit ovat olleet olemassa ja silloinkin usein vasta äärimmäisessä hädässä, jolloin ongelmien korjaaminen on vaikeata ja kallista. Lastensuojelun puutteita on nähtävissä myös esimerkiksi vankiloissa ja mielisairaaloissa olevien ihmisten elämänhistorioissa.

Lastensuojelu on ollut keskeisesti kuntien tehtävä, jota tehtävää kunnat eivät ole pystyneet kaikilta osin täyttämään. Osaa kuntien lakisääteisistäkin tehtävistä ei ole voitu hoitaa riittävästi.

Kunnat ovat puolestaan viitanneet lastensuojelun jälkeensä jääneisyyden osalta vähäiseen valtion rahoitukseen. Sen osuus lastensuojelun menoista on ollut keskimäärin vain 17 %. Pääosa on kohdentunut sijaishuoltoon ja vain vähäinen osa lasten ja nuorten avohuollon kehittämiseen. Määrärahoja ongelmia ehkäisevään tai yhteisöjen kanssa tapahtuvaan työskentelyyn ei ole varattu. Osaltaan tämä johtuu siitä, että valtiolle on lainsäädännön mukaan lastensuojelun tehtävistä kuulunut valtion koulukotien ylläpito. Historiallisena rasitteena on ollut lisäksi se, että lastensuojelu on ymmärretty perinteisesti ensisijaisesti sijaishuollon järjestämisenä.

Osaa lastensuojelun palveluista ja toimista edellyttäisi suhteellisen suurta väestöpohjaa. Lastensuojelua ei ole kaikilta osin kehitetty riittävästi kuntainliittopohjalla tai vastaavilla ratkaisulla. Ongelmana on myös sosiaalitoimistojen sekä lastensuojelulaitosten vähäinen henkilökunta. Koulutus lastensuojelutyöhön on niin ikään ollut riittämätöntä.

Ongelmana lastensuojelun kehittämisen kannalta on ollut myös, ettei se ole kuulunut suunnittelujärjestelmän piiriin. Vasta sosiaalihuoltolain ja sosiaali- ja terveyshuollon valtiosuutta ja suunnittelua koskevan lain voimaantullessa lastensuojelu tulee suunnittelujärjestelmän piiriin. Tällöin lastensuojelun voimavarat määräytyvät SVOL:n mukaan laadittavien suunnitelmien perusteella.

Lastensuojelun kehittämisen esteenä on myös se, että nykyinen laki on laadittu aikana, jolloin tieto lapsen kasvusta ja kehityksestä oli vähäistä. Näin ollen nykyistä tietoa lapsista ei ole voitu riittävässä määrin hyödyntää lastensuojelulain mukaisissa toimenpiteissä.

Käytännössä lastensuojelun jälkeensä jääneisyyden merkkejä ovat muun muassa ongelmia ehkäisevien ja avohuollollisten toimenpiteiden vähäisyys, nopeiden ja tehostettujen tukitoimenpiteiden puuttuminen akuuteissa tilanteissa ja toisaalta riittävän pitkäjänteisen tuen puuttuminen kasvuolojen vakiinnuttamiseksi. Jälkihuolto on niin ikään kehittymätöntä ja valmiudet puuttua lastensuojelullisiin ongelmiin ovat alueellisesti epätasaisia. Myös erot toimenpiteisiin ryhtymisessä ja huollon toteuttamisen periaatteissa ovat suuret.

Kuvaavaa lastensuojelun jälkeensä jääneisyydelle on se, että vuonna 1979 tehdyn selvityksen mukaan joka neljännen huostaanotetun lapsen kohdalla oli ensimmäinen lastensuojelun toimenpide huostaanotto.

1.2. Tavoitteet

1.2.1. Keskeiset periaatteet

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaan lakiin sisältyy yksityisoikeudelliset säännökset lapsen asemasta perheessä. Lapsen huollon tarkoituksena on määritelty lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myös myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyritävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

Lastensuojelulakiehdotukseen on katsottu tarpeelliseksi lain toteuttamista ohjaavaksi periaatteeksi sisällyttää lapsen oikeutta kasvuun, kehitykseen ja erityiseen suojeluun koskeva säännös. Tällä säännöksellä pyritään lisäämään lasten tarpeiden huomioon ottamista yhteiskuntaa kehitettäessä ja siten parantamaan las-

ten asemaa yhteiskunnassa. Lastensuojelun tarkoituksena on vaikuttaa lasten ja nuorten kasvuoloihin ja tukea lasten ja nuorten huoltajia heidän kasvatustehtävässään lasten huollon toteuttamiseksi siten kuin laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetään. Tarkoituksena on lisäksi toteuttaa lastensuojelua siten, että lapselle voidaan turvata kaikissa olosuhteissa edellä mainitussa laissa tarkoitettu huolto, erityisesti myös silloin, kun huoltoon kuuluvien asioiden päättämisestä vastaa sosiaalilautakunta.

Lasten ja nuorten tarpeiden, oikeuksien ja etujen huomioon ottamisella yhteiskuntapolitiisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa sekä lasten, nuorten ja lapsiperheiden jokapäiväistä elinympäristöä parantamalla pyritään tukemaan perheitä niiden kasvatustehtävässä ja ehkäisemään sosiaalisten ongelmien syntyä. Hallitus antaa myöhemmin näitä tavoitteita palvevia esityksiä muutoksista myös muuhun lainsäädäntöön.

Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun toteuttamisessa on keskeisenä periaatteena pidetty lapsen edun selvittämistä ja huomioon ottamista. On katsottu, että 15 vuotta täyttäneelle lapselle tulee antaa itsenäinen puhevalta häntä koskeissa asioissa. Tämä korostaa myös sitä, että lapsi on itsenäinen oikeussubjekti häntä koskeissa asioissa.

Myös muita huollon järjestämistä ohjaavia keskeisiä periaatteita ja tavoitteita on pidetty tarpeellisina sisällyttää ehdotukseen, koska puuttuminen perheen sisäisiin asioihin sekä kannan ottaminen vanhempien ja lasten oikeusturvaan, oikeuksiin ja etuihin tulee esille lastensuojelussa. Periaatteilla ja tavoitteilla pyritään ohjaamaan ammatillista sosiaalityötä sekä palvelujen järjestämistä ja toteuttamista.

Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun ensisijaiseksi tehtäväksi on katsottu huoltajien kasvatusmahdollisuuksien tukeminen. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että huollon toteuttamisessa edettäisiin asteittain kohti raskauttavia toimenpiteitä. Sijaishuollon järjestämisessä ei tulisi voida viivyttellä silloin, kun se on paras ratkaisu lapsen tarpeiden ja edun kannalta. Kotikasvatuksen tukemiseksi on pidetty tärkeänä myös perhe- ja laitoshoidon kehittämistä osana avohuollollisia toimenpiteitä.

Sijaishuollossa on pyrittävä siihen, että oman kodin ulkopuolista hoitoa tarvitsevalle lapsella on oikeus mahdollisimman nopeasti vakiintu-

viin olosuhteisiin. Hänelle on tarvittaessa turvattava mahdollisuus sitoutua ja juurtua uuteen kasvuympäristöön. Hänellä tulee kuitenkin olla oikeus omaan alkuperäänsä, historiaansa ja juuriinsa.

Lastensuojelussa on useita oikeusturvatavoitteita. Ensisijaisena tavoitteena on pidetty lapsen edun selvittämistä ja sen huomioon ottamista. Keskeisiä oikeusturvakysymyksiä ovat myös tahdonvastaisiin toimiin ryhtymisen edellytykset sekä lastensuojelun asiakkaiden yhdenvertaisuus. Kun näihin kysymyksiin on pyritty löytämään lainsäädännöllinen ratkaisu, on se myös paljolti määrännyt, minkälaiseksi koko ehdotettu säännöstö on muodostunut.

Lapsen huostaanotossa on asianosaisten oikeusturva käynyt viime vuosina ongelmalliseksi sen johdosta, että laissa olevat huostaanoton edellytykset on sidottu yksittäisiin nimettyihin oireisiin, vaikka lastensuojelun tarve johtuu nykyisin yhä useammin monien syiden yhteisvaikutuksesta. Näin ollen on tarpeen kiinnittää huomiota erityisiin menettelytapaa koskeviin säännöksiin asianosaisten oikeuksien turvaamiseksi.

Palvelujen laadullinen ja määrällinen taso vaikuttavat keskeisesti asiakkaiden oikeusturvaan. Asianosaisten yhdenvertaisuuden lisäämiseksi lastensuojelulaista tulisi saada sisällöllisesti monipuolinen. Tavoitteena on, että tärkeinä pidettyjä avohuollon tukitoimia koskevat säännökset olisivat suhteellisen velvoittavia, jotta tukitoimia olisi tarvittaessa riittävästi saatavilla.

Asianosaisten yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttää, että lastensuojelun perusvalmiudet ovat olemassa koko maassa suunnilleen samantasoisia.

Keskeiset perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua koskevat yhteiskuntapolitiittiset tavoitteet voidaan tiivistää seuraavasti:

1) Lapsi on itsenäisten oikeuksiensa subjekti ja lapsen edun huomioon ottaminen on lastensuojelun johtava periaate.

2) Huoltajien tukeminen heidän kasvatustehtävässään on ensisijaista.

3) Tuki ja apu tulee järjestää nopeasti akuuteissa tilanteissa pitkäaikaisen avun tarpeen välttämiseksi.

4) Kodin ulkopuolista huoltoa tarvitsevan lapsen asema ja oikeudet turvataan.

5) Oikeusturvaa lisätään lastensuojelussa.

1.3. Keinot

Sosiaalihuollolle asetettujen yleisten tavoitteiden ohella lastensuojelun keskeisenä tavoitteena on lapsen huollon turvaaminen lapsen edun mukaisella tavalla.

Lastensuojelussa lapsen edun on parhaiten katsottu toteutuvan siten, että lapsen etu asetetaan johtavaksi periaatteeksi perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua annettaessa. Lapsen edun selvittämiseksi lapselle on myös annettava nykyistä laajempi puhevalta häntä itseään koskeissa asioissa.

Niinikään on tärkeätä, että sijaishuollossa olevalle lapselle turvataan mahdollisimman nopeasti vakiintuvat kasvuolot sekä oikeus pitää yhteyttä hänelle läheisiin henkilöihin sekä oikeus saada selvitys sijaishuoltoon johtaneista syistä ja häneen kohdistuneista toimenpiteistä. Sijaishuollon järjestäjäksi tulisi hyväksyä vain julkisyhteisö, sosiaalilautakunta tai sosiaalihuolluksen luvan saanut järjestö. Yksityisen lastensuojelulaitoksen perustamisen tulisi olla luvanvaraista. Lapsen edun kannalta on tärkeätä, että perhehoitoa annetaan vain sellaisessa perheessä, jonka soveltuvuus tähän tehtävään on selvitetty. Myös laitoshoidolle on välttämätöntä asettaa määrätyt laatuvaatimukset.

Osa edellä mainituista lapsen edun turvaamiseksi ehdotukseen sisältyvistä tekijöistä on uusia, osa olemassa olevaan käytäntöön ja voimassa olevaan lainsäädäntöön perustuvia.

Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun keskeisten periaatteiden määrittelyllä parannetaan asianosaisten oikeusturvaa.

Sekä huoltajien että lapsen asema ja oikeusturva paranevat jos heidän lisäksi huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskeissa päätöksissä tarvittaessa kuullaan lapsen kehityksen ja kasvun asiantuntijoita. Kuntaan on mahdollista perustaa erityinen lastensuojelun tukiryhmä, joka avustaa sosiaalilautakuntaa perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun järjestämisessä sekä muun muassa lapsen huoltoa koskeissa asioissa.

Tahdonvastaisten huostaanottojen alistaminen tuomioistuimiin yhdenmukaistaisi menettelyä verrattuna muihin vapauden rajoittamiseen liittyviin toimenpiteisiin. Tällä olisi myös oikeusturvaa lisäävä vaikutus. Huoltosuunnitelmien laatimiseen ja tarkistamiseen velvoittamisella varmistetaan lastensuojelutoimenpiteiden tarkoituksenmukaisuus lapsen edun kannalta.

Valitusoikeuden myöntäminen sijaishuoltopäätöksistä on normaali oikeusturvaan liittyvä menettely.

Riittävien palvelujen turvaamiseksi sosiaalilautakunta vahvistaisi yleiset perusteet ja ohjeet lastensuojelun kehittämiseksi ja sen valmiustason turvaamiseksi. Myös lastensuojelulaitoksen toiminnan yleiset perusteet sekä laitoksen toimintaa koskevat ohjeet vahvistettaisiin. Näiden velvoitteiden tarkoituksena on turvata mainituille yhteisöille perusvalmius hoitaa niille kuuluvat tehtävät ja työn tavoitteellinen kehittäminen.

Sosiaalihuollon toimenpiteiden yksilökeskeisyyden rinnalla on viime vuosikymmenten aikana ryhdytty korostamaan perhekeskeisyyttä sekä perheen ja yksilön liittymistä yhteisöön. Tämä on tullut esiin muun muassa yhdyskuntatyön korostumisena yhtenä sosiaalityön käytämänä menetelmänä. Toisaalta on aikaisempaa yleisemmin nähty sosiaalihuollon tehtävänä vaikuttaminen muuhun yhteiskuntapolitiikkaan sosiaalisten ongelmien synnyn ehkäisemiseksi ja sosiaalisesti turvallisten viihtyisien elinolosuhteiden edistämiseksi. Niinikään lasten kasvuolojen kehittämisellä on nähty olevan huomattava merkitys lastensuojeluun ennaltaehkäisevässä mielessä.

Kasvuolojen kehittämiseen pyritään edistämällä eri viranomaisten ja yhteisöjen sekä asukkaiden välistä yhteistyötä sekä parantamalla nykyisiä lapsille, nuorille ja lapsiperheille kotikasvatuksen tukemiseksi tarkoitettuja palveluja. Pyrkimyksenä on hyödyntää nykyistä tehokkaammin olemassa olevia voimavaroja ja samalla etsiä uusia voimavaroja yhteistyöstä kuntalaisten sekä lasten ja nuorten omasta toiminnasta.

Kun yhteistyö kasvuolojen kehittämiseksi on toistaiseksi ollut vaatimatonta ja eri toimintamallien seuranta ja arviointi vähäistä, hallituksen tarkoituksena on suunnata rahaa tätä tarkoitettavaan kokeilu- ja kehittämistoimintaan.

Lastensuojelun tavoitteiden toteuttamiseen pyrittäessä voidaan keinoina nähdä myös sosiaalihuollon yleisistä toimintapuitteista huolehtimiseen liittyvät toimenpiteet: tehokkaan hallinnon ja suunnittelun luominen, riittävästä ja ammattitaitoisesta henkilökunnasta huolehtiminen, tarkoituksenmukaisesti kohdistettujen ja riittävien rahoitusresurssien takaaminen sekä kunnan eri viranomaisten ja kuntien välisen yhteistyön tehostaminen.

1.4. Lastensuojelun historiallinen tausta

Vuonna 1936 säädettiin ensimmäinen varsinainen, vielä nykyisinkin voimassa oleva lastensuojelulaki. Sen valmistelu kesti 30 vuotta. Laki rakentui kahden komitean, vuoden 1905 suojelukasvatuskomitean sekä vuoden 1921 yhteiskunnan lasten- ja nuorisosuojelukomitean (komiteanmietintö 1921:15) esittämille ajatuksille.

Vuoden 1905 komitean mielestä ei ollut monia reaalisia vaihtoehtoja lastensuojelun järjestämiseksi. Lasten elänteelle anto nähtiin edelleenkin käyttökelpoisimpana huoltomuotona. Suhtautuminen turvattomuuteen ja epäsosiaalisuuteen kuitenkin muuttui siten, että kaksijakoisen suhtautumisen sijasta korostettiin ilmiöiden yhteisiä piirteitä.

Suojelukasvatuskomitea kiinnitti erityistä huomiota huostaanottojärjestelmän kehittämiseen ja piti holhouslaissa säädettyä menettelyä riittämättömänä sen vuoksi, että määräykset koskivat lähinnä niitä tapauksia, joissa vanhemmat itsekin osoittivat epäsosiaalisia piirteitä. Toisena epäkohtana pidettiin alioikeusmenettelyn hitautta. Suojelukasvatuskomitea katsoi, että myös meillä tuli säätää Ruotsin tavoin sekä sopimuksen varaisesta että pakko-toimin tapahtuvasta huostaanotosta.

Ruotsin esikuvan mukaisesti korostettiin myös laitoshoidon merkitystä keskeisenä lastensuojelun keinona. Turvattomat lapset tuli sijoittaa lastenkoteihin ja pahatapaiset puolestaan turvakoteihin tai kasvatuslaitoksiin.

Vuonna 1918 Senaatti asetti uuden komitean tutkimaan lastensuojelua. Tämä komitea päätyi kolmen vuoden pohdinnan jälkeen kahteen uudistusehdotukseen. Lapselle tai hänen vanhemmilleen taikka lapselle ja vanhemmille olisi ehdotuksen mukaan saatettu antaa julkinen varoitus ja lisäksi lapsi olisi voitu asettaa suojeluvalvonnan alaiseksi.

Varoituksen antamisen ja suojeluvalvontaan määräämisen tavoitteena oli komitean mukaan pysyttää lapsi luonnollisessa kasvuympäristössään, jotta vanhempien ja alaikäisten siteet eivät katkeaisi. Alunperin tällä anglosaksisissa maissa toteutetulla järjestelyllä pyrittiin suojaamaan vain alaikäisiä lainrikkooja, mutta komitean mielestä valvonta piti ulottaa myös siveellisesti laiminlyötyihin ja huonotapaisiin lapsiin. Tanskalaisen lainsäädännöllisen esimerkin

mukaisesti myös meillä ehdotettiin lapselle asetettavaksi suojeluvalvoja, jonka tehtävänä oli kotikäyntien suorittaminen, alaikäisen kehityksen seuraaminen ja neuvojen antaminen. Mikäli valvojan ohjeita ei noudatettu hän voi tehdä kasvatuslautakunnalle ehdotuksen lapsen huostaanottamiseksi.

Komiteanmietintö valmistui vuonna 1921 ja hallitus antoi vuonna 1934 eduskunnalle esityksen lastensuojelulaiksi. Lastensuojelulain tarkoituksena oli "... sellaisten lasten huollon järjestäminen, jotka yhteiskunnan avutta ovat huonon hoidon tai siveellisen harhautumisen vaarassa". Lastensuojeluun katsottiin kuuluvan muun toiminnan, paitsi perheitten rahallisen tukemisen. Laki hyväksyttiin vuonna 1936 ja se tuli voimaan vuoden 1937 alusta.

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

2.1. Nykyinen tilanne

2.1.1. Yleistä

Perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa on keskeistä sosiaalitoimistojen sosiaalityö. Harastustoiminnan, koulunkäynnin ja työllistämisen tukemista, kesä- ja lomavirkistystä ja tukihenkilötoimintaa on kehitetty lasten ja perheiden tarpeisiin. Lasten sijaishuolto järjestetään perhehoitona tai laitoshoidona. Maassamme on lastenkoteja 174, joista suojelukasvatuksellisia laitoksia 14. Hoitopaikkoja näissä on yhteensä noin 3 600. Koulukoteja on 12 ja niissä yhteensä 440 hoitopaikkaa.

Vuonna 1970 lastensuojelun piiriin oli tilastoitu noin 18 500 lasta, mikä merkitsi 1,3 % alle 18-vuotiaista. Perheisiin ja laitoksiin oli sijoitettuna yli 12 000 lasta, joista laitoksiin sijoitettuna oli 7 000. Avohuollon piirissä oli vajaat 6 000 lasta. Kymmenen vuotta myöhemmin eli vuonna 1980 lastensuojelulapsia oli kaikkiaan yli 21 000 eli 1,8 % alle 18-vuotiaista, heistä sijaishuollossa yli 9 000 lasta ja avohuollossa noin 12 000. Uusia tapauksia tilastoitiin vuonna 1970 noin 6 500 mutta vuonna 1980 jo yli 10 000. Nykyisin noin 17 000 "lastensuojelulasta" asuu kaupungeissa ja noin 4 000 lasta muissa kunnissa. Helsingissä ja Vantaalla lastensuojelutoimenpiteiden piiriin on

tilastoitu 7 % alle 18-vuotiaista. Pääkaupunkiseudulla asuu kaikkiaan 17 % maan väestöstä, mutta neljännes "lastensuojelulapsista".

2.1.2. Lainsäädäntö ja käytäntö

Voimassa oleva lastensuojelulaki on oirekeskeinen. Se määrittelee ne lastensuojelun tuen tarpeessa olevan lapsen tai nuoren henkilön tunnusmerkit, jotka on todettava ennen tuen antamista. Lastensuojelun tarpeessa voivat lastensuojelulain 8 §:n mukaan olla orpo tai hylätty lapsi, erityishoidon tarpeessa oleva lapsi, laiminlyöty lapsi, koulusopeutumaton lapsi tai epäsosiaalisesti käyttäytyvä lapsi. Tällainen oirekeskeinen ajattelu ei ole omiaan johtamaan lapsen kannalta parhaisiin ratkaisuihin tukitoimenpiteitä valittaessa, sillä joku lapsi voi oireilla turvattuuttaan esimerkiksi psykosomaattisiin oirein, toinen taas epäsosiaalisella käyttäytymisellään. Valtion koulukotiin voidaan lain mukaan sijoittaa vain sellainen lapsi tai nuori, joka oireilee 8 §:n 2 momentin tarkoittamalla tavalla eli jos hän on tehnyt rangaistavan teon, kerjää, havaitaan muuten irtolaiseksi taikka hänet on tavattu juopuneena.

Laki nimeää oireiden lisäksi myös syylliset, joita ovat joko vanhemmat tai lapsi itse. Tästä on osaltaan johtunut seuraamusajattelu, jonka mukaan syyllistä on rangaistava. Nykyisessä lastensuojelutyössä on pyritty kuitenkin korostamaan toimenpiteiden tukevaa ja hoidollista merkitystä. Lastensuojelulaissa mainitut varoitukset ja suojeluvalvonta ovat sellaisinaan rangaistavia toimenpiteitä. Niiden tilalle ovat käytännössä tulleet neuvonta ja ohjaus sekä tukihenkilötoiminta.

Oirekeskeisyys on johtanut siihen, että lakiin sisältyvät toimenpiteet ovat niukat ja rajalliset ja ovat siten käytännön lastensuojelutyössä jo pidemmän aikaa olleet riittämättömät. Sosiaalishallitus on pyrkinyt yleiskirjeisään nimeämään nykyajan tarpeita vastaavia lastensuojelun perhe- ja yksilökohtaisia tukipalveluja ja muita toimenpiteitä. Tästä huolimatta lastensuojelun taso vaihtelee suuresti eri kunnissa.

Lakia on voitu tulkita myös siten, että huostaanotto on viimekäden toimenpide ja että ennen sen toteutusta tulee käyttää muita laissa mainittuja toimenpiteitä. Perheen tilanne

saattaa kuitenkin olla niin kriittinen ja lapsen tarve kodin ulkopuoliseen hoitoon niin kiireellinen, ettei avohuollollisia toimenpiteitä voitaisi käyttää vaarantamatta vakavasti lapsen turvallisuutta tai kehitystä. Tällaisissa tilanteissa on usein ilmennyt epätietoisuutta, onko toteutettava asteittain raskautuvia toimenpiteitä, vaiko heti turvauduttava lapsen tarpeen mukaisiin toimenpiteisiin.

Lapsi tai nuori voidaan kiireellisessä tapauksessa sijoittaa väliaikaisesti kodin ulkopuolelle, mutta muita säännöksiä kriisitilanteita varten ei nykyinen laki sisällä. Kiireellinen toimenpide vahvistetaan seuraavassa sosiaalilautakunnan kokouksessa yleensä huostaanottona.

Nykyisin on esiintynyt entistä useammin kriisitilanteita, joiden varalle lastensuojelulaissa tulisi olla säännökset. Avohuollon tukitoimien ja perhe- tai laitoshoidon välinen raja on ollut suhteellisen jyrkkä. Perhe- ja laitoshoidon palveluita on käytetty lähes yksinomaan huostaanotetun lapsen sijaishuollon järjestämisessä lukuunottamatta ensikoteja ja turvakoteja.

Vuonna 1976 tapahtunut täysi-ikäisyysrajan alentaminen 18 vuoteen heikensi lastensuojelullisen tuen tarpeessa olevien nuorten asemaa. Vaikka lastensuojelulain säännökset jälkihuollosta ovat puutteelliset ovat sosiaalilautakunnat käytännössä yleensä vastanneet nuorten huollosta täysi-ikäisyyteen saakka. Sen jälkeen tapahtuva jälkihuolto jää usein riittämättömäksi, vaikka jälkihuollon tarve tavallisesti jatkuu nuorella, kunnes hän on suorittanut opintonsa, saanut asunnon sekä toimeentulon turvaavan työpaikan.

Lastensuojelussa suoritettavasta sosiaalityöstä ei voimassaolevassa laissa ole säännöksiä. Tämä on ymmärrettävää, sillä vasta viime vuosina on tiedostettu ja tunnustettu ammattitaidolla suoritettua sosiaalityön merkitys vaikeuksissa olevien perheiden ja yksilöiden tukemisessa. Joitakin lastensuojelun laadullisia vaatimuksia laissa on, esimerkiksi sijaisvanhempien ja sosiaalilautakunnan välisestä hoitosopimuksesta ja kotikäynneistä sijaiskodeissa, huostaanotetun lapsen tai nuoren huolellisesta hoidosta, kasvattuksesta ja opetuksesta. Lapsen yksilöllisten tarpeiden ja valmiuksien huomioimista sekä sijaishuollon laadullista puolta säätelevät lainkohdat kuitenkin puuttuvat.

Voimassa oleva lastensuojelulaki velvoittaa sosiaalilautakuntaa ryhtymään tietyissä tapauksissa lastensuojelutoimenpiteisiin. Se ei kuitenkaan määrittele lapsen oikeutta saada erityistä suojelua taikka tukipalveluja hänen niitä tarvitessaan. Lasta ei myöskään pidetä asianosaisena eikä hänen kuulemisestaan ole säännöksiä. Laissa korostuvat toisaalta huoltajan oikeudet ja toisaalta sosiaalilautakunnan velvollisuus sekä oikeus puuttua lastensuojellisen tuen tarpeessa olevan lapsen elämään tämän ollessa toimenpiteiden kohteena ilman subjektiivisia oikeuksia ja tahdonilmauksen mahdollisuutta.

2.1.3. Ulkomainen lainsäädäntö

2.1.3.1. Lastensuojelu eräissä Euroopan maissa

Englannin, Alankomaiden, Ranskan ja Saksan Liittotasavallan lastensuojelulainsäädäntöä on viime vuosina uudistettu. Eri maissa on päädytty varsin erilaisiin ratkaisuihin. Esimerkiksi Alankomaissa lastensuojelua koskevat säännökset saattavat sisältyä sekä siviili- että rikosoikeuteen. Laissa on usein hallintoa koskevia säännöksiä sekä myös säännöksiä siitä, että asianomaisen paikallisen organisaation tulee valvoa lasten olosuhteita ja edistää kaikkea lasten parasta tarkoittavaa toimintaa. Erityisesti on valvottava niiden lasten olosuhteita, jotka ovat vaarassa joutua lastensuojelun toimenpiteiden kohteiksi. Englannissa on erityinen lastensuojelun neuvottelukunta, jonka tehtävänä on muun muassa avustaa ministeriä lastensuojelua koskevissa asioissa.

Kaikissa Skandinavian maissa ratkaisevat lastensuojelutapaukset lähes yksinomaan lastensuojeluviranomaiset. Useimmissa muissa maissa ratkaisut tapahtuvat tätä varten olemassa olevissa tuomioistuimissa tai asioita käsittelevät sekä lastensuojeluviranomaiset että tuomioistuimet, jolloin lastensuojeluviranomaisille kuuluvat asiat, jotka voidaan hoitaa vanhempien suostumuksella ja yhteisymmärryksessä heidän kanssaan, mutta mikäli ristiriitojen syntyminen vanhempien kanssa on mahdollista tai kysymys on vanhempien oikeusturvasta, asia käsitellään tuomioistuimessa.

Joidenkin maiden lainsäädäntöön (esimerkiksi Ranska) sisältyy säännöksiä ennalta eh-

käisevistä toimenpiteistä, kuten vaapaa-ajan toiminnan tukemisesta ja perheiden tukemisesta heidän elinympäristössään. Mikäli ehkäisevillä toimenpiteillä ei saada aikaan tarvittavaa muutosta, on seuraavana toimenpiteenä lapsen ja perheen asettaminen valvontaan. Viimeisenä toimenpiteenä lapsi otetaan pois vanhemmiltaan ja sijoitetaan muualle. Alankomaiden perheoikeusjärjestelmässä saatetaan koko perhe, eikä vain lapsi, valvonnan alaiseksi. Ranskan voimassa olevan lainsäädännön mukaan lastensuojeluviranomaisilla on käytettävissään suuri määrä erilaisia toimenpidevaihtoehtoja sekä ehkäisevissä että korjaavassa lastensuojelutyössä. Ranskan lainsäädäntöön sisältyy periaate, jonka mukaan viranomaisten on voitava havaita lastensuojelutapaukset riittävän ajoissa. Viranomaisten on nähtävä oireellisena tilanteet, joissa perhe esimerkiksi pyytää vain taloudellista avustusta tai antaa lapsensa tilapäisesti hoidettavaksi.

Uusimmassa lainsäädännössä (Englanti, Saksan Liittotasavalta) kiinnitetään erityistä huomiota lasten oikeusturvaan. Saksan Liittotasavallan uusiin lainsäädäntöä tähdentää lapsen omia perusoikeuksia yksilönä sekä sitä, että lapsella on oikeus odottaa yhteiskunnan apua ja suojelua silloin, kun hänen vanhempansa eivät kykene sitä antamaan. Englannissa voidaan lastensuojeluasioita tuomioistuimessa käsiteltäessä asettaa kaikissa oikeusasteissa lapselle tuomioistuin-käsittelyä varten erityishoito, jonka tehtävänä on lapsen edun valvominen. Englannin uusi lainsäädäntö on luonut niin sanotun "visitor"-vierailija-järjestelmän, joka velvoittaa erityisen henkilön asettamista valvomaan niiden lasten etua, joilla ei ole vanhempia.

Uusimman lastensuojelulainsäädännön mukaan lapsen mielipidettä on kysyttävä huolto-toimenpiteistä päätettäessä (Englanti). Englannin uusi lastensuojelulaki tähdentää myös pitkäaikaisten suunnitelmien välttämättömyyttä sekä huoltosuunnitelman ja huoltotoimenpiteiden säännöllisin väliajoin tapahtuvaa tarkistamista.

Lastensuojelulakeihin sisältyy säännöksiä vanhempien oikeuksien ja velvollisuuksien tai vanhempain vallan rajoittamisesta silloin, kun vanhemmat eivät kykene täyttämään velvollisuuksiaan lapsen huoltajana. Vanhemmassa lainsäädännössä luettiin usein vanhempien laiminlyönnit, toisin sanoen osoitettiin vanhem-

pi tai vanhemmat syyllisiksi tietyn vanhemmille kuuluvan tehtävän laiminlyöntiin. Uusimassa lainsäädännössä (Saksan Liittotasavalta) tähdennetään sitä, että vanhemmat voivat tehdä parhaansa velvollisuuksiensa täyttämiseksi, vaikkeivät he onnistuisikaan siinä. Skandinaavian maiden, Englannin ja Saksan Liittotasavalan lainsäädännössä ei vanhempien oikeutta olla lastensa huoltaja rajoiteta tai siirretä viranomaisille siinä määrin, että viranomaiset voisivat esimerkiksi antaa suostumuksensa lapsen ottolapseksi ottamiseen. Ranskassa äiti voi alun pitäen olla tunnustamatta syntyntä lasta omakseen tai hän voi luovuttaa lapsen valtion holhoukseen. Tuomioistuimien voi myös julistaa lapsen hylätyksi, jolloin lapsi joutuu valtion holhoukseen. Tällöin lapsi voidaan valtion suostumuksella antaa myös ottolapseksi.

Sijaisvanhempien asema on monissa maissa selkiintymätön. Joissakin maissa vanhempien oikeudet ja velvollisuudet voidaan joko osittain tai kokonaan siirtää sijaisvanhemmille. Joidenkin muiden maiden lastensuojelulainsäädännön mukaan sijaisvanhempien on luovutettava hoidossaan oleva lapsi takaisin vanhemmille, mikäli nämä sitä vaativat. Uusimassa lainsäädännössä pyritään rajoittamaan lapsen vanhempien oikeutta ottaa lapsi pois sijaiskodista erityisesti silloin, kun lapsen siirtäminen takaisin omien vanhempien luo monen vuoden sijaiskodissa olon jälkeen on hänen etunsa vastaista. Sekä Englannin että Alankomaiden lainsäädäntöön sisältyy yksityiskohtaisia säännöksiä vanhempien oikeuden rajoittamisesta.

2.1.3.2. Ruotsin uusi lastensuojelulainsäädäntö

Lasten ja nuorten huoltoa koskevat säännökset sisältyvät Ruotsissa kahteen lakiin: sosiaalipalvelulakiin (socialtjänstlagen) ja lasten ja nuorten huoltoa koskevaan erityislakiin (LVU; lagen med särskild bestämmelser om vård av unga.) Sosiaalipalvelulaki on sosiaalihuoltoa koskeva yleislaki, johon sisältyvät säännökset sosiaalihuollon tavoitteista ja kunnan velvollisuuksista tavoitteiden toteuttamiseksi. Sosiaalihuollon tavoitteena on demokratian ja solidaarisuuden pohjalta edistää taloudellista ja sosiaalista turvallisuutta, tasa-arvoisuutta elinolosuhteissa ja aktiivista osallistumista yhteis-

kunnan elämään. Sosiaalihuollon tavoitteena on lain mukaan lisäksi vapauttaa ja kehittää yksilön ja ryhmien omia voimavaroja.

Sosiaalipalvelulain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että ne, jotka oleskelevat kunnassa saavat sen avun ja tuen, jota he tarvitsevat. Sosiaalilautakunnan tehtävänä on kunnassa huolehtia sosiaalihuollon toimeenpääntöön kuuluvista asioista. Sosiaalilautakunnan on lisäksi perehdyttävä kunnan elinolosuhteisiin ja osallistuttava yhteiskuntasuunnitteluun ja yhteistyössä muiden hallintokuntien, organisaatioiden, yhdistysten ja yksityisten kanssa edistettävä kunnan elinolosuhteita. Lautakunnan on myös tiedotettava sosiaalipalveluista.

Sosiaalilautakunnan erityisenä velvollisuutena yhteiskuntasuunnittelussa on aloitteita tekeillä ja muulla tavoin huolehtia siitä, että niille ryhmille, jotka ovat yhteiskunnan erityisen tuen tarpeessa, kuten lapset ja vanhukset, luodaan hyvät elinolosuhteet.

Sosiaalipalvelulain mukaan lautakunnan on vaikutettava siihen, että lapset ja nuoret kasvavat turvallisessa ja hyvässä kasvuympäristössä sekä edistettävä lasten ja nuorten monipuolista persoonallisuuden kehitystä ja suotuisaa fyysistä ja sosiaalista kehitystä yhteistyössä kotien kanssa. Lautakunnan on tässä tarkoituksessa järjestettävä vapaa-aika- ja esikoulutoimintaa. Lautakunnan on huolehdittava myös siitä, että ne lapset ja nuoret, joiden kehitys on vaarassa, saavat sen tuen ja avun, jota he tarvitsevat sekä järjestettävä, mikäli se on lapsen tai nuoren kannalta paras ratkaisu, myös kodin ulkopuolista hoitoa ja kasvatusta.

Lasten ja nuorten huoltoa koskevan erityislain nojalla voidaan 15 vuotta täyttäneen nuoren ja hänen huoltajansa tahdosta riippumatta antaa laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä hoitoa alle 18-vuotiaalle henkilölle. Lain mukaisesti toimenpiteisiin voidaan ryhtyä silloin, kun alle 18-vuotias ei saa joko omasta syystään tai kodin olosuhteiden vuoksi tarpeellista huoltoa tai mikäli hän vakavasti vaarantaa terveytensä tai kehityksensä päihdyttävien aineiden väärinkäytöllä, lainvastaisilla teoilla tai muulla niihin rinnastettavalla tavalla. Mikäli huollon tarve johtuu nuoren omasta käyttäytymisestä, voidaan huoltoa antaa kunnes nuori täyttää 20 vuotta.

Lääninoikeus tekee sosiaalilautakunnan anomuksesta päätöksen huollon antamisesta. Lautakunnan anomuksesta on käytävä ilmi tiedot lapsen tai nuoren elinolosuhteista sekä niistä toimenpiteistä, joita hänen kohdallaan on toteutettu sekä selvitys siitä huollosta, jonka sosiaalilautakunta aikoo hänelle järjestää. Nuori, joka on täyttänyt 15 vuotta, on asianosainen sekä sosiaalipalvelulain että tämän lain nojalla annettavaa huolta koskeissa asioissa.

Sosiaalilautakunnan on tarkoin seurattava lain nojalla lapselle tai nuorelle annettavaa huoltoa ja sen on päätettävä huollon lakkaamisesta, jos huollon tarvetta ei enää ole. Lautakunta päättää huollon aikana lapsen tai nuoren huoltoon kuuluvista asioista ja siitä, missä lapsi tai nuori oleskelee huollon aikana. Laki mahdollistaa sen, että lapsi tai nuori oleskelee myös omassa kodissaan, jos sen arvioidaan edistävän hänen kasvuun ja kehitystään. Huolto voidaan järjestää perhekodissa, tuettuna asumisena tai koulukoteihin rinnastettavissa laitoksissa.

Sosiaalilautakunta voi ottaa alle 20-vuotiaan henkilön kiireellisesti huostaan, jos on todennäköistä, että hän tarvitsee lain nojalla annettavaa huoltoa. Sosiaalilautakunta voi tehdä päätöksen kiireellisestä huostaanotosta myös silloin kun se on välttämätöntä lapsen tai nuoren huollon tarpeen selvittämiseksi. Päätös kiireellisestä huostaanotosta on alistettava viikon kuluessa lääninoikeuden vahvistettavaksi. Jos lääninoikeus vahvistaa päätöksen, on lautakunnan neljän viikon kuluessa päätöksestä tehtävä lääninoikeudelle hakemus lain nojalla annettavasta huollosta.

2.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

2.2.1. Eduskunnan toivomukset ja lausunnot

Eduskunta on vastauksessaan hallituksen esitykseen valtion tulo- ja menoarvioksi vuodelle 1979 (hall. es. 126/1978 vp.) lausunut muun muassa: "Eduskunta on todennut, että lastensuojelu muodostaa toimintakokonaisuuden, jonka jokaisen osa-alueen toimintaedellytykset tulisi riittävässä määrin turvata. Lastensuojelua kehitettäessä tulisi lastensuojelun avohuoltoa ja yksityiskotitoimintaa voida kehittää tasapuolisesti osana koko lastensuojelutoimintaa. Tässä

yhteydessä Eduskunta on edellyttänyt hallituksen kiireellisesti selvittävän, millä toimenpiteillä voidaan nopeasti ja tehokkaasti parantaa myös lastenkotien toimintaedellytyksiä. Lisäksi tulisi selvittää, miten kuntien mahdollisuudet näiden osa-alueiden kehittämisessä voitaisiin taloudellisesti turvata".

Eduskunnan sosiaalivaliokunta on hallituksen toimenpiteistä vuonna 1979 antamassaan lausunnossa kiinnittänyt huomiota eduskunnan lausumaan, jonka tämä on antanut käsitellessään hallituksen esitystä valtion tulo- ja menoarvioksi vuodelle 1979. Valiokunta on pitänyt edellä tarkoitettuja näkökohtia edelleen perusteltuina ja kiirehtinyt käytännön toimenpiteitä siinä esitettyjen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Eduskunnan sosiaalivaliokunta on SVOL:sta ja sosiaalihuoltolakiehdotuksesta antamissaan mietinnöissä (1982 Vp—SoVM no:t 13 ja 14) kiirehtinyt lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelua siten, että sitä koskeva lakiesitys voitaisiin antaa ja käsitellä eduskunnassa hyvissä ajoin ennen mainitun lainsäädännön voimaantuloa ja että lastensuojelulaki tulisi näiden kanssa samanaikaisesti voimaan eli 1 päivänä tammikuuta 1984.

2.2.2. 1970-luvun komiteamietinnöt

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 1971 suojelukasvatustoimikunnan. Sen tehtäväksi annettiin selvittää koulukotien oppilasmäärien kehityssuunta sekä koulukotien asema suojelukasvatuksessa ottaen huomioon muut laitossijoitukset ja avohoitomahdollisuudet. Mietinnössään (komiteamietintö 1972:B 135) toimikunta selvitti suojelukasvatuksen sisältöä ja eri toimintamuotojen kehittymistä, alaikäisten häiriöitä ja niiden syntyyn vaikuttavia tekijöitä sekä alaikäisten huollossa noudatettavia periaatteita ja toimenpiteitä. Toimikunnan suositukset yhteistyö- ja vastuuskysymyksistä sisälsivät muun muassa esityksen siitä, että suuremmille paikkakunnille perustettaisiin luottamusmiehistä ja asiantuntijoista koostuvia yhteistyöneuvottelukuntia, joiden tehtävänä olisi alaikäisiin kohdistettavien toimenpiteiden ja heille tarjottavien palveluiden seuranta, suunnittelu ja kehittäminen. Toimikunta korosti ehkäisevien ja avohuollollisten toimintamuotojen kehittämistä ja voimavarojen suuntaamista niihin sekä jatkuvan tutkimus- ja kokeilutoimin-

nan aikaansaamista. Pitkántähtäimen ohjelmana toimikunta esitti alueellisella periaatteella toimivien suojelukasvatuslaitosten aikaansaamista. Toimikunta esitti valtion koulukotien hoitopaikkamäärien alentamista noin 25 %:lla.

Valtioneuvosto asetti vuonna 1967 komitean laatimaan ehdotuksensa niistä yleisistä periaatteista ja tavoitteista, joita sosiaalihuoltolainsäädäntöä laadittaessa ja sosiaalihuollon toimeenpanossa, sosiaali- ja oikeusturvan vaatimukset sekä tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat huomioon ottaen, olisi noudatettava. Sosiaalihuollon periaatekomitean ensimmäinen mietintö (komiteanmietintö: 1971 A 25) sisälsi ehdotuksen sosiaaliturvapolitiikan yleisistä periaatteista. Komitean toinen mietintö (komiteanmietintö 1973:86) sisälsi ehdotuksen perheiden ja alaikäisten sosiaalihuoltoturvapolitiikan yleisistä periaatteista. Komitea ehdotti, että nykyisen lastensuojelulain tilalle tulisi säätää laki perheiden ja alaikäisten sosiaalihuollosta. Komitea esitti lain kirjoittamista siten, että se määritteli lähinnä toiminnan yleiset tavoitteet sekä hallinnolliset ja taloudelliset puitteet toimintojen yksityiskohtaisen toteutuksen jäädessä nykyistä enemmän valvovan viranomaisen antamien ohjeiden varaan. Edelleen toimikunta katsoi, että toiminnan kehittäminen edellyttää toimintamuotoihin ja tuloksiin kohdistuvaa jatkuvaa tutkimustyötä. Mietintö sisälsi eräitä yleisiä yhteiskuntapolitiittisia ehdotuksia perheiden ja alaikäisten etujen edistämiseksi. Nämä koskivat perheiden ja alaikäisten asioiden huomioon ottamista yleisessä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa sekä koululaitoksen ja muun opetustoimen tehtävää tulevien vanhempien kouluttajana ja yleensä alaikäisten kasvun ja kehityksen ohjaajana. Yleisten sosiaalihuollon toimintaperiaatteiden lisäksi mietinnössä käsiteltiin alaikäisten sosiaalihuoltoon liittyviä erityisperiaatteita, jollaisia komitean mukaan olivat perhekeskeisyys, jatkuvien ihmissuhteiden korostaminen ja pyrkimys itsenäistymisen edistämiseen. Alaikäisille annettavien tukipalvelujen osalta komitean ehdotukset koskivat ongelmien selvittelyä, kouluvaikeuksien helpottamista, jatkuvaa henkilökohtaista ohjausta sekä tilapäissijoitusta kodin ulkopuolelle. Sijaishuoltajan asianosaisuutta esitettiin olennaisesti lisättäväksi käsiteltäessä hänen huollettavanaan olevan alaikäisen asioita. Samoin esitettiin näkökohtia sijaishuollossa olevan alaikäisen oman tahdon huomioon ottami-

sesta. Päätöksenteon tulisi komitean mukaan yksilöllisissä kysymyksissä kuulua sosiaalityöntekijöille sekä tärkeimmissä asioissa sellaisille työryhmille, jonka jäsenenä voi olla myös luotamushenkilöitä.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 1974 toimikunnan, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus uudeksi lasten ja nuorisonhuoltoon koskevaksi lainsäädännöksi.

Lasten ja nuorten sosiaalihuoltotoimikunnan mietintöön (komiteanmietintö 1977:37) sisältyi ehdotus kunnan tehtävistä lastenhuollossa ja lastenhuoltolaitoksissa, yksityisesti sijoitetun lasten hoidon valvonnasta, asiain käsitteystä, maksuista ja korvauksista, valtionosuudesta ja -avustuksista sekä erinäisistä säännöksistä. Toimikunnan tavoitteena oli määritellä lakisääteisesti asetettavat lastenhuoltotehtävät sekä turvata edellytykset näiden tehtävien täyttämiseksi. Lastenhuolto on nähty kokonaisvaltaisena lapsen tervettä kehitystä turvaavana toimintana. Mietinnössä haluttiin erityisesti korostaa ehkäisevien ja perhekeskeisten toimenpiteiden tärkeyttä. Tähän pyrittiin muun muassa ehdottomalla, että lastenhuolto nivelletään kiinteämmin muuhun sosiaalihuoltoon. Mietinnössä ehdotettiin lasten päivähoidosta annetun lain ja kasvatusneuvolalain kumoamista ja niitä koskevien säännösten sisällyttämistä lastenhuoltolakiin.

Toimikunnan lakiehdotuksen mukaan lastenhuollossa olisi tarkoitettu sellaisia sosiaalipalveluja ja muita sosiaalihuollon toimenpiteitä, jotka ovat tarpeen lapsen terveen kehityksen turvaamiseksi. Ehdotuksessa lapsena pidettiin henkilöä, joka ei ole täyttänyt 18 vuotta.

Toimikunnan mietinnöstä annetuissa lausunnoissa erityisesti kiinnitettiin huomiota siihen, ettei ehdotuksessa ollut esitetty riittävästi keinoja ennalta ehkäisevän työn ja perhekeskeisyyden korostamiseksi. Ehdotuksessa ei lausuntojen mukaan myöskään ollut käsitelty riittävästi sosiaalilautakunnan yhteistyötä erityisesti päihde- ja kriminaalihuollon kanssa. Edelleen lausunnoissa pohdittiin, olisiko ehdotus riittävästi turvannut lapsen edun. Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota myös huostaanottoon liittyviin oikeusturvakysymyksiin, sijaishuollon tarpeen edellytyksiin sekä huostaanottoon liittyviin holhou- ja huoltokysymyksiin.

Tämän lakiehdotuksen säännökset pohjautuvat lastensuojelutoimikuntien 1982:n 8.12.

1982 antamaan mietintöön. (komiteamietintö 1982: 67). Lakiehdotusta valmisteltaessa on otettu huomioon lapsen huoltoa ja tapaamis-oikeutta koskeva lainsäädäntö.

Lastensuojelutoimikunta 1982:n työnsä aikana kuulemien asiantuntijoiden ja hankkimien asiantuntijalausuntojen lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö on hankkinut mietinnöstä lausuntoja muun muassa ulkoasiainministeriöltä, oikeusministeriöltä, opetusministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, sosiaalihuoltolautakunnalta, lääkintöhallitukselta, eräiltä lääninhallituksilta, kuntien keskusjärjestöiltä sekä alan keskeisimmiltä järjestöiltä. Lisäksi lastensuojelulain valmistelun yhteydessä on neuvoteltu kuntien keskusjärjestöjen ja alan järjestöjen kanssa.

3. Esityksen organisatoriset ja henkilöstövaikutukset

Lastensuojelun järjestäminen olisi edelleenkin lähinnä kunnan tehtävänä. Kuten muussakin sosiaalihuollossa, valtio osallistuisi toiminnan suunnitteluun ja rahoitukseen SVOL:n mukaisen suunnittelu- ja valtionosuusjärjestelmän mukaisesti.

Esityksessä on pidetty lähtökohtana lastensuojelun toteuttamista olemassa olevan organisaation puitteissa. Keskeinen merkitys lastensuojelun kehittämiseksi on esityksessä asetettu paikallisen tason yhteistyön aikaansaamiselle eri hallintokuntien välillä. Myös muilla kunnan viranomaisilla kuin sosiaalilautakunnalla olisi esityksen mukaan vastuu lasten myönteisten kasvuolosuhteiden kehittämisestä.

Huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevien asioiden yhteydessä sosiaalilautakunnan on esityksen mukaan tarvittaessa kuultava lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoita. Jotta asiantuntemusta voitaisiin käyttää hyväksi mahdollisimman tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti, on lakiehdotukseen otettu säännökset lastensuojelun tukiryhmästä. Sen tehtävänä olisi sosiaalilautakunnan apuna kehittää perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun järjestämistä kunnassa sekä antaa yksittäistapauksissa lausuntoja sosiaalilautakunnalle lapsen huollon järjestämisestä, huostaanotosta ja sijaishuollon antamisesta. Tukiryhmän asettaminen olisi kuitenkin vapaaehtoista eikä siitä näin ollen

muodostuisi mitään varsinaista uutta organisaatiota kunnallishallintoon.

Esitykseen sisältyvillä ehdotuksilla ei ole välittömiä henkilöstöpoliittisia vaikutuksia. Välillisesti esityksestä kuitenkin seuraa lastensuojelun eri alueella työskentelevien henkilöiden lisäämistarvetta. Erityisesti tämä koskee avohuollon piirissä toimivaa henkilökuntaa.

Määrällisten arvioiden esittäminen henkilöstötarpeesta on erittäin vaikeata. Avohuollon osalta karkeita arvioita lisähenkilöstötarpeesta on saatavissa kuntien lasten ja nuorten avohuollon kehittämistoimintaa koskevista valtionavustushakemuksista. Näihin perustuen voidaan karkeasti todeta kunnissa olevan tarpeen ja toisaalta valmiuden perustaa noin 270 sellaista uutta sosiaalitarkkaajan virkaa, joiden työpanos kohdistuisi pääosin lastensuojelun tarpeisiin.

Lastensuojelulaitoksissa koulukodit mukaanlukien on hoito- ja kasvatushenkilökuntaa vajaa 2 000 työntekijää. Mikäli tavoitteeksi asetetaan, että laitokset muodostuisivat 6—8 lapsen asuinyksiköistä, joita kohden olisi vähintään 5 hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvaa työntekijää, puuttuu tästä mitoitukselta noin 500 hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvaa työntekijää.

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Kuntien kannalta lastensuojelun keskeisenä taloudellisenä ongelmana on tähän saakka ollut valtion rahoituksen vähäisyys ja sen vinoutuneisuus. Lastensuojelun kokonaiskustannuksista valtion rahoitusosuus on keskimäärin ollut noin 17 %. Kuntien osuus on ollut noin 71 % sekä yksityisten ja muun rahoituksen osuus noin 12 %. Suurin osa valtion tuesta (noin 81 %) kohdistuu laitoshoidon ylläpitämiseen. Perhehoidon osuus valtion tuesta oli noin 14 % ja avohuollon osuus noin 5 %.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta (SVOL) merkitsee valtionosuuden kasvua toiminnassa olevaan lastensuojeluun ja tasoittaa siten valtion ja kuntien keskinäistä rahoitusosuutta. Samalla lastensuojelu tulee suunnittelujärjestelmän piiriin. Taloudellisesti lastensuojelu tulee näin myös tasaveroiseen asemaan muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kanssa.

Esityksestä ei sinänsä aiheudu valtiolle eikä kunnille välittömiä taloudellisia vaikutuksia. Voimavarojen lisääminen lastensuojeluun niiden suuntaviivojen ja arvioiden perusteella, mitä

esityksessä on edellä todettu, tapahtuu, kuten muunkin sosiaalihuollon osalta SVOL:n mukaisen suunnittelu- ja valtionosuusjärjestelmän perusteella.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 luku

Yleiset säännökset

Lasten kasvatus kuuluu yhteiskunnassamme ensisijassa lasten vanhemmille. Vanhempien kasvatusvastuun ensisijaisuus ilmenee lainsäädännössä siten, että holhouslain mukaan lapsen holhoojan on pidettävä huolta lapsen kasvatuksesta. Alaikäisen lapsen lakimääräisenä holhoojana ovat lapsen vanhemmat yhteisesti tai toinen heistä.

Lasten päivähoidosta annettuun lakiin (36/73), koulujärjestelmän perusteista annettuun lakiin (467/68) ja eräisiin muihin lakeihin sisältyy säännöksiä siitä miten yhteiskunta tukee perheitä lasten hoidossa ja kasvatuksessa tai sen järjestämisessä. Yhteiskunnallisista muutoksista johtuen vanhemmat tarvitsevat lähiyhteisöjen ja yhteiskunnan tukea lapsen hoidossa ja kasvatuksessa entistä enemmän. Tämän lakiehdotuksen 1 lukuun on niinkään katsottu tarpeelliseksi sisällyttää periaatteellisia säännöksiä lasten ja nuorten kasvatuksesta ja huollosta yhteiskunnassamme.

1 §. *Lapsen oikeus.* Lapsen aseman korostamiseksi lastensuojelulakiin ehdotetaan sisällytettäväksi lapsen oikeutta kasvuun, kehitykseen ja suojeluun koskeva säännös. Ehdotuksella pyritään erityisesti painottamaan, että lapsella on yksilölliset oikeudet syntymästään asti. Säännös vastaa Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksien julistuksen periaatteita kaksi ja kahdeksan. Se vastaa osittain myös Yhdistyneissä Kansakunnissa valmisteilla olevaa sopimusta lapsen oikeuksista. Lisäksi on katsottu tarpeelliseksi lasten asemaa yhteiskunnassamme koskevaksi periaatteeksi ehdottaa, että lapsella on etusija erityiseen suojeluun. Tämä kannanotto suojelu- ja auttamisjärjestyksen on tarpeen yleiseksi tulkintaohjeeksi niitä tilanteita varten, joissa lasten ja aikuisten edut ovat ristiriidassa keskenään. Eh-

dotettu 1 § sisältää ne tavoitteet, joihin lastensuojelun keinoin pyritään vastaamaan.

2 §. *Lastensuojelu.* Säännös sisältää lastensuojelun kolme tärkeintä tavoitetta: 1) pyrkiä myksen lasten ja nuorten kasvuolojen kehittämiseen, 2) huoltajien tukemisen lastenkasvatuksessa sekä 3) velvollisuuden lapsen huollon turvaamiseen kaikissa olosuhteissa.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaan lakiin sisältyy lapsen ja hänen huoltajiensa suhteita koskevat säännökset. Ehdotus lastensuojelulaksi on tämän lain jatko. Lastensuojelulaissa säänneltäisiin lapsen oikeus kasvuun ja kehitykseen sekä lapsen huoltajien ja yhteiskunnan oikeudet ja velvollisuudet lastensuojelun tarpeen ilmentyessä. Lastensuojelun tehtäväksi on katsottu lapsen edun ja oikeuksien toteutumisesta vastaaminen silloinkin, kun lapsen huoltaja ei kykene niistä huolehtimaan. Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tavoitteena onkin turvata lapselle sellainen huolto kuin lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 1 §:ssä säädetään. Mainittuun lakiin sisältyvät kasvatukselliset tavoitteet on tarkoituksenmukaista ottaa myös lastensuojelun kasvatukselliseksi tavoitteiksi. Ehdotus lastensuojelulaksi on laadittu nämä tavoitteet huomioonottaen.

3 §. *Lapsi ja nuori.* Voimassa olevan lastensuojelulain (52/36) mukaan lapsena pidetään henkilöä, joka ei ole täyttänyt 16 vuotta ja nuorena henkilöä, joka on täyttänyt 16 mutta ei 18 vuotta. Mainitulla jaolla ei kuitenkaan 1 päivänä lokakuuta 1981 voimaantulleen lastensuojelulain muutoksen (63/81) jälkeen ole merkitystä, koska laissa tarkoitettuja suojelutoimenpiteitä, huostaanotto mukaanluettuna, voidaan toteuttaa alle 18-vuotiaisiin henkilöihin.

Kun lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa laissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuo-

tiasta henkilöä, ehdotetaan myös lastensuojelussa lapsena pidettäväksi henkilöä, joka ei ole täyttänyt 18 vuotta. Ehdotettu säännös ei näin ollen asiallisesti poikkeaisi voimassa olevasta lastensuojelulaista.

Nuoren osalta määrittely on osoittautunut edellistä vaikeammaksi. Nuoren yläikärajaksi on määritelty 21 vuotta, johon ikään saakka henkilöllä on oikeus saada perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua. Mainittu ikäraja on katsottu tarpeelliseksi muun muassa siitä syystä, että siten voidaan turvata riittävän pitkäaikainen jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jos toimenpiteiden tai palveluiden on katsottu kohdistuvan vain alle 18-vuotiaaseen henkilöön, on lakiehdotuksessa käytetty käsitettä lapsi.

4 §. *Lastensuojelun järjestäminen.* Lastensuojelun järjestäminen on perinteisesti, eräitä valtiolle kuuluneita tehtäviä lukuunottamatta, kuulunut kunnille. Ehdotuksen mukaan velvollisuus lastensuojelun järjestämiseen säilyisi edelleen kunnilla. Lisäksi on katsottu tarpeelliseksi ehdottaa, että kunnan tulee huolehtia lastensuojelun järjestämisestä sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.

Kunnan tulee ehkäisevänä lastensuojeluna kehittää lasten kasvuoloja sekä turvata perhe- ja yksilökohtaisena lastensuojeluna lapsen huolto kaikissa olosuhteissa.

Kunnan velvollisuutena on huolehtia sekä sosiaalihuoltolaissa että tässä lakiehdotuksessa sille säädettyjen tehtävien toteuttamisesta sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain tarkoittaman vahvistetun toteuttamissuunnitelman laajuudessa. Tätä tarkoittava säännös sisältyy ehdotuksen 5 §:ään. Tämän lisäksi kunta voi harkintansa perusteella kehittää toimintaa omin voimavaroin.

Ehdotetun 2 momentin mukaan sosiaalilautakunnan tulee vahvistaa tässä laissa sille säädettyistä tehtävistä yleiset perusteet ja ohjeet lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Yleiset perusteet ja ohjeet ovat osa kunnan sosiaalihuollon tarkempaa järjestämistä. Sosiaalilautakunnan vahvistamien yleisten perusteiden ja ohjeiden avulla lastensuojelua voidaan kehittää tavoitteellisesti. Säännös edellyttää, että sosiaalilautakunta vahvistaa yleiset perusteet ja ohjeet. Kunnan omassa harkinnassa sen

sijaan on, millä tavalla se päättää järjestää lastensuojelullisen valmiutensa niin, että kunnassa esiintyvä tarve tulee otetuksi huomioon.

Sosiaalilautakunnan vahvistamalla yleisillä perusteilla ja ohjeilla luodaan suuntaviivat ja toimintaohjeet siitä, miten lasten, nuorten ja lapsiperheiden ongelmiin kunnassa varaudutaan, kuinka ongelmien ilmaantuessa menetellään ja mistä tarvittavat perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun palvelut hankitaan. Yleisten ohjeiden ja perusteiden laatimisen tavoitteena on myös korostaa sitä nykyaikaisen sosiaalihuollon periaatetta, jonka mukaan lastensuojelun tulee pyrkiä havaitsemaan sosiaaliset ongelmat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja pyrkiä selvittämään ongelmia yhteistyössä muiden viranomaisten, yhteisöjen ja asukkaiden kanssa.

Yleisiin perusteisiin ja ohjeisiin voitaisiin sisällyttää muun muassa seuraavaa:

1) sosiaalilautakunnan osallistuminen kasvuolojen kehittämiseen ja kasvatuksen tukemiseen,

2) avohuollon tukitoimien kehittämisen painopisteet ja millä tavalla avohuollon tukitoimia käytännössä järjestetään, esimerkiksi miten päiväystyöskentelyt palvelut ja tehostettu sosiaalityö kunnassa toteutetaan,

3) kehittämisen painopisteet huostaanoton ja sijaishuollon järjestämisessä ja selvitys esimerkiksi siitä, miten perhe- ja laitoshoidon ja miten sijaishuollon edellyttämä sosiaalityö järjestetään,

4) lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoiden kuulemistapa ja lastensuojelun tukiryhmän kokoonpano ja lisäksi, miten sosiaalitoimistossa turvataan lastensuojelun edellyttämä erityisasiantuntemus sekä

5) millaista tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoimintaa kunnassa järjestetään perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun kehittämiseksi.

Sosiaalilautakunnat hyödyntänevät myös kuntasuunnitelmaa laatiessaan lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi vahvistamiaan yleisiä perusteita ja ohjeita.

5 §. *Subde muihin lakeihin.* Sosiaalihuoltolaki sekä sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettu laki, josta myöhemmin käytetään lyhennystä SVOL, säätävät lastensuojelun hallinnollisia ja taloudellisia toimintaedellytyksiä. Sosiaalihuoltolaki on yleinen sosiaalitoimen hallintoa, palveluja, toimeentulotukea ja menettelyä koskeva laki.

SVOL sääntelee valtion rahoitusta, henkilöstöresursseja ja suunnittelua. Sosiaalihuoltolaki ja SVOL:ia sovellettaisiin ehdotuksen mukaan myös lastensuojeluun ellei lastensuojelulaissa ole toisin säädetty. Lakiehdotus täydentää sosiaalihuoltolakiä erityislakina ja sääntelee myös miten SVOL:n kautta tulevia voimavaroja käytetään. Lastensuojelulaissa ehdotetaan säädettäväksi ne keinot ja tavoitteet, joilla toteutetaan lähinnä kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien lasten, nuorten ja lapsiperheiden yhteiskunnallinen suojelu ja huolto.

Kun ehdotetussa 4 §:ssä säädettäisiin kunnan velvollisuudesta lastensuojelun järjestämiseen, määrittäisi 5 §:n viittaus SVOL:iin kunnan velvollisuuden laajuuden ja valtion velvollisuuden osallistua siihen. Valtion osuus lasten kasvuolojen kehittämisessä tulee näkyviin sekä uutta lainsäädäntöä laadittaessa että voimassa olevaa muuttamalla. Myös lainsäädännön avulla tulisi pyrkiä ehkäisemään lastensuojelullisia ongelmia.

Lakiehdotukseen sisältyy paitsi aineellisoikeudellisia myös menettelytapoja koskevia säännöksiä. Niiltä osin kuin lakiehdotuksessa ei ole toisin säädetty, lastensuojelussa tulee sovellettavaksi myös yleinen menettelyä koskeva 1 päivänä tammikuuta 1983 voimaan tullut hallintomenettelylaki (598/82) ja sosiaalihuoltolain menettelyä koskevat säännökset.

2 luku

Kasvuolojen kehittäminen ja kasvatuksen tukeminen

Lasten kasvuolojen kehittämisellä tarkoitetaan toimia, jotka välittömästi tai välillisesti parantavat ja kehittävät lasten elinympäristöä ja muita kasvuoloja. Sosiaalihuollon lähtökohtana on sosiaalinen ongelma eli sellaiset olot, jotka estävät tai vaurioittavat yksilön, pienryhmän tai laajemman yhteisön suotuisaa kehitystä. Sosiaalihuollon tehtävänä on ennakoida ja havaita nämä ongelmat, ehkäistä ja korjata niitä. Sosiaalihuolto ei kuitenkaan yksinään kykene riittävän laajasti vaikuttamaan lasten kasvuoloihin.

Lasten kasvuoloihin vaikuttaminen on katsottu ennen kaikkea eri viranomaisten ja yhteisöjen yhteistyöalueeksi. Sosiaalilautakunnan keskeisiä tehtäviä on välittää lasten ja nuorten

kasvuoloista ja sosiaalisista ongelmista tietoa erityisesti niille viranomaisille, jotka toimillaan voivat vaikuttaa lasten kasvuoloihin.

Lain 2. lukuun on ehdotettu sisällytettäväksi säännökset niistä yleisistä palveluista, joilla kotikasvatusta voidaan tukea. Kotikasvatuksen tukemisella tarkoitetaan laajasti ottaen kaikkia sellaisia eri viranomaisten yhteistyöhön perustuvia toimia, joilla pyritään kehittämään lapsiperheiden ja heidän välittömän arkiympäristönsä mahdollisuuksia edistää lasten suotuisaa kasvua ja kehitystä. Lastensuojelun tärkeä tavoite on tukea lapsia, nuoria ja lapsiperheitä heidän elinympäristössään. Tämä ei ole uusi tavoite. Kotikasvatusta on perinteisesti tuettu monin yhteiskunnan yleisin palveluin, kuten äitiys- ja lastenneuvoloiden, päivähoidon ja koulun avulla. Näillä palveluilla on kuitenkin muita, lähinnä lapsen hoitoon, opillisten valmiuksien lisäämiseen sekä lapsen opetukseen ja kasvatukseen kuuluvia tehtäviä. Lastensuojelun kannalta on ensisijaisen tärkeää, että yleiset kaikille tarkoitetut palvelut samoin kuin eräät pääasiassa aikuisille tarkoitetut palvelut tukevat lasten kotikasvatusta. Tällöin ongelmien syntymistä voidaan ehkäistä, kun lastensuojelun tarve voidaan havaita mahdollisimman varhain.

Kun sosiaalihuolto ei yksinään voi vaikuttaa lasten kasvuoloihin ja tukea lasten kasvatusta riittävän laajasti, on pidetty välttämättömänä ehdottaa myös kunnan muut viranomaiset veloitettavaksi toimimaan kasvuolojen kehittämiseksi ja kasvatuksen tukemiseksi. Säännösehdotukset merkitsevät muutosta voimassa olevaan lastensuojelulakiin.

6 §. *Kasvuolojen kehittäminen.* Sosiaalihuoltolain 13 §:n mukaan kunta on alueellaan velvollinen toimimaan sosiaalisten olojen kehittämiseksi ja sosiaalisten epäkohtien poistamiseksi. Sosiaalihuoltoasetukseen on tarkoitus sisällyttää sosiaalihuoltolakiä täydentävä säännös sosiaalilautakunnan tehtävistä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi. Lastensuojeluehdotukseen sisältyvällä 6 §:llä on tarkoitus korostaa ja täydentää mainittua sosiaalihuoltolain säännöstä erityisesti lasten kasvuolojen kehittämisen kannalta.

Kunnan viranomaisten tulisi seurata lastensuojelun näkökulmasta muun muassa rakenteellisia tekijöitä, lasten ja lapsiperheiden asumista, uusien asuntoalueiden rakentamista, vanhojen saneeraamista sekä kulttuuri- ja harrastustoiminnan palvelujen tuottamista.

Sosiaalilautakunnalle tulisi ehdotuksen mukaan yleinen velvollisuus kehittää kasvuoloja yhdessä asukkaiden, yhteisöjen ja eri viranomaisten kanssa ja antaa näille asiantuntija-apua. Sosiaalilautakunnan tulee lisäksi pyrkiä tiiviiseen yhteistyöhön niiden viranomaisten kanssa, joiden tekemät päätökset vaikuttavat lasten ja nuorten kasvuoloihin. Muiden viranomaisten kanssa tehtävä ehkäisevä lastensuojelu edellyttää, että sosiaalilautakunta varaa siihen riittävästi voimavaroja.

7 §. *Palvelujen kehittäminen kasvatuksen tukemiseksi.* Lasten kasvatuksen tukemisen tulisi olla laajaa. Tarkoituksenmukaista olisi, että kaikki ne toimintapisteet, jotka luontevasti muutoinkin tapaavat lapsiperheitä ja lapsia voisivat toimia myös lasten huoltajien tukena lasten kasvatuksessa. Tämän vuoksi ehdotetaan, että kunnan tulee kehittää sosiaali- ja terveydenhuoltoa, koulutusta sekä muita lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja siten, että niiden avulla tuetaan huoltajia lasten kasvatuksessa. Äitiys- ja lastenneuvoloiden ja päiväkotien yhteyteen voidaan tässä tarkoituksessa esimerkiksi perustaa vanhempainryhmiä lasten kasvatuksen ja vanhemmuuden tukemiseksi. Vanhempainryhmät ja muu vanhempain yhteistyö ovat tärkeitä toimintamuotoja myös sosiaalisen eristyneisyyden murtamiseksi sekä ihmisten keskinäisen kanssakäymisen ja naapurirakennuksen lisäämiseksi.

Palvelujen kehittämisen yhtenä tavoitteena on, että niillä kyetään havaitsemaan milloin lapsi, nuori tai lapsiperhe on erityisen tuen tarpeessa. Lastensuojelun tarkoituksena on auttaa ja tukea vaikeuksissa olevia lapsia, nuoria ja heidän perheitään heidän tavanomaisessa arkiympäristössään.

Avun ja tuen järjestämisen perusedellytykset on luonnollisesti se, että äitiys- ja lastenneuvoissa, päivähoitossa ja koulussa havaitaan tai ennakoidaan avun ja tuen tarve. Säännöksellä pyritään lisäämään myös näissä pisteissä toimivien henkilöiden valmiutta ohjata apua tarvitsevat käyttämään erityispalveluja.

Ehdotetulla säännöksellä pyritään edistämään myös lasten ja nuorten kannalta mielekästä, heidän kasvuaan ja kehitystään tukevaa toimintaa. Nuorten tueksi ja avuksi tarkoitettujen palvelujen kehittäminen vaatii nuoruuden erityispiirteiden hyväksymistä. Nuorille tarkoitettujen palveluiden tulee lähteä nuorten ehdoista

ja niiden tulee painottua ennen kaikkea toimintaan ja ohjata nuorten kasvua. Säännöksessä tarkoitettua toimintaa voi olla myös lasten ja nuorten yhteisöllinen tukeminen. Yhdyskuntatyö on myös lasten ja nuorten yhteisöllistä tukemista samoin kuin niin sanottu etsivä jengityö. Uusia yhteisöllisiä työmuotoja on mahdollista kehittää yhteistyössä nuorisotoimen kanssa. Työ voi olla myös yksilöterapiapainotteista, esimerkiksi nuorisoseinillä tapahtuvaa hoitotyötä. Nuorten yhteisöllistä tukemista on lisäksi työskentely sellaisten lasten ja nuorten yhteisöjen kanssa, joilla ei ole varsinaisia ongelmia. Tällaisen työskentelyn tavoitteena on vahvistaa näitä lapsia ja nuoria tukemaan ja ohjaamaan apua tarvitsevia tovereitaan.

Kun henkilö, jolla on hoidossaan tai huollossaan lapsia, saa aikuisille tarkoitettuja sosiaali- ja terveydenhuollon erityispalveluita, esimerkiksi mielenterveyden ja päihdehuollon palveluita, olisi usein tarpeen selvittää, tarvitsevatko palveluiden saajan hoidossa tai huollossa olevat lapset myös apua ja tukea. Lapsen etujen ja tarpeiden huomioon ottamisen turvaamiseksi myös aikuisille tarkoitettujen palveluiden piirissä ja vanhemmuuden vahvistamiseksi ehdotetaan tätä tarkoittavaa säännöstä. Ehdotuksella korostetaan aikuispalveluiden ja lastensuojelun yhteistyön tärkeyttä ja perhekeskeisen työskentelyn merkitystä.

Sosiaalilautakunta olisi velvollinen tarvittaessa antamaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muille palveluille asiantuntija-apua.

3 luku

Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun toimintamuodot ja periaatteet

Perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua olisivat avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto. Perhe- ja yksilökohtaiseen lastensuojeluun liittyy läheisesti 8 lukuun ehdotettu säännös yksityisesti sijoitettujen lasten hoidon valvonnasta.

Lakiehdotuksen 3 luvussa säädetään perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun keskeisistä periaatteista. Näillä pyritään ohjaamaan sosiaalitoimen käytännön ratkaisuja. Ehdotetut periaatteet ovat pääosin uusia voimassa olevaan lakiin verrattuna.

Ehdotuksen mukaan lapsen etu on määräävä periaate perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua toteutettaessa. Lapsen etu olisi aina selvitettävä. Toisena keskeisenä periaatteena on korostettu lapsen toivomusten ja mielipiteen kuulemisen tärkeyttä. Lapsella, joka on täyttänyt 15 vuotta, on huoltajansa ohella oikeus käyttää puhevaltaa häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun kolmas keskeinen periaate on huoltajien tukeminen lasten kasvatuksessa. Tämä merkitsee avohuollon tukitoimien ensisijaisuutta ja tämän toimintaperiaatteen sisällyttämistä lakiin. Huoltajien tukemisen ensisijaisuus velvoittaa sosiaalilautakuntaa kehittämään palvelujaan ja toimenpiteitään niin, että yksittäisissä tilanteissa voidaan selvittää vahvistamalla vanhempien kasvatuskykyä ja mahdollisuuksia. Avohuollon ensisijaisuus ei kuitenkaan merkitse sitä, että huostaanoton ja sijaishuollon toteuttamisessa voitaisiin viivytellä. Jos ne ovat lapsen edun ja tarpeen mukaisia, niihin tulee ryhtyä viipymättä. Tämä on perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun neljäs keskeinen periaate.

8 §. *Toimintamuodot.* Perhe- ja yksilökohtaisella lastensuojelulla tarkoitettaisiin lapsen, nuoren ja hänen perheensä tukemista sekä avohuollon tukitoimia, lapsen huostaanottoa ja sijais- ja jälkihuollon järjestämistä.

9 §. *Keskeiset periaatteet.* Lastensuojelun tärkein periaate on lapsen edun turvaaminen. Lapsen etu tulee turvata ensisijaisesti siten, että lapsen vanhempia tai muita huoltajia autetaan ymmärtämään lapsen sekä fyysisiä, psyykkisiä että sosiaalisia tarpeita. Erityisen tärkeätä on turvata lapselle jatkuvat, läheiset ihmissuhteet, joissa hän voi tuntea olevansa toivottu, hyväksytty ja rakastettu. Lapsen edun toteutuminen edellyttää, että häntä hoitavilla aikuisilla on myönteinen asenne lapseen sekä riittävästi tietoja ja taitoja lasten kasvatukseen.

Sosiaalihuollossa yleisimminkin hyväksytyn normaalisuuden periaatteen mukaan perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa tavoitteena on ensisijaisesti tukea huoltajia lasten kasvatuksessa. Näin ollen perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua järjestettäisiin ensisijaisesti avohuollon tukitoimin mikäli se olisi myös lapsen edun mukaista. Tukiessaan huoltajia lasten kasvatuksessa sosiaaliohjeiden tekijän tehtävänä on edistää vanhempien kykyä ymmärtää lasten

tarpeita ja vastata niihin. Ristiriitatilanteissa kin yhteiskunnan väliintulon tulisi olla perheenjäsenten kehitystä edistävä, objektiivinen ja myönteinen.

Avohuollon ensisijaisuutta koskevalla periaateella ei kuitenkaan voida edistää sijaishuollon järjestämistä silloin, kun se on lapsen edun ja tarpeiden mukaista.

Pykälän 3 momentin mukaan perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti. Tarkoituksena on korostaa sitä, että sosiaalityölle on luotava riittävät mahdollisuudet toteuttaa perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua siten, ettei toimenpiteillä aiheuteta vahinkoa lapsen suotuisalle kehitykselle ja siten, että säilytetään mahdollisuus jatkotyöskentelyyn perheen kanssa.

10 §. *Lapsen edun selvittäminen ja lapsen puhevalta.* Pykälän 1 momentin mukaan on lapsen etua selvittäessä otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide. Lapsen toivomusten ja mielipiteiden selvittämisestä sisältyy säännökset myös lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaan lakiehdotukseen. Lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittäminen voidaan suorittaa muun muassa havainnoimalla lapsen käyttäytymistä. Jo pientä lasta voidaan havainnoida hänelle tärkeiden ihmisten seurassa. Selvittäminen voidaan toteuttaa myös keskustelemalla lapsen kanssa, hänen tahtonsa, mielipiteensä ja käsityksensä selville saamiseksi. Tämä on mahdollista kouluiässä lähestyvien ja sitä vanhempien lasten osalta. Erityisen merkittäväksi tulevat lapsen mielipiteet lapsen ollessa 11—13-vuotias. Myös lapsen kehityksen arviointi on eräs tapa selvittää lapsen etua.

Lapsen edun selvittämisen tulee tapahtua erityisen huolellisesti ja hienovaraisesti. Se on välttämätön osa kokonaistilanteen arviointia aina kun se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Pienenkin lapsen kohdalla selvittäminen on mahdollista, kun selvittämistapa sovelletaan lapsen ikään.

Lapsen edun selvittäminen ei tarkoita sitä, että ratkaisu jätettäisiin lapsen tehtäväksi. Lapsen huollon ja hoidon järjestäminen on aina aikuisen vastuulla.

Lapsen etua selvittäessä on myös perehdyttävä lapsen kasvuoloihin ja arvioitava, miten eri lastensuojelutoimet todennäköisesti vaikuttavat lapsen kehitykseen. Selvittäminen

edellyttää usein intensiivistä ja aktiivista sosiaalityötä. Sosiaalilautakunnan tulee tarvittaessa käyttää myös asiantuntija-apua.

Oikeudenkäymiskaareen ja hallintomenettelylakiin sisältyy säännöksiä 15 vuotta täyttäneen vajaavaltaisen puhevallasta hänen henkiöön koskevista asioissa. Vaikka hallintomenettelylakiin sisältyvät säännökset vajaavaltaisen puhevallasta tulevat sovellettavaksi lastensuojelussakin, on katsottu tarpeelliseksi vielä erikseen säätää, että lapsella, joka on täyttänyt 15 vuotta on huoltajansa ohella oikeus käyttää puhevaltaa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

11 §. *Menettely.* Sosiaalihuoltolain 39 §:ään sisältyy säännös menettelystä sosiaalihuollon toteuttamisessa. Säännös on yleinen koko sosiaalihuoltoon liittyvä yleissäännös. Lastensuojelun toteuttamisen kannalta on kuitenkin pidetty tarpeellisena vielä erikseen määritellä perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tavoitteita ja menettelytapoja. Näillä turvataan osaltaan 9 §:ssä tarkoitettu lapsen edun toteuttaminen. Ehdotuksen mukaan perhe- ja yksilökohtaista huoltoa toteutettaessa on tärkeätä pyrkiä vakiinnuttamaan lapsen kasvuolot suotuisiksi. Sosiaalihuollon toteuttaminen edellyttää yleensä yhteistyössä asiakkaan kanssa laadittavaa huoltosuunnitelmaa. Perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa huoltosuunnitelmat ovat erityisen tärkeitä tavoitteellisen ja suunnitelmallisen sosiaalityön toteuttamiseksi. Laki ehdotukseen on tästä syystä nähty välttämättömäksi sisällyttää huoltosuunnitelman tekemisen velvoittava säännös. Ainoastaan tilapäistä ohjausta ja neuvontaa varten ei erikseen tarvitse laatia ko. suunnitelmaa. Huoltosuunnitelmassa tulee selvittää lapsen etu ja arvioida eri toimien todennäköiset vaikutukset lapsen kehitykseen ja kasvuun.

Huoltosuunnitelman laadinta on prosessi, jossa asianosaiset yhdessä työntekijän avustuksella ja tuella tarkastelevat ongelmallista elämäntilannettaan ja pohtivat vaihtoehtoisia keinoja myönteisten muutosten aikaansaamiseksi. Tarkoituksenmukaisen huoltosuunnitelman laadinta edellyttää, että sitä varten varataan riittävästi aikaa. Huoltosuunnitelman tarkoituksena on turvata riittävän pitkäjänteinen tuki asiakkaalle. Nuorten kohdalla joudutaan lisäksi erityisesti arvioimaan, missä määrin on kysymys nuorten kehitysvaiheen ongelmista, missä määrin taas sellaisista ongelmista, joissa tar-

vitaan erityistä tukea ja apua. Kun lapsen ja nuoren kohdalla saattaa olla kysymys hyvinkin pitkästä sijaishuollon tarpeesta, on huoltosuunnitelmaa tarkistettava tarpeen mukaan. Huoltosuunnitelmaa koskevat tarkemmat säännökset on tarkoitus sisällyttää asetukseen.

Lastensuojelun toteuttaminen edellyttää yhteistyötä asianosaisten kanssa. Huoltoa suunniteltaessa ja toteutettaessa on tarpeen ottaa huomioon asianosaisten toivomukset, mielipiteet ja mahdollisuudet.

Sosiaalilautakunnan yhteistyö terveydenhuollon viranomaisten kanssa on usein välttämätöntä lapsen etujen ja tarpeiden turvaamiseksi. Silloin kun lapsen hoito ja kasvatus edellyttävät samanaikaisesti terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluja, olisi nämä turvattava lapselle yhteistyössä. Yhteistyön tarve korostuu esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi tulee perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun piiriin lähinnä mielenterveydellisistä syistä.

4 luku

Avohuollon tukitoimet

12 §. *Sosiaalilautakunnan velvollisuus toimenpiteisiin.* Voimassa olevan lastensuojelulain 8 §:n mukaan lautakunnan on ryhdyttävä suojelutoimenpiteisiin lasta, nuorta ja hänen vanhempiaan koskevien oirekeskeisten tunnusmerkkien perusteella. Kun oikeenmukainen lähestymistapa on asianosaista leimaavaa, on tarkoituksenmukaista pyrkiä kohdistamaan huomio sen sijasta lasta ja nuorta vaarantaviin olosuhteisiin sekä vanhempien kasvatusmahdollisuuksiin ja lapsen tarpeisiin.

Voimassa olevassa lastensuojelulaissa lautakunnan on ryhdyttävä toimenpiteisiin sekä avo- että sijaishuollon järjestämiseksi samojen lain 8 §:ssä säädettyjen edellytysten täytyessä.

Avohuollon tukitoimien ensisijaisuuden korostamiseksi lakiehdotuksessa on erotettu toisistaan ne edellytykset, joiden täytyessä lautakunnan on avohuollon tukitoimin tuettava ja autettava lasta, nuorta ja hänen perhettään niistä edellytyksistä, joiden täytyessä lautakunnan on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto (16 §).

Sosiaalilautakunnan on ehdotuksen mukaan annettava perhe- ja yksilökohtaista lastensuo-

jelua viipymättä silloin, kun kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen tai nuoren terveyttä tai kehitystä. Velvollisuus toimenpiteisiin on myös silloin, kun lapsi tai nuori käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään, taikka käyttäytyy väkivaltaisesti.

Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tarvetta aiheuttavat monet eri syyt esimerkiksi perheen pitkäaikaiset vaikeudet, vanhempien kasvatuskyvyn puutteellisuus tai lapsen orpous. Perhe saattaa ajautua kriisiin, kun elämänkuluksissa tapahtuu suuria muutoksia. Kriisin syynä voi olla työttömyys, perheenjäsenen sairaus tai avioero. Kriisivaiheita liittyy myös perheen normaaliin elämänkulkuun, jolloin perheenjäsenten keskinäiset suhteet tai suhde lähiympäristöön voivat vaikeutua.

Vanhempien kasvatuskyky ja tietoisuus vanhemmuudesta saattaa olla puutteellinen monella eri tavalla ja monista eri syistä.

Lapsen suotuisaa kehitystä voivat uhata muun muassa lapsen epäjohtonmukainen kasvatus, alistaminen tai olennaisten tarpeiden huomiotta jättäminen. Lisäksi vanhempien kontaktit lapseen saattavat olla vähäiset. Vanhemman ja lapsen roolit voivat myös olla muotoutumattomat tai päinvastaiset: lapsi voi joutua ottamaan aikuiselle kuuluvaa vastuuta. Huoltajan mielensterveydelliset ongelmat ja liiallinen päihteiden käyttö voivat vaikuttaa hänen kasvatuskykynsä. Vanhempien mahdollisuuksia huolehtia lapsistaan vähentävät myös taloudelliset ongelmat tai työelämässä koetut vaikeudet.

Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tarve saattaa johtua myös siitä, että lapsi on poikkeuksellisen herkkä erilaisille ärsykkeille, helposti sairasteleva ja ahdistuva tai erityisen levoton. Tällainen lapsi vaatii huoltajalta tavanomaista enemmän kärsivällisyyttä ja huolenpitoa ja huoltaja saattaa tällöin tarvita tukea kasvatuksessa.

Se, missä määrin kasvuoloissa ilmenevät ongelmat vaarantavat tai haittaavat lapsen kehitystä, on yksilöllistä. Toinen lapsi selviää kohtuullisesti vaikeissakin oloissa, kun taas toisen kehitystä voivat uhata suhteellisen vähäisetkin puutteet. Jos lapsen lähiympäristöstä puuttuvat muut tukea antavat aikuissuhteet, perheen sisäiset ongelmat voivat häiritä lapsen kehitystä.

Myös yhteisölliset tekijät saattavat vaikuttaa haitallisesti lasten ja nuorten kehitykseen. Jos asuinalueet ovat virikkeettömiä tai vailla

mielekkäitä toimintamahdollisuuksia, on mahdollista, että nuoret purkavat toimettomuutensa erilaisena ilkeävaltana. Tällaisissa tilanteissa sosiaalilautakunnan olisi myös ryhdyttävä toimenpiteisiin kasvuolojen kehittämiseksi.

13 §. *Sosiaalipalvelut ja muut tukitoimet.* Sosiaalipalveluista, sosiaaliavustuksista, toimeentulotuesta sekä muista sosiaalihuoltoon liittyvistä tehtävistä on säädetty sosiaalihuoltolaissa ja useissa sosiaalihuollon erityislaeissa. Viittauksella näihin säännöksiin on korostettu lapsen etujen ja tarpeiden huomioon ottamista myös näitä palveluja ja toimenpiteitä toteutettaessa.

Lisäksi on tarpeellista luetella sellaisia lasten ja nuorten tarpeita, joiden tyydyttämistä sosiaalilautakunnan olisi tuettava taloudellista tai muuta tukea antamalla. Luettelo on esimerkinomainen.

Tukitoimia voidaan järjestää edelleen esimerkiksi tehostettuna perhetyönä, mikä on tärkeä lastensuojelun työmuoto jo tällä hetkellä. Tehostetussa perhetyössä jatkuvaa työnohjausta saava kodinhoitaja työskentelee perheessä tavanomaista laaja-alaisemmin ja intensiivisemmin. Sosiaalityöntekijä voi niinikään työskennellä asiakkaan kotona pitkiäkin ajanjaksoja.

Loma- ja virkistystoiminta, kuten kesälapsitoiminta, on nykyisin vakiintunut osa lastensuojelua. Sen rinnalle tulisi voida kehittää myös uusia tukitoimia, esimerkiksi perheleiri-toimintaa. Muita tärkeitä ja keskeisiä tukitoimia ovat tukihenkilön tai tukiperheen järjestäminen lapselle tai nuorelle.

Sosiaalihuoltolain mukaan kunta voi päättamiensä perusteiden mukaan myöntää ehkäisevää toimeentulotukea. Sosiaalilautakunta voi tukea lapsiperhettä tarvittaessa taloudellisella avustuksella kuten nykyisinkin lasten ja nuorten harrastus-, kulttuuri- ja virkistystoiminnassa sekä koulutuksessa ja työllistämisessä.

Taloudellisten esteiden lisäksi on kaikkein vaikeimmassa asemassa olevilla lapsilla ja nuorilla usein myös sosiaalisia ja psykologisia esteitä käyttäen tarjolla olevia mahdollisuuksia. Sosiaalilautakunnan tulee pyrkiä poistamaan näitä esteitä. Tukitoimien tavoitteena on, että jokaiselle lapselle turvataan koulutus, jokin pysyvä harrastus ja että häntä tuetaan opintojen järjestämisessä ja työn hankkimisessa.

Sosiaalityö on yksi sosiaalihuoltolain säätelystä yleisistä sosiaalipalveluista. Esimerkiksi

sellaisia perheitä, joiden ihmissuhteissa tapahtuneet muutokset tai perheen vaikeudet vaarantavat lapsen kehitystä ja hyvinvointia, on taroituksenmukaista tukea järjestämällä sosiaalityötä tehostetusti.

Sosiaalilautakunnan on tarvittaessa tuettava lapsen huoltajia myös lapsen huoltoa ja tapaa-misoikeutta koskevan asian ratkaisemiseksi joko sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä.

Lakiehdotuksen 4 §:n mukaan yksilö- ja perhekohtaista lastensuojelua on järjestettävä kunnassa esiintyvän tarpeen edellyttämällä tavalla. Tämän mukaisesti sosiaalilautakunnan olisi huolehdittava myös siitä, että kriisitilanteissa perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua tarvitsevilla on mahdollisuus välittömästi saada apua ja tukea. Päivystyspalveluja kriisitilanteita varten voidaan järjestää yhteistyössä terveyskeskusten ja lastenkodin kanssa.

Pykälän 3 momentin mukaan 2 momentissa tarkoitettuja tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen, nuoren sekä lapsen vanhempien tai muita lasta hoitavien henkilöiden kanssa.

14 §. *Perhehoito ja laitoshuolto tukitoimena.* Mahdollisuutta erilaisten tukitoimien tarjoamiseen on taroituksenmukaista nykyistään laajentaa. Perhehoito ja laitoshuolto on perinteisesti käytetty vain huostaanotettujen lasten ja nuorten sijaishuollon järjestämiseen. Kun perhehoidon ja laitoshuollon avulla on mahdollista taroituksenmukaisesti tukea myös kasvatusa, ehdotetaan tätä koskeva säännös sisällytettäväksi lakiin. Lapsen huolto säilyisi kokonaisuudessaan lapsen huoltajalla. Perhehoidolla ja laitoshuollolla voidaan täydentää huoltosuunnitelman mukaista muuta huoltoa esimerkiksi perheen kriisitilanteissa. Lasta ja hänen huoltajiaan voidaan tällöin tukea tehtävään erityisesti valmennetussa perheessä tai laitoksessa, kuten turvakodissa tai ensikodissa. Myös muissa lastensuojelulaitoksissa voidaan kaikkia perheenjäseniä tukemalla lisätä huoltajien kasvatusmahdollisuuksia ja lasten tarpeiden huomioon ottamista.

Perhehoitoa tai laitoshuoltoa voidaan järjestää esimerkiksi siten, että lapsen huoltajat ja/tai lapsi voivat olla viikonloppuisin perhe- tai laitoshuollossa.

Hoitoa voidaan järjestää myös osa-aikaisesti, jolloin lasta voidaan tukea esimerkiksi koulupäivän päättymisen jälkeen koulutehtävien suorittamisessa ja harrastuksissa. Laitoksissa

voidaan järjestää ns. leirikouluja, joissa lasten hoito, kasvatusta ja opetus nivelletään tiiviisti toisiinsa 1—2 viikon ajan kuntoutustaroituksessa. Perhe- tai laitoshuoltoa tulisi voida antaa tukitoimena silloinkin, kun lapsen huoltaja on joutunut sairaalaan tai lapselle on järjestettävä oman kodin ulkopuolista hoitoa jostakin muusta siihen rinnastettavasta syystä.

Säännöksessä tarkoitettu perhehoito ja laitoshuolto poikkeaa muista avohuollon tukitoimista, minkä vuoksi ehdotetaan, ettei sitä voida järjestää vastoin vanhempien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen tahtoa. Sama on voimassa 12 vuotta nuorempaan lapseseen nähden, jos hän on niin kehittynyt, että hänen tahtoonsa voidaan kiinnittää huomiota. Lapsen huoltoa tai tapaa-misoikeutta koskevan tuomion täytäntöpanosta annetun lain mukaan täytäntöpanoon ei saisi ryhtyä vastoin 12 vuotta täyttäneen ja sitäkin nuoremman lapsen tahtoa, jos lapsi on niin kehittynyt, että hänen tahtoonsa voidaan kiinnittää huomiota. Ehdotettu säännös olisi siten yhdenmukainen mainitun esityksen kanssa.

15 §. *Lapsen edun valvonta.* Koulusopeutumattomuus on vuodesta 1976 ollut suojelukasvatusperusteina tapahtuneiden huostaanottojen yleisin syy. Aikaisemmin huostaanotot perustuivat pääasiassa lapsen tai nuoren lainvastaisuuteen tekoihin.

Voimassa olevan peruskouluasetuksen (443/70) mukaan oppilaan lopullisesta koulusta erottamisesta ja sen syistä on ilmoitettava sosiaalilautakunnalle. Tämän menettelyn ei katsottu riittävästi turvaavan lapsen etua, minkä vuoksi ehdotetaan, että sosiaalilautakunnan tulee tarvittaessa olla läsnä oppivelvollisen lapsen koulusta erottamista tai poistamista koskevaa asiaa koululautakunnassa käsiteltäessä tai antaa ennen asian ratkaisemista siitä lausuntonsa. Tämä edellyttää asiaa koskevan säännöksen sisällyttämistä myös peruskoululainsäädäntöön. Yhteistyön tavoitteena on, että koulusopeutumattoman lapsen tilanne selvitetään ja että häntä tuetaan riittävästi. Tämä edellyttää, paitsi sosiaali- ja kouluviranomaisten välisen yhteistyön myös koulun oman oppilashuollon kehittämistä.

Sosiaalilautakunta ehdotetaan edelleen veloitettavaksi olemaan edustettuna lapsen tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon esitutkinnaissa ja tuomioistuinkäsittelyssä, jollei lautakunnan läsnäolo ole ilmeisen tarpeetonta. Lau-

takunnan läsnäolo on ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi liikennerikkomuksia käsiteltäessä. Voimassaolevaan lastensuojeluasetukseen sisältyy pääosiltaan vastaavansisältöinen säännös.

Sosiaalilautakunnan tehtävänä on ehdotetun säännöksen mukaan 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa erityisesti valvoa lapsen etua sekä tukea hänen kasvamistaan ja kehitystään mahdollisuuksien mukaan yhdessä lapsen huoltajan kanssa.

5 luku

Huostaanotto

Lapsen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen riippuu lapsen huoltajan kasvatusmahdollisuuksista ja lapsen tarpeista. Sen tarkoituksena on lapsen edun turvaaminen.

Kun lapsi on sijoitettu sijaishuoltoon, on myös lapsen huoltajia pyrittävä tukemaan heidän tilanteensa edellyttämällä tavalla, jotta lapsi voisi palata huoltajiensa luokse. Mikäli huoltajien elämäntilanteessa ei kuitenkaan kohutuullisessa ajassa tapahdu lapsen edun mukaisia muutoksia, tulee pyrkiä vakiinnuttamaan lapsen olosuhteet.

16 §. *Velvollisuus huostaanottoon ja sijaishuollon järjestäminen.* Kuten 12 §:n perusteissa on todettu, voimassa olevan lastensuojelulain 8 §:n mukaan lautakunnan on ryhdyttävä suojelutoimenpiteisiin lasta, nuorta ja hänen vanhempiaan koskevien oireenmukaisten tunnusmerkintöjen perusteella. Ehdotus sisältää muutoksen voimassa olevaan lakiin nähden. Lapsen edun turvaamiseksi ei ole katsottu mahdolliseksi tai tarkoituksenmukaiseksi luotella kaikkia niitä yksittäisiä lapsen tai hänen huoltajiensa olosuhteita, joiden olemassaollessa lautakunnan on ryhdyttävä säännöksessä tarkoitettuihin toimenpiteisiin.

Sosiaalilautakunnan on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto vain silloin kun säännöksessä luetellut edellytykset täyttyvät.

Säännösehdotus vastaa pääosin Ruotsissa vuoden 1982 alussa voimaantulleen lasten ja nuorten huoltoa koskevan erityislain (Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga SFS 1980: 621) 1 §:n säännöstä myöhemmin mainittavia poikkeuksia lukuunottamatta.

Ehdotuksen mukaan ensimmäisenä edellytyksenä on, että lapsen puutteellinen huolenpito tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa hänen terveyttään tai hänen kehitystään. Säännöksessä kodilla tarkoitetaan sekä lapsen huoltajien kotia että muuta kotia, jossa lapsi asuu pysyvästi. Lapsen terveyttä ja kehitystä voivat vaarantaa lapsen puutteellinen turvallisuus, lapsen pahoinpitely tai fyysisen, sosiaalisen tai psyykkisen huolenpidon laiminlyönti. Nämä voivat olla seurausta esimerkiksi huoltajien terveyden horjumisesta tai päihteiden väärinkäytöstä. Sijaishuollon tarve voi syntyä, kun lapsen huoltaja ei muusta syystä johtuen voi turvata lapselle riittävää huolenpitoa ja lapsen terveys ja kehitys tämän vuoksi vaarantuvat. Sijaishuolto on tarpeen myös lapsen ollessa orpo jos hänen huoltoaan ei voida muulla tavoin tilapäisesti tai muutoinkaan turvata.

Lautakunnan on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto lapsen vakavasti vaarantaessa terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Säännöksessä päihteillä tarkoitetaan alkoholia, lääkkeitä ja huumausaineita sekä erilaisia liuottimia, kuten liimoja ja tinneriä. Arvioitaessa, vaarantaako lapsi vakavasti terveyttään tai kasvuaan ja kehitystään päihteiden käytöllä, tulee kiinnittää huomiota lapsen ikään, siihen aineeseen, jota hän käyttää, väärinkäytön laajuuteen ja muihin olosuhteisiin.

Muuna kuin vähäisenä pidettävänä rikollisena tekona säännöksessä tarkoitetaan niitä tekoja, joista voi seurata ankarampi rangaistus kuin sakkoa tai 6 kuukautta vankeutta. Vähäisenä pidetään myös tekoja, joista rangaistusuhka on edellä mainittua korkeampi, jos tekoon ei samalla liity muuta kuin vähäiseksi katsottavaa epäasiallisuutta tai moitittavuutta. Tämä merkitsee sitä, että esimerkiksi liikennerikkomukset eivät sinänsä ole peruste toimenpiteisiin ryhtymiselle, vaikka rangaistusmaksimi olisikin yli 6 kuukautta vankeutta. Viime kädessä teon rikollisuuden aste on harkittava kussakin tapauksessa erikseen yksittäistä elämäntilannetta silmällä pitäen. Säännösehdotus on tältä osin tiukempi kuin mainittuun Ruotsissa voimassa olevaan lasten ja nuorten huoltoa koskevaan erityislakiin sisältyvä toimenpiteisiin ryhtymistä koskeva säännös. Säännöksessä ha-

lutaan korostaa sitä, että ainoastaan sellainen yhteiskuntaan sopeutumattomuus, jonka voidaan katsoa olevan selvä osoitus lapsen ajautumisesta rikolliseen käyttäytymiseen, johtaa sijaishuollon tarpeeseen. Lapsen huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen ei tule ryhtyä pelkästään yhteiskunnan suojelemiseksi. Toimenpiteisiin ryhtymisen tulee perustua lapsen huollon tarpeeseen.

Säännöksessä mainitulla muulla niihin verrattavalla käyttäytymisellä tarkoitetaan lapsen sellaista käyttäytymistä, jolla hän vakavasti vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Koulunkäynnin laiminlyönti ja sopeutumattomuus kouluun eivät yksinään ole riittäviä perusteita lapsen huostaanottoon.

Lisäksi edellytetään, että huoltajien kasvatusmahdollisuuksien vahvistamiseksi 4 luvussa tarkoitettujen avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun kannalta tarkoituksenmukaisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi tai niihin ei voida ryhtyä. Avohuollon tukitoimet eivät ole mahdollisia muun muassa silloin, kun lapsen huoltajat tai lapsi itse, jos hän on täyttänyt 15 vuotta, eivät suostu niihin tai lapsen huoltajia ei tavoiteta tahi joku muu olosuhde estää toimenpiteiden toteutumisen. Perhe- tai laitoshoidon ei voida avohuollon tukitoimena antaa vastoin huoltajan ja lapsen tahtoa. Avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun kannalta tarkoituksenmukaisia esimerkiksi silloin, kun sijaishuoltoa ei voida pitää lapsen edun kannalta parhaana ratkaisuna. Lapsen etu tulee tällöin selvittää siten, kuin lakiehdotuksen 10 §:n perusteluissa on selostettu. Toimenpiteet ovat säännöksessä tarkoitettulla tavalla riittämättömiä silloin, kun niillä ei ole saatu aikaan tarvittavaa muutosta tilanteen korjaamiseksi.

Lapsen huostaanoton ja sijaishuoltoon sijoittamisen tarkoituksena tulee olla lapsen edun turvaaminen. Tämän vuoksi edellytetään lisäksi, että sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Säännösehdotus merkitsee tältä osin voimassa olevan lastensuojelulain tarkentamista. Se on myös tiukempi kuin mainittu Ruotsin lakiin sisältyvä säännös.

17 §. *Asianosaisen ja asiantuntijoiden kuuleminen. Päätöksen alistaminen.* Kun huostaanottoa koskeva päätös tehdään, on ehdotuksen mukaan samalla tehtävä päätös lapsen sijoittamisesta. Säännösehdotuksen 1 momentin mukaan sosiaalilautakunnan on va-

rattava ennen lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevan asian ratkaisemista asianosaiselle tilaisuus tulla kuulluksi siten kuin hallintomenettelylain 15 §:ssä on säädetty. Asianosaisella tarkoitetaan lakiehdotuksessa samaa henkilöpiiriä kuin hallintomenettelylaissa ja yleisten asiakirjain julkisuudesta annetussa laissa (83/51).

Sijaishuoltoon sijoittamisella tarkoitetaan myös myöhemmin tehtäviä, huoltosuunnitelmaan perustuvia lapsen sijoituspaikan muutosta koskevia päätöksiä.

Asianosaisen kuuleminen merkitsee sitä, että asianosaiselle varataan tilaisuus antaa selityksensä muiden tekemistä vaatimuksista ja asiassa olevista sellaisista selvityksistä, jotka voivat vaikuttaa asian ratkaisuun. Asianosaiselle on selityksen antamista varten annettava tieto myös muusta kuin julkisesta asiakirjasta, jos asianosaisella on yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain nojalla oikeus saada tieto sellaisesta asiakirjasta. Säännöksen 1 momentissa on lisäksi edellytetty, että lautakunnan on tarvittaessa kuultava ennen säännöksessä tarkoitettujen asioiden ratkaisemista myös lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoita. Mikäli lautakunta on kuullut asianosaista ennen asiantuntijoiden kuulemistä, on asianosaiselle varattava tilaisuus antaa selityksensä asiantuntijoiden lausumista.

Hallintomenettelylain 15 §:n 2 momenttiin sisältyy säännös niistä tilanteista, joissa asian saa ratkaista asianosaista kuulematta.

Kuulematta jäämisen tulee olla säännösehdoituksessa tarkoitettuja asioita ratkaistaessa poikkeuksellinen menettely. Se tulee kysymykseen vain, kun kuuleminen viivästyttäisi asian ratkaisemista ja näin olennaisesti vaarantaisi lapsen edun toteutumista, kun asianosainen on tavoittamattomissa tai kun hän ei fyysisen tai psyykkisen tilansa vuoksi kykene pätevästi ilmaisemaan tahtoaan. Se, että asianosainen ei kykene pätevästi ilmaisemaan tahtoaan ei aina merkitse, että asianosainen olisi asetettu holhouksenalaiseksi. Asian saa ratkaista asianosaista kuulematta lisäksi silloin, jos kuuleminen on ilmeisen tarpeetonta.

Jos 15 vuotta täyttänyt tai muu asianosainen vastustaa huostaanottoa tai asianosaista ei ole voitu kuulla, on päätös säännösehdoituksen 2 momentin mukaan alistettava lääninoikeuden vahvistettavaksi. Alistuksen on tapahduttava 30 päivän kuluessa päätöksenteosta. Voimassa olevan lastensuojelulain 17 §:n mukaan sosiaalilau-

takunnan päätös, jolla lapsi tai nuori on määrätty otettavaksi lautakunnan huostaan, on alistettava lääninhallituksen vahvistettavaksi. Säännösehdotus merkitsee siten muutosta voimassa olevaan lakiin verrattuna. Muutos johtuu Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen 16 päivänä joulukuuta 1966 hyväksymän kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 9 artiklan määräyksestä, jonka mukaan hallinnollista vapaudenriistoa koskevat asiat on saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi.

18 §. *Kiireellinen huostaanotto.* Voimassa olevan lastensuojelulain 19 §:n mukaan kiireellisissä tapauksissa lautakunnan puheenjohtaja tai lautakunnan siihen valtuuttama toimihenkilö voi väliaikaisesti sijoittaa lapsen tai nuoren henkilön kodin ulkopuolella kasvatettavaksi. Jos sijoittaminen on tapahtunut vanhempien suostumuksesta, on asia viivytystä esitettävä lautakunnan käsiteltäväksi.

Lakiin on katsottu tarpeelliseksi ehdottaa säännöstä, jonka mukaan lapsi voidaan ottaa sosiaalilautakunnan huostaan alistamatta päätöstä lääninoikeuden vahvistettavaksi, kun hän on 16 §:ssä mainitusta syystä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen huostaanoton ja sijaishuollon tarpeessa.

Säännöksessä tarkoitettu menettely voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun lapsi on jätetty noutamatta päivähoidosta eikä hänen hoitoaan ole voitu muutoin järjestää. Lapsen huoltajien raju päihteiden käyttö, perheväkivalta tai muut vastaavat tilanteet saattavat välittömästi vaarantaa lapsen turvallisuutta ja siten edellyttää kiireellistä päätöstä. Se voi tulla kysymykseen esimerkiksi myös silloin kun lapsi vakavasti vaarantaa kehitystään rikollisella toiminnallaan ja epäsosiaalisen kierteen katkaisemiseksi välittömästi kiireellinen päätös on tarpeen.

Säännöksen 2 momentin mukaan kiireellisenä ratkaistu huostaanotto lakkaa 14 päivän kuluessa päätöksen tekemisestä, jollei sitä sanottuna aikana oteta 17 §:n tarkoittamana huostaanottoasiana käsiteltäväksi. Tarkoituksena ei ole, että 18 §:n nojalla voitaisiin tehdä useita peräkkäisiä kiireellisiä ratkaisuja, vaan lapsen sijaishuolto on tarvittaessa järjestettävä 17 §:ssä tarkoitettuun huostaanottoon perustuen.

19 §. *Huostaanotetun lapsen huolto.* Lapsen huollolla tarkoitetaan lapsen hoitoa, kas-

vatusta sekä huolenpitoa lapsen tarpeista ja henkilökohtaisista asioista sekä lapsen edustamista hänen henkilöönsä koskevissa asioissa. Holhouksella tarkoitetaan vajaanvaltaisen omaisuuden hoitamista sekä vajaanvaltaisen edustamista tämän omaisuutta koskevissa asioissa.

Voimassa olevan lastensuojelulain mukaan sosiaalilautakunta on huostassaolevan lapsen holhooja. Holhouksen siirtymistä huostaanoton yhteydessä sosiaalilautakunnalle ei ole enää pidetty tarkoituksenmukaisena. Jos lapsen holhous huostaanoton yhteydessä on järjestettävä uudelleen, tulee lautakunnan ilmoittaa asiasta holhouslautakunnalle, joka tekee siitä hakemuksen tuomioistuimelle. Säännösehdotus on siten muutos voimassa olevaan oikeuteen verrattuna.

Huollon osalta ehdotetaan, että sosiaalilautakunnalla on huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä olinpaikasta. Sosiaalilautakunnan tulisi kuitenkin mahdollisuuksien mukaan pyrkiä yhteistoimintaan lapsen vanhempien ja muiden huoltajien kanssa huoltoa toteuttaessaan. Niinikään sosiaalilautakunta tai lastensuojelulaitoksen johtaja saisi päättää huostaanotetun lapsen ja tämän vanhempien ja muiden huoltajien välisestä yhteydenpidosta siten kuin lakiehdotuksen 24 ja 25 §:issä tarkemmin säädetään.

Huostassapidon aikana tuomioistuin voi päättää siitä kenelle lapsen huolto ja holhous on uskottava lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain mukaisesti. Lain mukaan myös sosiaalilautakunnalla on itsenäinen vireillepanomahdollisuus lapsen huoltoa koskevassa asiassa.

Sosiaalilautakunnalle kuuluvan päätösvallan laajuus määräytyy huostaanoton tarkoituksen toteuttamisen perusteella. Ristiriitatilanteissa on harkittava tapaus tapaukselta onko kysymys huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseen vaikuttavista asioista ja tältä pohjalta päätettävä kuuluuko asia sosiaalilautakunnan vai vanhempien päätettäviin asioihin.

Huostaanotettu lapsi voidaan tilapäisesti sijoittaa vanhempiensa tai toisen vanhempansa luokse. Kun lapsen paluuta takaisin vanhempiensa luokse valmistellaan, sijoitetaan lapsi usein ensin takaisin perheeseensä ilman, että huostassapito lopetetaan. Lapsi voidaan myös sijoittaa huostassapidon ajaksi toisen vanhempansa luokse, esimerkiksi silloin, kun lapsen vanhemmat eivät kärsijyntyessä asumus- ja avio-

erotilanteessa pääse yksimielisyyteen lapsen huollosta.

20 §. *Huostassapidon lakkaaminen.* Laissa on edelleen katsottu välttämättömäksi määrittellä huostassapidon lopettamisen edellytykset. Huoltosuunnitelman mukaisesti sosiaalilautakunnan tulee pyrkiä poistamaan sijaishuoltoon johtaneet syyt, jotta lapsi voitaisiin antaa vanhempiensa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi. Säännös vastaa tältä osin voimassa olevaa oikeutta. Säännöschdotuksen mukaan huostassapidon lopettaminen edellyttäisi myös, ettei sen lopettaminen ilmeisesti ole vastoin lapsen etua, ottaen huomioon sijaishuollon kesto aika, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitseva suhde ja sen laatu sekä lapsen ja hänen vanhempiensa välinen kanssakäyminen. Kun lapsi on jo sitoutunut uuteen ympäristöönsä ja hänen kasvuolosuhteensa ovat vakiintuneet, huostassapitoa ei voida lopettaa pelkästään sillä perusteella, että lapsen huoltajien olot ovat parantuneet. Huostassapidon lopettaminen samoin kuin siihen ryhtyminen on viime kädessä ratkaistava lapsen edun mukaisesti.

Huostassapito lakkaa viimeistään lapsen täytessä 18 vuotta tai solmiessa avioliiton.

21 §. *Huostaanottopäätöksen raukeaminen.* Jos täytäntöönpanoon ei ole katsottu olevan syytä ryhtyä välittömästi huostaanottoa koskevan päätöksen tultua lainvoimaiseksi, voidaan olettaa, että sijaishuollon tarvetta ei enää ole. Siksi säännöksessä ehdotetaan, että huostaanottoa koskeva päätös raukeaa, ellei sen täytäntöönpanoa ole aloitettu kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun päätös sai lainvoiman.

6 luku

Sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto

Sijaishuoltoa koskevat yleiset säännökset

22 §. *Sijaishuollon muodot.* Sijaishuolto voi säännöksen mukaan olla perhehoitoa tai laitoshuoltoa tai muuta lapsen edun kannalta tarkoituksenmukaista huoltoa. Muuta tarkoituksenmukaista huoltoa voisi olla esimerkiksi tuettu asuminen tai se, että sijaishuollossa olevan lapsen perheelle annetaan mahdollisuus asua laitoksessa, johon lapsi on sijoitettu. Säännös

mahdollistaa myös huostaanotetun lapsen sijoittamisen toisen vanhemmansa luokse.

Säännöksessä ei ole rajattu sijaishuollon toteuttamista vain perhe- tai laitoshuoltoon, kuten voimassa olevassa laissa on tehty, vaan säännöksellä pyritään edistämään myös muiden lapsen tarpeisiin vastaavien toteuttamistapojen käyttöä.

23 §. *Sijaishuoltajien kuuleminen.* Säännöksen mukaan sijaishuoltoon sijoitetun lapsen huoltoon liittyvissä kysymyksissä on kuultava henkilöä tai henkilöitä, joiden kanssa sosiaalilautakunta on tehnyt lapsen perhehoidosta sopimuksen tai laitoksen johtajaa, jollei kuuleminen ole asian ratkaisemisen kannalta tarpeetonta. Kuuleminen on tarpeetonta esimerkiksi silloin, kun päätetään periä korvaus sijaishuollosta aiheutuvista kustannuksista lapsen vanhemmilta. Voimassa olevassa lastensuojelulaissa ei ole vastaavaa säännöstä. Säännöksen tarkoituksena on korostaa lapsen hoidosta käytännössä vastaavien henkilöiden merkitystä sijaishuoltoon sijoitetun lapsen huoltoa koskevissa asioissa, koska he lapsen hoidosta ja kasvatuksesta huolehtivina henkilöinä tietävät niistä lapsen tarpeista, jotka on otettava huomioon harkittaessa mahdollisia muutoksia lapsen huolto-suunnitelmaan.

Lapsen asema sijaishuollossa

Voimassa olevassa lastensuojelulaissa ei ole erityisiä säännöksiä sijaishuollossa olevan lapsen asemasta. Lapsen oikeus jatkuviin ja turvallisiin ihmissuhteisiin, oikeus pitää yhteyttä läheisiin ihmisiin sekä häntä itseään koskevaan tietoon ovat keskeisiä ja suuntaa-antavia periaatteita lapsen sijaishuoltoa suunniteltaessa ja toteutettaessa. Näiden periaatteiden kirjoittaminen lakiin on katsottu tarpeelliseksi sijaishuollossa olevan lapsen oikeuksien ja hänen kasvunsa ja kehityksensä turvaamiseksi.

24 §. *Ihmissuhteet ja yhteydenpito.* Lapsen asema sijaishuollossa on nykyisin liian usein turvaton siksi, että lapsen sijoituspaikka saattaa vaihtua lukuisia kertoja lapsen kehityksen tärkeimpien vuosien aikana. Pykälän 1 momentin tarkoituksena on tämän vuoksi korostaa sijaishuollossa olevan lapsen kasvuolojen vakiintumisen merkitystä hänen kehityksensä kannalta tärkeiden, jatkuvien ja turvallisten ihmissuhteiden turvaamiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus tavata hänelle läheisiä henkilöitä ja pitää heihin yhteyttä. Lapselle tärkeitä henkilöitä voivat olla paitsi hänen vanhempansa ja sukulaisensa myös esimerkiksi lastenkodin lähikasvattaja, tukihenkilö tai muu läheinen henkilö.

Sosiaalilautakunnan on tarpeen mukaan tuettava ja autettava lapsen, hänen vanhempansa sekä muiden lapselle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa esimerkiksi osallistumalla matkakustannuksiin, järjestämällä majoituspalveluita ja tarjoamalla myös muuta käytännön apua.

25 §. *Yhteydenpidon rajoittaminen.* Pykälän 1 momentin mukaan sosiaalilautakunta tai laitoksen johtaja voi rajoittaa sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta tavata tai pitää yhteyttä vanhempiinsa ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin. Säännös mahdollistaa myös lapsen vanhempien tai muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpito-oikeuden rajoituksen. Sijaishuollossa yhteydenpito voi tapahtua muun muassa kirjeitse, puhelimitse, vanhempien tai muiden läheisten henkilöiden vierailuina sijaiskotiin tai lapsen vierailuina tai lomanviettona kotona. Kuten 24 §:n perusteluissa on todettu, on yhteydenpito-oikeus sijaishuollossa perusoikeus, jota voidaan rajoittaa vain erityisen painavista syistä. Lakiin ehdotetaan otettavaksi ne perusteet, joilla yhteydenpito-oikeuden rajoittaminen on mahdollista. Yhteydenpito-oikeutta voitaisiin rajoittaa, jos siitä on ilmeisen selvästi haittaa tai vaaraa lapsen kehitykselle tai turvallisuudelle taikka jos se on välttämätöntä vanhempien, sijaisperheen, laitoksen muiden lasten tai laitoksen henkilökunnan turvallisuuden tähden. Elämäntilanteiden moninaisuudesta johtuen tarkemmat säännökset yhteydenpidon rajoittamisesta on tarkoituksen mukaisesti sisällyttävä asetukseen.

Sosiaalilautakunnalla olisi pykälän mukaan oikeus päättää myös siitä, että lapsen olinpaikka huostassapidon aikana ei ilmaista vanhemmille tai huoltajille. Tämä on ehdotuksen mukaan mahdollista ainoastaan pykälän 1 momentissa mainituin edellytyksin.

26 §. *Tietojen antaminen.* Sosiaalihuoltolakiin ja yleisten asiakirjain julkisuudesta annettuun lakiin (83/51), sellaisena kuin se on muutettuna voimassa 6. 8. 1982 annetulla lailla

(601/82), sisältyy säännöksiä henkilön oikeudesta saada tieto asiakirjasta ja muusta aineistosta, jolla on merkitystä häntä koskevassa asiassa. Sosiaalihuoltolain 40 §:n 3 momentin säännös on yleinen koko sosiaalihuoltoa koskeva säännös, jonka ei ole lakiehdotusta laadittaessa katsottu riittävän lastensuojelun erityispiirteet huomioonottaen. Lakiehdotuksen 25 §:n säännöksen tavoitteena on tästä syystä korostaa sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta saada tieto niistä seikoista, jotka hänen elämänsä ovat vaikuttaneet. Säännökseen sisältyy myös menettelytapaohje selvityksen antamisesta.

Perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua annettaessa ja erityisesti sijaishuoltoon päädyttäessä on lapsen kanssa riittävästi keskusteltava niistä tekijöistä, jotka ovat huollon tarpeen aiheuttaneet. Avoimuus vaikeissakin asioissa on osoittautunut parhaaksi menettelytavaksi. Kun lapsi tuntee taustaansa ja elämänsä vaikuttaneita tekijöitä, tukee se hänen identiteettinsä syntymistä ja se lisää myös hänen kykyään hallita elämänsä.

Lapsen elämäntilanteen syitä selvitettyä on meneteltävä hienotunteisesti ja tahdikkaasti. Selvitystä annettaessa on otettava huomioon lapsen ikä ja hänen kehitystasonsa sekä hänen suhteensa hänelle läheisiin ihmisiin. Tietojen on perustuttava tosiasioihin, jotka on kirjattu huoltosuunnitelmiin ja -kertomuksiin.

Sosiaalilautakunnan on annettava oma-aloitteisesti selvitys sijaishuollossa olevalle lapselle. Huollon päättymisen jälkeen selvitys on annettava henkilölle hänen sitä pyytäessään siten, kuin sosiaalihuoltolain 40 §:ssä on säädetty.

Säännöksen 2 momentin mukaan sellaiset tiedot, jotka vaarantavat lapsen kehitystä tai ovat vastoin erittäin tärkeää yksityistä etua, on jätettävä antamatta. Lapsen kehitystä vaarantavia voivat tiedot olla muun muassa silloin, kun on oletettavissa, ettei lapsi ole kyllin kehittynyt kyetäkseen vastaanottamaan tietoja tapahtumista, jotka ovat syvästi järkyttäneet hänen elämänsä. Tietojen antaminen on vastoin erittäin tärkeää yksityistä etua silloin, kun voidaan olettaa lapsen tietojen antamisen seurauksena suhtautuvan väkivaltaisesti hänen elämänsä vaikuttaneisiin henkilöihin. Erittäin tärkeänä yksityisenä etuna ei säännöksessä sitä vastoin tarkoiteta esimerkiksi tilannetta, jossa lapsen vanhempi haluaa pitää salassa lapsen

isän nimen, vaan lapsella on oikeus saada siitä tieto.

Perhehoito

Sosiaalilautakunnilla ei ole aina ollut riittäviä mahdollisuuksia kehittää perhehoitoa, koska se edellyttäisi perhehoitoon perehtyneitä sosiaalityöntekijöitä. Lastensuojelun perhehoitopaikkoja on myös siitä suoritettavan korvauksen määrän vuoksi vaikeampi saada kuin esimerkiksi perhepäivähoitopaikkoja. Taloudelliseen asemaan vaikuttaa myös se, etteivät perhepoliittiset etuudet koske lapsen hoitoonsa ottaneita perheitä. Lapsen perhehoito on tullut entistä vaativammaksi. Sijaishuoltoa tarvitsee yhä useammin murrosikäinen tai murrosikää lähestyvä vaikeasti hoidettava lapsi.

Perhehoito on usein paras sijaishuollon muoto pienille, pysyväisluonteista sijoitusta tarvitseville lapsille. Perhehoito on tarkoituksenmukainen ratkaisu myös, jos lapsi tarvitsee lyhytaikaista kodin ulkopuolista sijoitusta tai kun lapsi on erityisen vaikeasti hoidettava. Tällöin perhehoidonkin onnistuminen edellyttää, että sosiaalilautakunta tukee perhettä. Perinteisiä perhehoidon toimintamuotoja ovat myös kesä-, loma- ja tukiperhetoiminta.

27 §. *Perhehoidon järjestäminen.* Perhehoito voidaan säännöksen mukaan järjestää vain sellaisessa sopivassa perheessä, jonka sosiaalilautakunta on hyväksynyt tähän tehtävään. Tarkoituksena on löytää perhehoitoon sijoitettavalle lapselle hänen tarpeitaan parhaiten vastaava perhe. Perheen aito kiinnostus ja kiintymys lapsiin sekä taito ohjata lasta ovat perhehoidon onnistumisen edellytyksiä. Perhehoidosta on tehtävä kirjallinen sopimus, jossa soviin huoltoon liittyvistä asioista samoin kuin lapsen hoidosta suoritettavasta korvauksesta ja lapsen hoitoonsa ottaneiden henkilöiden koulutuksesta ja tukemisesta. Sopimuksessa on mainittava myös, milloin perhehoitosopimus voidaan purkaa.

Säännöksen 2 momentin mukaan perhehoidossa voidaan hoitaa ja kasvattaa samanaikaisesti enintään neljää sijoitettua lasta perheen omat alle kouluikäiset lapset mukaan luettuna, ellei kysymyksessä ole sisarukset tai samassa perheessä kasvaneet lapset tai ellei siihen ole muuta erityistä syytä. Säännös vastaa pääosin lasten päivähoidosta annetun lain 5 §:n säännöstä.

28 §. *Koulutus, tuki ja epäkohtien korjaaminen.* Säännöksen mukaan sosiaalilautakunnan tulisi järjestää valmennusta ja koulutusta henkilöille, joiden kanssa se on tehnyt perhehoitosopimuksen ja tukea heitä. Koulutuksella pyritään antamaan sekä yleistä tietoutta lapsen kehityksestä, tarpeista ja kasvatuksesta että erityistietoa sijaishuollossa olevan lapsen tarpeista. Perheiden koulutus voidaan järjestää paikallisia olosuhteita ja mahdollisuuksia joustavasti hyödyntäen esimerkiksi työväenopistoissa, kansanopistoissa ja kasvatus- ja perheneuvoloissa. Sosiaalilautakunta voi lisäksi tukea perheiden omaehtoista toimintaa antamalla esimerkiksi taloudellista tukea.

Sosiaalilautakunnan on tuettava perhettä kasvatustehtävässään sosiaalityön lisäksi muilla tarpeellisilla sosiaalipalveluilla. Lautakunnan on järjestettävä tarvittaessa päivähoitopalveluja perheeseen sijoitetulle lapselle samoin kuin annettava perheelle kotipalveluja. Sijoituksen tavoite ja sijaishuoltoon sijoitetun lapsen erityishoidon tarve ratkaisevat miten tiivistä sosiaalityötä ja muuta tukea perheelle järjestetään. Perhettä on erityisesti tuettava perhehoidon alkuvaiheessa ja silloin kun perhehoidossa oleva lapsi on jossakin kriisivaiheessa, esimerkiksi hänen tullessaan murrosikään.

Jos perhehoito todetaan lapselle sopimattomaksi tai puutteelliseksi, sosiaalilautakunnan on säännöksen 2 momentin mukaan pyrittävä saamaan aikaan korjaus. Mikäli korjausta ei saada aikaan, perhehoitosopimus on purettava.

Laitoshuolto

Hyvin järjestettyä laitoshuoltoa voidaan usein pitää parhaana ratkaisuna lapsen sijaishuollon järjestämiseksi silloin, kun lapsen sijoitus on väliaikainen, ja kun laitoshuoltoon liittyy kiinteästi työskentely lapsen vanhempien kanssa ja tiivis yhteydenpito lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Vaikka perhehoito on lapsen pysyväisluonteisessa sijoituksessa yleensä tavoiteltavin ratkaisu, ei lapsen sijoittaminen perhehoitoon ole aina mahdollista, esimerkiksi lapsen erityisen vaikeahoitoisuuden vuoksi. Laitoshuolto on usein tarkoituksenmukaisin ratkaisu myös sijaishuollon tarpeessa olevalle murrosikäiselle lapselle.

Lapsen merkityksellisten ja pysyvien ihmissuhteiden turvaaminen on laitoshoidon keskei-

nen ongelma henkilöstön vähäisyyden ja sen vaihtuvuuden vuoksi.

Ongelmallisia ovat myös suuret, ympäristöstään eristyneet ja vähän virikkeitä tarjoavat laitokset.

Laitoshoidon vähäiset mahdollisuudet vastata lasten tarpeisiin johtuvat myös siitä, että laitoshoidolta puuttuvat osittain selkeät tavoitteet ja että laitoshoitoon kohdistetaan jäsentymättömiä, liian suuria odotuksia. Lastensuojelussa esiintyvien huollon tarpeiden monimutkaistuu ja vaikeutuessa tulee laitoshoidon kehittämisen perustua entistä tiiviimpään sijais- ja avohuollon yhteistyöhön sekä kasvatukseen, hoito- ja kuntoutusmenetelmien syventämiseen ja laajentamiseen. Tätä tarkoitusta voitaisiin edistää muun muassa siten, että laitoksen toiminnalle asetetaan selkeät tavoitteet. Laitoksen ylläpitäjä voi vahvistaa tätä tarkoittavat ohjeet ja perusteet.

29 §. *Lastensuojelulaitokset.* Voimassa olevan lastenkotien valtioneuvoston asetuksen (852/49) mukaan lastensuojelulaitoksia ovat vastaanottokodit, pientenlastenkodit, pysyväisluontoista huoltoa antavat eli tavalliset lastenkodit, äiti- ja lapsikodit sekä erityislastenkodit vajaakykyisiä ja muita erityishoitoa tarvitsevia lapsia varten.

Koulukoteja koskevia säännöksiä sisältyy muun muassa valtion kasvatustalouksista annetun asetuksen (769/78) ja kunnallisten ja yksityisten kasvatustalouksien valtioneuvoston asetuksen (294/22). Lastensuojelulaitosten nimikkeiksi ovat käytännössä vakiintuneet lisäksi muun muassa seuraavat: turvakodit, nuorisokodit, perheryhmäkodit, suojelukasvatustaloukselliset laitokset ja oppilaskodit.

Kun laitosten yksityiskohtainen jaottelu ei enää SVOL:n voimaantulon jälkeen ole tarpeen valtionosuuden ja -avustuksen maksamisen kannaltakaan, lastensuojelulaitokset ehdotetaan ryhmitettäväksi lakiehdotuksessa lastenkodeiksi, nuorisokodeiksi, koulukodeiksi ja muiksi näihin rinnastettaviksi lastensuojelulaitoksiksi.

30 §. *Kasvuolot ja toiminnan edellytykset.* Säännöksen 1 momenttiin on kirjoitettu erityisesti laitoshoidon ohjaavia tavoitteita. Tämä on katsottu tarpeelliseksi siksi, että laitos on kasvuympäristönä erilainen kuin perhe.

Laitoksen toiminnan yleisiä edellytyksiä ovat riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet sekä tarpeellinen määrä sosiaalihuol-

lon ammatillista henkilöstöä. Lakiin ehdotetaan sisällytettäväksi näitä koskevat säännökset. Laitoshoidon koskevat säännökset koskisivat myös yksityisiä laitoksia.

Laitoksen toimitilojen voidaan katsoa olevan riittävät ja asianmukaiset silloin, kun laitoksessa asuvalla lapsella on mahdollisuus riittävään yksityisyyteen. Lapsella on oltava mahdollisuus rauhalliseen yksinoloon ja oman identiteetin kannalta välttämättömään omaan alueeseen. Laitoksessa on lisäksi oltava tilat yhteistä käyttöä varten. Tavoitteena tulisi olla tilava, normaaliympäristössä sijaitseva perheasunto, jossa kodinomaisuus ja viihtyvyys on turvattu. Laitokseen olisi pyrittävä saamaan vähintään viisi kasvatusta ja hoitotyöntekijää kutakin 6—8 lapsen asuinyksikköä kohti.

Laitoksen hoitopaikkojen ja ammatillisen henkilöstön määräästä ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin asetuksella.

Lasten monipuolisten ja turvallisten kasvutalouksien takaamiseksi saattaisi olla tarpeen, että laitoksen toiminnalle vahvistettaisiin perusteet ja yleiset ohjeet. Näissä tulisi kiinnittää huomiota toiminnan tarkoitukseen ja tavoitteisiin, päätöksentekoon, kasvatustalouksiin ja -menetelmiin, työnjakoon ja työtapoihin laitoksessa sekä laitoksen ja sosiaalitoimiston kesken, konsultaatioon, työnohjaukseen, terveydenhuoltoon ja muiden tarpeellisten palveluiden järjestämiseen sekä lasten osallistumiseen lastenkodin toiminnan suunnitteluun ja tehtäviin.

Laitoksen ylläpitäjän vahvistamat yleiset perusteet ja ohjeet on katsottu perustelluiksi laitoshoidon usein jäsentymättömien tavoitteiden vuoksi. Lastensuojelulaitokset poikkeavat suuressakin määrin toisistaan tavoitteiden ja tarkoituksen osalta. Yleiset perusteet ja ohjeet nähdään tarkoituksenmukaiseksi myös sen vuoksi, että lakiehdotuksen 14 §:n mukaan laitoshoidon tulee kehittää avohuollon tukitoimena. Tämä merkitsee oleellista laitostoiminnan kehittämistarvetta.

31 §. *Pakotteet ja rajoitukset.* Laitoshuollon luonteeseen on katsottu kuuluvan, että huollettavan henkilön elämäntoimintoja ja perusoikeuksia voidaan rajata tavanomaista enemmän. Lakiehdotuksessa on yleiseksi lähtökohdaksi asetettu, ettei laitoshuollossa olevaan lapseen voida kohdistaa kasvatustalouksellisia rajoituksia enempää kuin se on tarpeen hänen huollonsa toteuttamiseksi lapsen huollosta ja tapaa-

misoikeudesta annetun lain tarkoittamalla tavalla. Tästä on tehty kaksi poikkeusta. Mikäli lapsella on päihteitä tai niiden käyttöön liittyviä välineitä taikka turvallisuutta vaarantavia aineita tai esineitä, ehdotetaan ne otettavaksi laitoksen haltuun ja hävitettäväksi todistettavalla tavalla. Jos on perusteltua syytä epäillä että lapsella on hallussaan edellä mainittuja aineita ja esineitä voitaisiin hänelle 3 momentin mukaan laitoksen johtajan päätöksellä tehdä henkilöön käyvä tarkastus. Mikäli on perusteltua syytä epäillä lapselle osoitetun postin tai muun lähetyksen sisältävän mainittuja aineita tai esineitä tai muita turvallisuutta vaarantavia seikkoja voitaisiin postilähetyksen sisältö laitoksen johtajan luvalla tarkistaa. Toisin kuin Ruotsissa voimassa olevan lainsäädännön mukaan, jossa nämä rajoitukset voidaan kohdistaa vain tietyn tyyppisessä lastensuojelulaitoksessa (hem för särskild tillsyn) olevaan lapseen, koskisivat ehdotetut rajoitukset kaikkia lastensuojelulaitoksia.

32 §. *Eriyiset rajoitukset.* Nykyisen koulukotihuollon eräänä piirteenä on lapselle tai nuorelle asetettava poistumiskielto koulukodin alueelta. Vaikka koulukotien asemaa ja toimintoja ollaan lähiaikoina arvioimassa uudelleen (lastensuojelutoimikunta 1982:lle annettu lisätoimeksianto) ei liene odotettavissa tilannetta, jossa kyseisestä menettelystä voitaisiin kokonaan luopua. Eräiden koulukotien toimintaperiaatteisiin sisältyy nykyisin myös mahdollisuus lapsen väliaikaisesta sijoittamisesta suljetulle osastolle. Koulukodeissa käytetään myös arestirangaistusta sekä eristämistä omaan huoneeseen. Koulukotitoiminnan kehittyessä on tarkoituksenmukaista pyrkiä mahdollisuuksien mukaan luopumaan näiden rajoitusten käytöstä.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan määriteltäväksi ne perusteet, joilla lapselle voidaan asettaa kielto poistua laitoksen alueelta tai joilla hänen oleskeluaan ja liikkumistaan voidaan muutoin rajoittaa. Rajoituksia ei ole tarkoitettu sovellettavaksi kaikissa lastensuojelulaitoksissa.

Säännöksessä tarkoitettuja rajoituksia voitaisiin soveltaa lapseen, joka on otettu yhteiskunnan huostaan sillä perusteella, että hän on vaarantanut vakavasti terveyttään tai kasvuaan tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin verrattavalla käyttäytymisellään, tai jos hän laitoksessa ollessaan käyttäytynyt edellä mainitulla tavalla tai kielto tai ra-

joitus on lapsen hoidon kannalta muutoin erityisen perusteltua. Ruotsissa voimassa olevan lainsäädännön mukaan kyseessä olevia rajoituksia ei ole sidottu huostaanottoperusteisiin ja vain tietyissä laitoksissa tapahtuvaan huoltoon, vaan rajoituksia voidaan kohdistaa myös turvatomuussyistä huostaanotettuihin lapsiin, mikäli lapsi käyttäytyy siten, että hänen huostaanottonsa olisi käyttäytymisen perusteella mahdollista.

Lapsen eristäminen voisi lakiehdotuksen mukaan tapahtua jos hän on vaaraksi itselleen tai muille taikka eristäminen olisi lapsen hoidon kannalta muutoin erityisen perusteltua. Eristäminen ei saisi jatkua yhtämittaisesti yli 24 tuntia ja sen tulisi tapahtua laitoksen henkilökunnan jatkuvan huolenpidon alaisena. Tarkemmat säännökset eristämisen olosuhteista ehdotetaan annettavaksi asetuksella.

33 §. *Yksityisen laitoksen perustaminen ja valvonta.* SVOL:n 8 §:n mukaan toteuttamissuunnitelmassa on oltava muun muassa selvytys palveluista, jotka kunta hankkii yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Toteuttamissuunnitelman vahvistaa lääninhallitus. Toteuttamissuunnitelman vahvistamisen avulla valvotaan vain sellaisten yksityisten lastensuojelulaitosten perustamista, joilta kunnat SVOL:ssa säädettyllä tavalla hankkivat palveluja. Koska tätä ei voida pitää riittävänä, ehdotetaan, että yksityisen lastensuojelulaitoksen perustamiseen, laajentamiseen ja toiminnan olennaiseen muuttamiseen antaa luvan lääninhallitus.

Sosiaalihuoltolain 6 luvussa säädetään yksityisen sosiaalihuollon valvonnasta. Näitä säännöksiä sovellettaisiin myös yksityisten lastensuojelulaitosten valvontaan.

Jälkihuolto

34 §. *Sosiaalilautakunnan tehtävät jälkihuollossa.* Voimassa olevaan lastensuojelulain 23 §:n 4 momenttiin sisältyy jälkihuoltoa koskeva säännös. Kun lapsi tai nuori henkilö päästetään lautakunnan huostaan, on lautakunnan säännöksen mukaan, kun siihen on aihetta, huolehdittava, että lapsi tai nuori saa sopivaa työtä, tarpeellisen vaatetuksen sekä, jos hänessä on ruumiinvika, sen seurausten lieventämiseksi tarpeelliset apuneuvot.

Jälkihuollon tarkoituksena on turvata aikaisemman huollon kantavuus ja varmistaa riittä-

vän pitkäjänteisesti se, ettei nuori ajaudu liian varhain lopetetun tuen vuoksi yhteiskunnan muun huolto- ja hoitokoneiston varaan. Hyvin toteutettu jälkihuolto on myös ehkäisevää lastensuojelutyötä.

Tämän vuoksi sosiaalilautakunta ehdotetaan velvoitettavaksi sijaishuollon antamisen jälkeen pääsääntöisesti tukemaan lasta ja nuorta sekä hänen vanhempiaan tai muita lasta hoitavia henkilöitä siten kuin tämän lakiehdotuksen 3—4 luvuissa ja 23 §:ssä on säädetty.

Jälkihuoltoa voitaisiin antaa siihen saakka kun nuori täyttää 21 vuotta. Sosiaalilautakunnan on pyrittävä tukemaan lasta tai nuorta sijaishuollon antamisen jälkeen samalla tavoin, kuin vanhemmat tavanomaisesti tukevat ja avustavat aikuistuvia ja itsenäistyviä lapsiaan. Jälkihuolto ei merkitse nuoren holhoamista, vaan hänen itsenäistymisensä tukemista.

Nuoren jatkaessa asumista perheessä tai laitoksessa sijaishuollon päättymisen jälkeen, on hänen kanssaan pyrittävä sopimaan asumiseen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Mikäli lapsi palaa huoltajiensa luo, on sosiaalilautakunnan tuettava häntä ja hänen perhettään sopeutumaan tilanteeseen sekä seurattava lapsen ja hänen perheensä olojen kehitystä.

7 luku

Muutoksenhaku

35 §. *Muutoksenhaku.* Sosiaalihuoltolain 7 lukuun sisältyviä säännöksiä muutoksenhausta sovelletaan pääsääntöisesti myös haettaessa muutosta lakiehdotuksen nojalla tehtyihin päätöksiin.

36 §. *Muutoksenhaku alistettavasta päätöksestä.* Säännöksen mukaan asianosainen saa hakea muutosta 17 §:n 2 momentissa tarkoitettussa asiassa valittamalla lääninoikeuteen 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Lakiehdotuksen 17 §:n 2 momentin mukaan lapsen huostaanottoa koskeva päätös on alistettava lääninoikeuden vahvistettavaksi, jos asianosainen vastustaa huostaanottoa tai häntä ei ole voitu kuulla. Hallintovalituslain (154/50) 7 §:n mukaan alistettavissa asioissa tehdään valitus samalle viranomaiselle, jonka tutkittavaksi tai tarkastettavaksi päätös on alistettava. Säännösehdotus on siten yhdenmukainen hallintovalituslain kanssa.

37 §. *Muutoksenhaku korkeimpaan hallinto-oikeuteen.* Lapsen huostaanottoa, siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista sekä huostasapitämisen lakkaamista koskevaan asiaan saisi ehdotuksen mukaan hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta valittamalla.

Sijaishuoltoon sijoittamista koskevalta osin ehdotus poikkeaa voimassa olevasta oikeudesta.

Säännös rajaisi muutoksenhakuoikeuden lääninoikeuden päätöksistä vain niihin perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua koskeviin ratkaisuihin, jotka olennaisesti muuttavat lapsen ja hänen huoltajiensa elämää.

38 §. *Lainvoimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpano.* Eräissä tapauksissa on lapsen terveyden ja kehityksen vaarantumisen vuoksi välttämätöntä, että huostaanotto ja sijaishuoltoa koskeva päätös voidaan välittömästi panna täytäntöön. Tämän vuoksi ehdotetaan, että lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskeva päätös voidaan alistuksesta tai muutoksenhausta huolimatta panna täytäntöön, jos täytäntöönpanoa ei voida lapsen terveyttä tai kasvua ja kehitystä vaarantamatta siirtää. Täytäntöönpanon edellytyksenä on lisäksi, että täytäntöönpanosta on päätös. Alistus- tai muutoksenhakuviranomaisella on säännöksen mukaan myös mahdollisuus kieltää päätöksen täytäntöönpano tai määrätä se keskeytettäväksi.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun päätöksen täytäntöönpanosta annettuun lakiin (523/75) sisältyvät säännökset lapsen noutamisesta ja muista lapseen kohdistuvista vastaavista toimenpiteistä. Näiden osalta ehdotetaan lakiin otettavaksi viittaussäännös sanottuun lain 9 §:ään.

39 §. *Käsittelyn kiireellisyys.* Perhe- ja yksilökohtaista huoltoa koskevien asioiden osalta on pidetty välttämättömänä, että ne käsitellään kiireellisinä. Lakiin on ehdotettu otettavaksi tätä tarkoittava säännös.

8 luku

Erinäiset säännökset

40 §. *Ilmoitusvelvollisuus.* Säännös vastaa pääosin nykyiseen lastensuojelulain 50 §:ään sisältyvää ilmoitusvelvollisuutta koskevaa säännöstä. Kun käytäntöä on tarpeen jatkaa, ehdotetaan vastaava säännös sisällytettäväksi uuteenkin lastensuojelulakiin.

41 §. *Yksityisesti sijoitettujen lasten hoidon valvonta.* Yksityisesti sijoitettujen lasten eli kasvattilasten oikeudellinen ja sosiaalinen asema on lainsäädännön kannalta ongelmallinen. Lapsen sijoittaminen kasvattilapseksi on lapsen huoltajien ja lapsen hoitoonsa ottaneen henkilön välinen yksityisoikeudellinen sopimus.

Kasvattilapsisuhte syntyy kuitenkin usein ilman määrätietoista tavoitetta tai päätöstä: lapsi yksityiskotiin jaa yksityiskotiin ja tästä tilanteesta tulee vähitellen pysyvä. Kasvattilapsisuhteesta tulee käytännössä ongelmallinen silloin, kun lapsen huoltajasta ei ole mahdollisesti enää vuosiin tiedetty mitään. Lapsen asema saattaa myös vaihdella mielivaltaisesti: hän on vuoroin huoltajansa luona, vuoroin taas kasvattilapsena ilman, että hänen etuaan ja tarpeitaan olisi järjestelyissä otettu huomioon.

Kasvattilapsella tulisi olla oikeus samanlaisiin kasvuoloihin ja hänen etunsa ja tarpeensa tulisi ottaa huomioon samalla tavalla kuin muidenkin lasten edut ja tarpeet.

Lapsen edun turvaamiseksi on tästä syystä katsottu tarpeelliseksi sisällyttää ehdotukseen säännös yksityiskoteihin sijoitettujen lasten hoidon valvonnasta.

Lapsesta, jonka muu kuin sosiaalilautakunta on sijoittanut pysyväisluontoisesti yksityiskotiin tulee viivytystä ilmoittaa sosiaalilautakunnalle. Sosiaalilautakunnan on ilmoituksen saatuaan selvitettävä yksityiskodin ja lapsen luoksensa ottaneen henkilön sopivuus. Samoin on selvitettävä vastaako sijoitus lapsen tarpeita ja etuja. Ilmoitusvelvollisuus olisi sekä lapsen huoltajalla että lapsen hoitoonsa ottaneella.

Epäkohtien ilmetessä sosiaalilautakunta on velvollinen ryhtymään toimiin niiden korjaamiseksi. Jollei korjausta saada aikaan, lautakunta voi säännöksen mukaan kieltää lapsen pitämisen yksityiskodissa. Lautakunnan on tällöin huolehdittava, että lapsen huolto järjestetään hänen etunsa ja tarpeidensa mukaan. Lautakunnan on tarvittaessa otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto.

42 §. *Lastensuojelun tukiryhmä.* Perhe- ja yksilökohtaiseen lastensuojeluun kuuluvien asioiden ratkaiseminen edellyttää usein monipuolista ja laaja-alaista asiantuntemusta. Tämän vuoksi ehdotetaan, että kunta voi asettaa sosiaalihuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen sekä muista asiantuntijoista koostuvan lastensuojelun tukiryhmän. Tukiryhmän tehtävänä olisi avustaa sosiaalilautakuntaa perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun järjes-

tämistä koskevissa asioissa sekä antaa lausuntoja lapsen huoltoa, huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevista asioista. Tukiryhmän avulla voidaan kehittää sekä perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun päätöksenteon valmistelua että lastensuojelun palveluja ja tukitoimia, mitkä osaltaan lisäävät asiakkaiden oikeusturvaa.

43 §. *Sijaishuollon järjestäminen järjestön tai muun yhteisön avustuksella.* Voimassa olevan lastensuojeluasetuksen 20 §:n mukaan sosiaalilautakunta voi sijoittaa lapsen kodin ulkopuolelle myös sellaisen lastensuojelutyössä toimivan yhdistyksen välityksellä, jonka sosiaalihallitus on välittäjäksi hyväksynyt. Lakiehdotuksessa ehdotetaan pääosin samanlaisen menetelyn jatkamista.

44 §. *Kokeilu- ja kehittämistoiminta.* Sosiaalihuoltolain (710/82) 13 §:n 6 kohdan mukaan sosiaalilautakunnan on sen sisältöisenä ja siinä laajuudessa kuin kulloinkin säädetään ja SVOL:ssa tarkoitetuissa suunnitelmissa määrätään, huolehdittava sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskevan koulutus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan järjestämisestä. Ehdotuksen kokeilu- ja kehittämistoimintaa koskeva säännös täydentäisi lastensuojelun osalta mainittua sosiaalihuoltolain säännöstä.

Lasten ja nuorten kasvuolojen kehittäminen ja kasvatuksen tukeminen on kunnan eri hallintokuntien yhteistyötehtävä. Jotta yhteistyö kehittyisi ja juurtuisi osaksi tavanomaista viranomaiskäytäntöä, tarvitaan kokeilu- ja kehittämistoimintaa toimivien ratkaisumallien löytämiseksi.

Jo toteutetuissa lasten ja nuorten kasvuolojen kehittämistä koskevissa kokeiluissa on lyhyt määräaika usein johtanut siihen, että kokeilutoiminnan järjestelmällinen arviointi ja vaihtoehtojen etsintä on jäänyt vähäiseksi. Pysyvien muutosten aikaansaamiseksi tarvitaan useiden vuosien pitkäjänteistä, toistuvaan seurantaan ja arviointiin perustuvaa työtä. Säännöksessä tarkoitettua kokeilu- ja kehittämistoimintaa voidaan toteuttaa esimerkiksi yhteistyössä yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa.

Yhdyskuntatyö on eräs esimerkki lasten ja nuorten kasvuolojen kehittämisestä. Lapsen päivähoitoon muun muassa voidaan kytkeä toimintoja, jotka vahvistavat ihmisten keskinäistä kanssakäymistä ja lisäävät siten tarvittavaa sosiaalista tukea ja kontrollia. Kouluyhteisöjen kehittäminen, koulun ja työelämän vuorovaikutuksen lisääminen sekä lasten ja nuorten ohjaaminen vanhusten avuksi ovat esimerkkejä

toiminnoista, joilla voidaan löytää uusia voimavaroja myös lastensuojeluun sekä kehittää kasvuyhteisöjä nykyistä paremmiksi. Sosiaalilautakunnan tulisi määritellä 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuja yleisiä perusteita ja ohjeita vahvistaessaan oma osuutensa ja sille kuuluvat tehtävät kasvuoloja koskevassa kokeilu- ja kehittämistyössä.

Myös perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tulee perustua aikaisempaa enemmän tutkimus- ja kokeilutoimintaan. Tavoitteena on kehittää lastensuojelua niin, että se vastaisi nykyistä paremmin lasten ja nuorten tarpeisiin sekä tukisi huoltajia lasten hoidossa ja kasvatuksessa. Asiakkaiden nykyistä laajempi osallistuminen heitä itseään koskevien palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen on eräs keskeinen haaste monipuoliselle kokeilu- ja kehittämistoiminnalle. Esimerkiksi päihdehuollossa on asiakkaiden keskinäinen toiminta (AA-liike, A-killat) korvannut ja täydentänyt virallista huoltojärjestelmää menestyksellisesti. Vastaavaa toimintaa ei ole vielä lastensuojelussa. Esimerkiksi säännöksessä tarkoitettu toiminnasta muissa Pohjoismaissa on huostaanotettujen lasten vanhempien yhteistoiminta.

Sosiaalihallitus voi yhdessä kuntien sekä yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa järjestää sellaista kokeilu- ja kehittämistoimintaa, joilla voidaan katsoa olevan valtakunnallista merkitystä. Sosiaalilautakunnan ja sen alaisten toimipisteiden nykyistä säännöllisempi yhteistyö yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa mahdollistaisi teoreettisen tutkimustiedon ja käytännön kokemuksen yhteensovittamisen. Tämän seurauksena voidaan arvioida palvelujen tehostuvan.

Säännöksen 2 momentissa esitetään, että 6 ja 7 §:ssä tarkoitettujen toiminnan edistämiseksi myönnettäisiin valtionavustusta valtion tulo- ja menoarvion rajoissa. Erillisen määrärahan tavoitteena olisi kannustaa toimivien ratkaisumallien etsimistä. Määräraha on tarkoitus ottaa tulo- ja menoarvioon lain voimaantuloa seuraavina viitenä vuotena. Vastaavalla menettelyllä on muissa Pohjoismaissa voitu jo useamman vuoden aikana löytää uusia voimavaroja kuntalaisista itsestään, myös lapsista ja nuorista sekä eri viranomaisten yhteistyöstä. Määrärahaa olisi tarkoituksenmukaista varata 5—10 mmk, mikä vastaisi noin 15—30 % koulukotien vuotuisista käyttökustannuksista. Avustuksella tulisi rahoittaa sellaista kokeilu- ja kehittämistoimintaa, jonka tarkoituksena on

lievittää, korjata ja ehkäistä yhteisössä ilmeneviä sosiaalisia ongelmia. Avustuksen saannin edellytyksenä olisi lisäksi, että toimintaan osallistuvat asianomaisen yhteisön varsinaiset jäsenet, esimerkiksi asukkaat, oppilaat tai palvelun käyttäjät ja että toiminta suunnitellaan ja toteutetaan vähintään kahden eri hallintokunnan yhteistyönä. Avustusta voisi hakea yhteisö, joka on laatinut kokeilusta suunnitelman ja joka on selvittänyt muun mahdollisen rahoituksen järjestymisen. Sosiaali- ja terveysministeriö selvittäisi sosiaalihuollituksen kanssa määrärahan jakamisen yksityiskohdat ja tulosten valtakunnallisen hyödyntämisen.

45 §. *Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun järjestämisestä vastuussa oleva kunta.* Sosiaalihuoltolain 13 §:n mukaan kunnan on huolehdittava muun muassa sosiaalipalveluiden ja sosiaaliavustusten järjestämisestä asukkaalleen. Lain 14 §:n mukaan kunnan asukkaalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on kunnassa väestökirjalaisa tarkoitettu kotipaikka. Jollei henkilöllä ole edellä tarkoitettua kotipaikkaa kunnassa, pidetään häntä sen kunnan asukkaana, jossa hän oleskelee. Sosiaalihuoltolain 15 §:n mukaan kiireellisissä tapauksissa tai olosuhteiden muutoin niin vaatiessa kunnan on huolehdittava laitoshuollon ja muiden sosiaalipalveluiden järjestämisestä muullekin kunnassa oleskelevälle henkilölle kuin kunnan asukkaalle.

Kunnan velvollisuudesta järjestää perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua on säännösehdotuksen mukaan voimassa, mitä sosiaalihuoltolain 14 §:n ja 15 §:n 1 momentissa on säädetty. Säännösehdotuksen mukaan perhe- ja yksilökohtaisena lastensuojeluna järjestettävään perhe- ja laitoshoitoon sovelletaan myös, mitä sosiaalihuoltolain 15 §:n 2 momentissa, 16 §:ssä ja 42 §:ssä on säädetty.

Sosiaalilautakunnan tulee siten, milloin perhe- ja laitoshoidon tarpeen arvioidaan kestävä yllä 14 vuorokautta, ilmoittaa asiasta viipymättä kirjallisesti sen kunnan sosiaalilautakunnalle, jolle huollon järjestäminen olisi sosiaalihuoltolain 13 §:n mukaan kuulunut. Läänin-oikeus voi 16 §:n säännöksen nojalla oikeuttaa sosiaalilautakunnan toimittamaan henkilön siihen kuntaan, jonka asukas hän on. Säännöksen 4 momentin mukaan siirtoa ei saa kuitenkaan määrätä tehtäväksi, milloin se huollon tarkoituksenmukaisuuden kannalta tai muutoin olisi henkilölle kohtuutonta. Tämä merkitsee sitä, ettei siirtoon saa ryhtyä, milloin se on lapsen edun vastaista. Sosiaalihuoltolain

42 §:n nojalla kunnalla on oikeus saada antamastaan vähintään 14 vuorokautta kestäneestä perhe- ja laitoshoidosta aiheutuvista kustannuksista hakemuksesta korvaus siltä kunnalta, jolle perhe- ja laitoshoidon järjestäminen sosiaalihuoltolain 13 §:n mukaan olisi kuulunut.

Ehdotetun lastensuojelulain 42 §:n 2 ja 3 momentit tulisivat sovellettaviksi vain poikkeustilanteissa. Säännökset on katsottu tarpeelliseksi sellaisten käytännössä esiin tulleiden tapauksien vuoksi, joissa erityisesti sijaishuollon järjestämisvastuussa olevan kunnan löytäminen on ollut hankalaa. Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun järjestäminen lapselle tai nuorelle, joka on Suomen kansalainen mutta jolla ei sosiaalihuollon selvityksen mukaan ole sosiaalihuoltolaissa tarkoitettua kotipaikkaa tai oleskelupaikkaa Suomessa ja jonka sosiaalihuollon ei saamiensa alustavien tietojen perusteella katso saavan asianmukaista huoltoa asuin- tai oleskelumaassaan, kuuluisi Helsingin kaupungille.

Lisäksi ehdotetaan, että asianomainen kunta voisi pyytää ulkoasiainministeriön välityksellä virka-apua lastensuojelutarpeen selvittämiseksi. Selvityksen voisi ulkomailla tehdä myös sellainen viran- tai toimenhaltija, joka ulkoasiainhallinnosta annetun lain (1129/77) 16 §:n mukaan voisi suorittaa julkiselle notaarille kuuluvia tehtäviä.

Kustannukset, jotka Helsingin kaupungille aiheutuvat perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun järjestämisestä 3 momentissa tarkoitettussa tapauksessa, ehdotetaan korvattavaksi valtion varoista. Säännösehdotus on yhdenmukainen kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/77) 44 §:n 3 momentin säännöksen kanssa.

46 §. *Maksut.* Säännöksen mukaan sosiaalilautakunta voi periä maksun sijaishuollosta annettavasta perhehoidosta ja laitoshuollosta ja lakiehdotuksen 14 §:ssä tarkoitettua perhehoidosta ja laitoshuollosta. Säännösehdotuksen mukaan sosiaalilautakunta voi periä maksun siltä tai niiltä henkilöiltä, jotka voimassa olevan perhelainsäädännön mukaan ovat velvollisia pitämään huolta lapsen elatuksesta ja hoidosta. Lautakunta voi periä maksun myös lapsen tuloista, saamisista ja hänelle tulevista korvauksista siten kuin sosiaalihuoltolain 29 §:ssä on säädetty. Lapsen tuloilla, saamisilla ja hänelle tulevilla korvauksilla tarkoitetaan lapsilisää, elatusapua, elatusukea, kansaneläkettä ja muita eläkkeitä, elinkorkoa, ja

sairausvakuutuspäivärahaa sekä muuta hänestä suoritettavaa jatkuvaa tai kertakaikkista korvausta ja saamista. Edellä tarkoitetuista varoista on varattava kohtuullinen osa lapsen omaan käyttöön hänen henkilökohtaisia tarpeitaan ja itsenäistymistään varten.

Maksun määräämisestä, suorittamisesta, perinnästä ja perimättä jättämisestä on voimassa se, mitä sosiaalihuoltolaissa maksuista on säädetty. Sosiaalihuoltolain 28 §:n 4 momentin mukaan sosiaalipalvelusta määrätty maksu voidaan jättää perimättä tai sitä voidaan alentaa, jos henkilön elatusvelvollisuus, toimeentuloedellytykset tai huollolliset näkökohdat huomioon ottaen siihen on syytä.

47 §. *Rangaistus karkaamisen edistämisestä.* Ehdotukseen ei ole tarkoituksenmukaista ottaa muita vuoden 1936 lastensuojelulain rangaistussäännöksiä kuin laitoksesta karkaamisen edistämistä koskeva säännös.

48 §. *Asetuksenantovaltuus.* Ehdotuksen kaltainen laaja säännöstö edellyttää tarkempien määräysten antamista asetuksella.

9 luku

Voimaantulosäännökset

49 §. *Lain voimaantulo.* Lain voimaantulon yhteydessä on samanaikaisesti kumottava uuden lainsäädännön johdosta tarpeettomiksi käyneet säännökset. Tämän takia ehdotetaan kumottavaksi lastensuojelulaki.

Lakiehdotuksen voimaantulon siirtymävaihetta varten on katsottu tarpeelliseksi ottaa lakiehdotukseen eräitä erityissäännöksiä.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

50 §. *Vuoden 1936 lastensuojelulain soveltaminen.* Mikäli kumottavaan lastensuojelulakiin perustuva asia olisi vireillä tai vireillepano- tai muutoksenhaku aika päättyisi vasta tämän lain voimaantulon jälkeen, sovelletaan lain voimaantullessa voimassa olleita säännöksiä.

Mikäli nykyisen lastensuojelulain nojalla on annettu sellaista huoltoa, josta on mahdollista hakea korvausta, ei lakiehdotus tulisi muuttamaan korvausvelvollisuutta koskevaa järjestelyä, koska korvaamiseen sovellettaisiin aikaisemmin voimassa olleita säännöksiä.

51 §. *Siirtymäsäännöksiä.* Mikäli kasvattilapsesta on tehty voimassa olevan lastensuo-

jelulain 26 §:n 1 momentin mukainen ilmoitus, ei uusi ilmoitus myöskään olisi tarpeen.

Milloin lapsi on otettu voimassaolevan lastensuojelulain nojalla sosiaalilautakunnan huostaan, on selvytyden vuoksi ehdotettu säädettäväksi, että huostassapitäminen jatkuu ilman uutta päätöstä tämän lain säännösten mukaisesti aina 18 vuoteen saakka.

52 §. *Eräät siirtymäkauden määräajat.* Epäselvyyksien välttämiseksi kuntien välisten korvausksymysten osalta määräaikaisten noudattamisessa, ehdotetaan, että mikäli nykyisen lastensuojelulain 41 §:n 2 momentissa tarkoitettu 90 päivän määräaika ei ole vielä kulunut umpeen tämän lain tullessa voimaan, 45 §:n 1 momentissa tarkoitettu määräaika luettaisiin

alkavaksi vasta tämän lain voimaantulosta lukien.

Lakiehdotukseen ei sisälly nykyisen lastensuojelulain 9 §:n 2 momentin c-kohdan tarkoittamaa väliaikaista huostaanottoa eikä 19 §:n 1 momentin nojalla tapahtunutta lapsen väliaikaista sijoitusta kodin ulkopuolelle kasvatettavaksi, joten nämä toimenpiteet päättyisivät lain tultua voimaan. Jotta sosiaalilautakunnalle jäisi riittävästi aikaa valmistella lapsen vastaisen huollon järjestämistä, ehdotetaan säädettäväksi, että mainitut toimenpiteet päättyisivät viimeistään kolmen kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lastensuojelulaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lapsen oikeus

Lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun.

2 §

Lastensuojelu

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen 1 §:ssä mainitut oikeudet vaikuttamalla yleisiin kasvuoloihin, tukemalla huoltajia lasten kasvatuksessa sekä toteuttamalla perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua.

Tavoitteena on, että lapsi saa kaikissa olosuhteissa sellaisen huollon kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/83) säädetään.

3 §

Lapsi ja nuori

Tässä laissa pidetään lapsena alle 18-vuotiaasta ja nuorena alle 21-vuotiaasta henkilöä.

4 §

Lastensuojelun järjestäminen

Kunnan on huolehdittava siitä, että lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.

Sosiaalilautakunta hyväksyy yleiset perusteet ja ohjeet lautakunnan alaisen lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi.

5 §

Subde muihin lakeihin

Tämän lain nojalla kunnan järjestämään toimintaan sovelletaan sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettua lakia (677/82), ellei lailla ole toisin säädetty.

2 luku

Kasvuolojen kehittäminen ja kasvatuksen tukeminen

6 §

Kasvuolojen kehittäminen

Sosiaalilautakunnan ja kunnan muiden viranomaisten on seurattava ja kehitettävä lasten

ja nuorten kasvuoloja sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden synty- mistä.

Sosiaalilautakunnan on välitettävä tietoa las- ten ja nuorten kasvuoloista ja sosiaalisista on- gelmista sekä annettava asiantuntija-apua kun- nan muille viranomaisille samoin kuin asuk- kaille ja kunnassa toimiville yhteisöille.

7 §

Palvelujen kehittäminen kasvatuksen tukemiseksi

Kunnan tulee sosiaali- ja terveydenhuoltoa, koulutointa sekä muita lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja kehittäes- sään pitää huolta myös siitä, että näiden pal- velujen avulla tuetaan huoltajia lasten kasva- tuksessa ja kyetään saamaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Palveluja kehitettäessä tulee kiinnittää erityis- tä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toi- vomuksiin.

Milloin aikuiselle annetaan sosiaali- ja ter- veydenhuollon, kuten päihdehuollon ja mielen- terveyspalveluja, on otettava huomioon myös hänen huollossaan olevan lapsen hoidon ja tuen tarve.

3 luku

Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun toimintamuodot ja periaatteet

8 §

Toimintamuodot

Perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua ovat avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijais- huolto sekä jälkihuolto.

9 §

Keskeiset periaatteet

Perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu sekä tuettava lapsen vanhempien ja muiden lasta hoitavien henkilöiden kasvatusmahdolli- suuksia lapselle suotuisten kasvuolojen vakiin- nuttamiseksi.

Kun sijaishuolto on tarpeen ja se on lapsen edun mukainen, se on järjestettävä viivytykset- tä siten kuin 5 ja 6 luvussa tarkemmin sää- detään.

Perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti sekä siten, ettei toimenpiteillä aiheuteta va- hinkoa lapsen suotuisalle kehitykselle.

10 §

Lapsen edun selvittäminen ja lapsen puhevalta

Lapsen etua selvitettäessä on otettava huo- mioon lapsen omat toivomukset ja mielipide, perehdyttävä lapsen kasvuoloihin sekä arvioi- tava, miten eri lastensuojelutoimet todennäköi- sesti vaikuttavat lapsen kehitykseen.

Huoltajan ohella on 15 vuotta täytäneellä lapsella oikeus käyttää puhevaltaa häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

11 §

Menettely

Perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa on kussakin tapauksessa tehtävä huoltosuunni- telma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus. Huoltosuunnitelma on tarkistettava tarpeen mukaan.

Terveydenhuollon viranomaisten on annet- tava perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelus- sa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestettävä lapsen hoito.

4 luku

Avohuollon tukitoimet

12 §

Sosiaalilautakunnan velvollisuus toimenpiteisiin

Sosiaalilautakunnan on ryhdyttävä tämän lu- vun mukaisiin tukitoimiin viipymättä,

1) milloin kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen tai nuoren terveyttä tai kehi- tystä; taikka

2) milloin lapsi tai nuori käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään taikka käyttäytyy väkivaltaisesti.

13 §

Sosiaalipalvelut ja muut tukitoimet

Sosiaalipalveluita, sosiaaliavustuksia, toi-

meentulotukea ja muita sosiaalihuoltoon liittyviä tehtäviä toteutettaessa on sen lisäksi, mitä niistä on säädetty sosiaalihuoltolaissa (710/82) ja muissa sosiaalihuollon laeissa, otettava huomioon tämän lain 3 luvun säännökset.

Sosiaalilautakunnan on lisäksi tarvittaessa:

- 1) järjestettävä tukihenkilö tai perhe;
- 2) tuettava lasta tai nuorta koulunkäynnissä, ammatin hankinnassa, työhön sijoittamisessa, harrastuksissa ja muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä taloudellista ja muuta tukea antamalla;
- 3) sekä järjestettävä loma- ja virkistystoimintaa.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuja tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen tai nuoren sekä lapsen vanhempien tai muiden lasta hoitavien henkilöiden kanssa.

14 §

Perhehoito ja laitoshuolto tukitoimena

Lapsen kasvatuksen tukemiseksi tai lapsen ja hänen vanhempansa tai muun huoltajansa kuntouttamiseksi voidaan järjestää väliaikaisesti perhehoitoa tai laitoshuoltoa. Tätä hoitoa tai huoltoa ei voida antaa vastoin vanhemman, muun huoltajan tai 12 vuotta täyttäneen lapsen tahtoa. Sama on voimassa 12 vuotta nuorempaan lapsen nähden, jos lapsi on niin kehittynyt, että hänen tahtonsa voidaan kiinnittää huomiota.

15 §

Lapsen edun valvonta

Sosiaalilautakunnan tulee tarvittaessa olla läsnä oppivelvollisen lapsen koulusta erottamista tai poistamista koskevaa asiaa koululautakunnassa käsiteltäessä tai antaa ennen asian ratkaisemista siitä lausuntonsa.

Sosiaalilautakunnan tulee olla edustettuna lapsen tekemäksi ilmoitetun rangaistavan teon esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta.

Lautakunnan on 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa erityisesti valvottava lapsen etua sekä mahdollisuuksien mukaan yhdessä huoltajien kanssa tuettava hänen kasvamistaan vastuullisuuteen.

5 luku

Huostaanotto

16 §

Velvollisuus huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen

Sosiaalilautakunnan on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto:

1) jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä taikka jos lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin verrattavalla käyttäytymisellään;

2) jos 4 luvussa tarkoitettut toimet eivät ole tarkoituksenmukaisia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi; ja

3) jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.

17 §

Asianosaisen ja asiantuntijoiden kuuleminen. Päätöksen alistaminen

Sosiaalilautakunnan on ennen päätöstä lapsen huostaanotosta tai sijaishuoltoon sijoittamisesta varattava asianosaiselle tilaisuus tulla kuulluksi siten kuin hallintomenettelylain (598/82) 15 §:ssä on säädetty. Lautakunnan on lisäksi tarvittaessa kuultava lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoita.

Jos 15 vuotta täyttänyt lapsi tai muu asianosainen vastustaa huostaanottoa tai jos asianosaista ei ole voitu kuulla, on päätös alistettava 30 päivän kuluessa lääninoikeuden vahvistettavaksi.

18 §

Kiireellinen huostaanotto

Milloin lapsi on 16 §:ssä mainitusta syystä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen huostaanoton ja sijaishuollon tarpeessa, voidaan hänet ottaa sosiaalilautakunnan huostaan alistamatta päätöstä lääninoikeuden vahvistettavaksi.

Kiireellinen huostaanotto lakkaa viimeistään 14 päivässä päätöksen tekemisestä, jollei sitä sanottuna aikana oteta 17 §:ssä tarkoitettuna huostaanottoasiana käsiteltäväksi.

19 §

Huostaanotetun lapsen huolto

Kun lapsi on otettu sosiaalilautakunnan huostaan, sosiaalilautakunnalla on huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä olinpaikasta. Sosiaalilautakunnan tulee kuitenkin mahdollisuuksien mukaan pyrkiä yhteistoimintaan lapsen vanhempien ja muiden huoltajien kanssa.

Sosiaalilautakunta tai laitoksen johtaja päättää huostaanotetun lapsen ja tämän vanhempien ja muiden lapselle läheisten henkilöiden välisestä yhteydenpidosta siten, kuin 24 ja 25 §:ssä tarkemmin säädetään.

Huostassapidon aikana tuomioistuin voi päättää siitä kenelle lapsen huolto ja holhous on uskottava siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa ja holhouslaissa on säädetty.

20 §

Huostassapidon lakkaaminen

Sosiaalilautakunnan on lopetettava huostassapito, kun 16 §:n mukaista huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole, jollei lopettaminen ole ilmeisen ratkaisevasti vastoin lapsen etua. Lapsen etua harkittaessa on otettava huomioon sijaishuollon kesto aika, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitseva suhde ja sen laatu sekä lapsen ja hänen vanhempiensa välinen kanssakäyminen. Huostassapito lakkaa, kun lapsi täyttää 18 vuotta tai solmii avioliiton.

21 §

Huostaanottopäätöksen raukeaminen

Päätös huostaanotosta raukeaa, jollei sitä ole pantu täytäntöön 3 kuukauden kuluessa siitä, kun päätös on saanut lain voiman.

6 luku

*Sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto**Sijaishuoltoa koskevat yleiset säännökset*

22 §

Sijaishuollon muodot

Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona tai laitoshuoltona taikka muulla tarkoituksenmukaisella tavalla.

23 §

Sijaishuoltajien kuuleminen

Milloin lapsi on sijoitettu sijaishuoltoon, on hänen huoltoonsa liittyvissä kysymyksissä kuultava niitä, joiden kanssa sosiaalilautakunta on tehnyt perhehoitosopimuksen, taikka lastensuojelulaitoksen johtajaa, jollei kuuleminen asian ratkaisemisen kannalta ole tarpeetonta.

Lapsen asema sijaishuollossa

24 §

Ihmissuhteet ja yhteydenpito

Sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan ja muita hänelle läheisiä ihmisiä sekä pitää heihin yhteyttä.

Sosiaalilautakunnan on tarpeen mukaan tuettava ja autettava yhtäältä lapsen ja hänen vanhempiensa sekä toisaalta lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa.

25 §

Yhteydenpidon rajoittaminen

Sosiaalilautakunta tai laitoksen johtaja voi siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään, rajoittaa sijaishuollossa olevan lapsen oikeuksia tavata tai pitää yhteyttä vanhempiinsa ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin,

1) jos siitä on ilmeisen selvästi haittaa tai vaaraa lapsen kehitykselle tai turvallisuudelle;

2) jos se on välttämätöntä vanhempien, sijaisperheen, laitoksen muiden lasten tai laitoksen henkilökunnan turvallisuuden tähden.

Sosiaalilautakunta voi 1 momentissa mainituin edellytyksin myös päättää, että lapsen olinpaikkaa huostassapidon aikana ei ilmaista vanhemmille tai huoltajille.

26 §

Tietojen antaminen

Sosiaalilautakunnan on omasta aloitteestaan selvitettävä sijaishuollossa olevalle lapselle hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaan asiakirjojen ja muun aineiston perusteella, miksi hänet on otettu huostaan sekä selostettava niitä toimia, joihin hänen asiassaan on ryhdytty tai joihin aiotaan ryhtyä.

Lapselle ei saa antaa sellaisia tietoja, jotka vaarantavat hänen kehitystään tai ovat vastoin erittäin tärkeää yksityistä etua.

Perhehoito

27 §

Perhehoidon järjestäminen

Perhehoito järjestetään kirjallisen sopimuksen perusteella sosiaalilautakunnan tehtävään hyväksymässä sopivassa perheessä.

Perhehoidossa voidaan hoitaa ja kasvattaa samanaikaisesti enintään neljää lasta perheen omat alle kouluikäiset lapset mukaanluettuina, jollei ole kyse sisaruksista tai samassa perheessä kasvaneista lapsista, taikka jollei edellä tarkoitettua enimmäismäärästä poikkeamiseen ole muita erityisiä syitä.

28 §

Koulutus, tuki ja epäkohtien korjaaminen

Sosiaalilautakunnan on järjestettävä valmennusta ja koulutusta henkilöille, joiden kanssa se on tehnyt perhehoitosopimuksen, sekä tuettava heitä kasvatus tehtävässä antamalla tarpeellisia sosiaalipalveluja.

Jos perhehoito todetaan lapselle sopimattomaksi tai puutteelliseksi, sosiaalilautakunnan on pyrittävä saamaan aikaan korjaus. Jollei korjausta saada aikaan, perhehoitoa koskeva sopimus on purettava.

Laitoshuolto

29 §

Lastensuojelulaitokset

Lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit, joiden lisäksi voi olla muita näihin rinnastettavia lastensuojelulaitoksia.

30 §

Kasvuolot ja toiminnan edellytykset

Lapselle on lastensuojelulaitoksessa järjestettävä turvalliset ja monipuoliset kasvuolot samoin kuin mahdollisuus itsenäistyä sekä kasvaa vastuullisuuteen ja aikuisuuteen.

Laitoksessa on oltava riittävät ja asianmu-

kaiset toimitilat ja toimintavälineet sekä tarpeellinen määrä sosiaalihuollon ammatillista henkilöstöä. Laitoksen hoitopaikkojen ja sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön määräästä säädetään asetuksella.

31 §

Pakotteet ja rajoitukset

Lapsen kasvatuksessa on noudatettava, mitä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettussa laissa säädetään.

Mikäli lapsella on päihkeitä tai niiden käyttöön liittyviä välineitä taikka turvallisuutta vaarantavia aineita tai esineitä, ne on otettava laitoksen haltuun ja hävitettävä todistettavalla tavalla.

Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on hallussaan 2 momentissa mainittuja aineita tai esineitä, voidaan hänelle laitoksen johtajan päätöksellä tehdä henkilöön käyvä tarkastus. Jos taas on perusteltua syytä epäillä lapselle osoitetun postin tai muun lähetyksen sisältävän mainittuja aineita tai esineitä taikka muita turvallisuutta vaarantavia seikkoja, voidaan postin tai lähetyksen sisältö laitoksen johtajan luvalla tarkistaa.

32 §

Erityiset rajoitukset

Lapselle voidaan asettaa kielto poistua laitoksen alueelta tai hänen oleskeluaan ja liikkumistaan voidaan muutoin rajoittaa asetuksella tarkemmin säädetävällä tavalla.

1) jos lapsi on otettu sosiaalilautakunnan huostaan sillä perusteella, että lapsi on vaarantanut vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihkeitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin verrattavalla käyttäytymisellään;

2) jos lapsi laitoksessa ollessaan käyttäytyy 1 kohdassa mainitulla tavalla tai

3) jos kielto tai rajoitus on lapsen hoidon kannalta muutoin erityisen perusteltua.

Lapsi voidaan eristää laitoksen muista lapsista, jos hän on vaaraksi itselleen tai muille taikka jos eristäminen on lapsen hoidon kannalta muutoin erityisen perusteltua. Eristäminen ei saa jatkua yhtämittaisesti yli 24 tuntia ja sen tulee tapahtua laitoksen henkilökunnan jatkuvan huolenpidon alaisena.

Eristämisen olosuhteista säädetään tarkemmin asetuksella.

33 §

Yksityisen laitoksen perustaminen ja valvonta

Luvan yksityisen lastensuojelulaitoksen perustamiseen, laajentamiseen ja toiminnan olennaiseen muuttamiseen antaa lääninhallitus.

Jälkihuolto

34 §

Sosiaalilautakunnan tehtävät jälkihuollossa

Sijaishuollon päättymisen jälkeen sosiaalilautakunnan on tuettava sijaishuollossa ollutta lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan tai muita lasta hoitavia henkilöitä siten kuin 3 ja 4 luvussa ja 24 §:ssä on säädetty.

7 luku

Muutoksenhaku

35 §

Muutoksenhaku

Muutoksenhausta tässä laissa tarkoitetuissa asioissa on voimassa, mitä sosiaalihuoltolain 7 luvussa on säädetty, jollei jäljempänä toisin säädetä.

36 §

Muutoksenhaku alistettavasta päätöksestä

Asianosainen saa hakea muutosta 17 §:n 2 momentissa tarkoitettuun lapsen huostaanottamista koskevaan päätökseen valittamalla lääninoikeuteen 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saannista. Valitus voidaan antaa tuona aikana myös sosiaalilautakunnalle, jonka tulee toimittaa se 14 päivän kuluessa lääninoikeudelle sekä liittää mukaan oma lausuntonsa.

37 §

Muutoksenhaku korkeimpaan hallinto-oikeuteen

Lääninoikeuden tämän lain nojalla antamaan päätökseen lapsen huostaanottoa, siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista, sekä huostasapitämisen lakkaamista koskevassa asiassa saa hakea valittamalla muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siten kuin muutoksenhausta

hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) on säädetty. Valituskirja liitteineen voidaan antaa myös lääninoikeuteen korkeimmalle hallinto-oikeudelle toimitettavaksi.

Muuhun kuin 1 momentissa säädettyyn lääninoikeuden tämän lain nojalla antamaan perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua koskevaan päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta.

38 §

Lain voimaa vailla olevan päätöksen täytäntöönpano

Lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskeva päätös voidaan alistuksesta tai muutoksenhausta huolimatta panna täytäntöön, jos täytäntöönpanoa ei voida lapsen terveyttä tai kehitystä vaarantamatta siirtää ja viranomainen on määrännyt päätöksen heti täytäntöönpantavaksi.

Kun alistus on tehty tai muutosta on haettu, alistus- tai muutoksenhakuviranomainen voi kieltää päätöksen täytäntöönpanon tai määrätä sen keskeytettäväksi.

Lapsen noutaminen ja muu lapseen kohdistuva toimenpide on suoritettava siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (523/75) 9 §:ssä on säädetty.

39 §

Käsittelyn kiireellisyys

Tässä laissa tarkoitettut perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua koskevat muutoksenhakuat asiat on käsiteltävä kiireellisinä.

8 luku

Erinäiset säännökset

40 §

Ilmoitusvelvollisuus

Milloin sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutai poliisitoimen taikka seurakunnan palveluksessa tai luottamustoimessa oleva henkilö on virkaa tai tointa hoitaessaan saanut tietää ilmeisestä perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta, on hänen ilmoitettava asiasta viipymättä sosiaalilautakunnalle.

Jokainen muukin kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen.

41 §

*Yksityisesti sijoitettujen lasten hoidon
valvonta*

Lapsesta, jonka muu kuin sosiaalilautakunta on sijoittanut pysyväisluonteisesti yksityiskotiin, on viipymättä ilmoitettava sosiaalilautakunnalle. Ilmoituksen on velvollinen tekemään sekä lapsen huoltaja että henkilö, jonka hoitoon lapsi on sijoitettu.

Ilmoituksen saatuaan sosiaalilautakunnan on selvitettävä sopiiko yksityiskoti olosuhteiltaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen, kykeneekö lapsen luoksensa ottanut henkilö huolehtimaan lapsesta sekä onko sijoitus lapsen edun mukainen.

Jos yksityiskoti tai siinä annettu hoito ja kasvatus todetaan sopimattomaksi tai puutteelliseksi, sosiaalilautakunnan on yritettävä saada aikaan korjaus. Jollei korjausta saada aikaan, lautakunta voi kieltää lapsen pitämisen tässä yksityiskodissa.

42 §

Lastensuojelun tukiryhmä

Kunta voi asettaa sosiaalihuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista asiantuntijoista koostuvan lastensuojelun tukiryhmän, jonka tehtävä on avustaa sosiaalilautakuntaa perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun järjestämisessä sekä antaa lausuntoja lapsen huoltoon, huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevista asioista.

43 §

*Sijaishuollon järjestäminen järjestön tai
muun yhteisön avustuksella*

Sosiaalilautakunta voi järjestää lapsen sijaishuollon myös sellaisen lastensuojelujärjestön tai muun yhteisön avustuksella, jonka sosiaalihuolto on tähän tehtävään hyväksynyt.

44 §

Kokeilu- ja kehittämistoiminta

Kunnan on tarpeen mukaan järjestettävä kokeilu- ja kehittämistoimintaa lasten ja nuorten kasvuolojen sekä perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun kehittämiseksi.

Valtion tulo- ja menoarvion rajoissa voidaan myöntää valtionavustusta 6 ja 7 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä tukevaan, valtakunnallisesti tai alueellisesti merkittävään tutkimus-, kokeilu- tai kehittämistoimintaan.

45 §

*Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun
järjestämisestä vastuussa oleva kunta*

Kunnan velvollisuudesta järjestää perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua on voimassa, mitä sosiaalihuoltolain 14 §:ssä ja 15 §:n 1 momentissa on säädetty. Mitä mainitun lain 15 §:n 2 momentissa sekä 16 ja 42 §:ssä on säädetty, sovelletaan myös tämän lain nojalla järjestettävään perhehoitoon ja laitoshuoltoon.

Perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun järjestäminen sellaiselle lapselle tai nuorelle, joka on Suomen kansalainen mutta jolla ei ole sosiaalihuollon selvityksen mukaan oleskelukuntaa Suomessa ja jonka sosiaalihuolto ei saamiensa alustavien tietojen perusteella katso saavan asianmukaista huoltoa asuin- ja oleskelumaassaan, kuuluu Helsingin kaupungille.

Asianomainen kunta voi pyytää ulkoasiainministeriön välityksellä virka-apua lastensuojelutarpeen selvittämiseksi ulkomailla. Selvityksen voi ulkomailla tehdä myös sellainen viran- tai toimenhaltija, joka ulkoasiainhallinnosta annetun lain (1129/77) 16 §:n mukaan voi suorittaa julkiselle notaarille kuuluvia tehtäviä.

Kustannukset, jotka Helsingin kaupungille aiheutuvat 2 momentin mukaisen lastensuojelun järjestämisestä, korvataan valtion varoista.

46 §

Maksut

Sosiaalilautakunta voi periä sijaishuoltona annetusta perhehoidosta ja laitoshuollosta sekä tämän lain 14 §:n mukaisesta hoidosta maksua:

1) lapsen vanhemmilta siinä laajuudessa kuin nämä avioliittolain (234/29), lapsen eläduksesta annetun lain (704/75) ja lapseksiottamisesta annetun lain mukaan vastaavat lapsen eläduksesta;

2) lapsen tuloista, saamisista ja hänelle kuuluvista korvauksista sosiaalihuoltolain 29 §:n mukaisesti.

Edellä 1 momentissa tarkoitettussa huollossa olevalle lapselle on varattava hänen henkilökohtaisia tarpeitaan sekä itsenäistymistään varten riittävä määrä käyttövaroja.

Maksun määräämisestä, suorittamisesta, perinnästä ja perimättä jättämisestä on voimassa, mitä sosiaalihuoltolaissa maksuista on säädetty.

47 §

Rangaistus karkaamisen edistämisestä

Jos joku tahallaan auttaa huostaanotettua lasta luvottomasti poistumaan lastensuojelulaitoksesta, on hänet tuomittava karkaamisen edistämisestä sakkoon.

48 §

Asetuksenantovaltuus

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta annetaan asetuksella.

9 luku

Voimaantulosäännökset

49 §

Lain voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 1983.

Tällä lailla kumotaan 17 päivänä tammikuuta 1936 annettu lastensuojelulaki (52/36), jäljempänä vuoden 1936 lastensuojelulaki, siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Milloin muussa laissa on säädetty noudatettavaksi vuoden 1936 lastensuojelulain säännöksiä, noudatetaan, mitä tässä laissa on säädetty.

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

50 §

Vuoden 1936 lastensuojelulain soveltaminen

Milloin vuoden 1936 lastensuojelulakiin perustuva asia on vireillä tai milloin vireillepano-

Helsingissä 6 päivänä toukokuuta 1983

tai muutoksenhakuaika päättyy vasta tämän lain voimaantulon jälkeen, sovelletaan tämän lain voimaantullessa voimassa olleita säännöksiä.

Ennen tämän lain voimaantuloa lapselle annetun sijaishuollon korvaamiseen sovelletaan aikaisemmin voimassa olleita säännöksiä.

51 §

Siirtymäsäännöksiä

Jos tässä laissa tarkoitettu kasvattilapsesta on tehty vuoden 1936 lastensuojelulain 26 §:n 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus, ei lapsesta tarvitse tehdä tämän lain edellyttämää ilmoitusta.

Milloin lapsi on otettu sosiaalilautakunnan huostaan lainvoimaisella päätöksellä vuoden 1936 lastensuojelulain nojalla, jatkuu tämä huostassapitäminen ilman uutta päätöstä tämän lain säännösten mukaisesti.

52 §

Eräät siirtymäkauden määräajat

Milloin vuoden 1936 lastensuojelulain 41 §:n 2 momentin mukainen määräaika ei ole päättynyt ennen tämän lain voimaantuloa, luetaan tämän lain 42 §:n 1 momentissa tarkoitettu määräaika tämän lain voimaantulosta.

Vuoden 1936 lastensuojelulain 9 §:n 2 momentin c-kohdassa tarkoitettu väliaikainen huostaanotto ja 19 §:n 1 momentin nojalla tapahtunut lapsen väliaikainen sijoitus kodin ulkopuolella kasvatettavaksi päättyvät viimeistään 3 kuukauden kuluttua tämän lain voimaantulosta.

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Ministeri Marjatta Väänänen